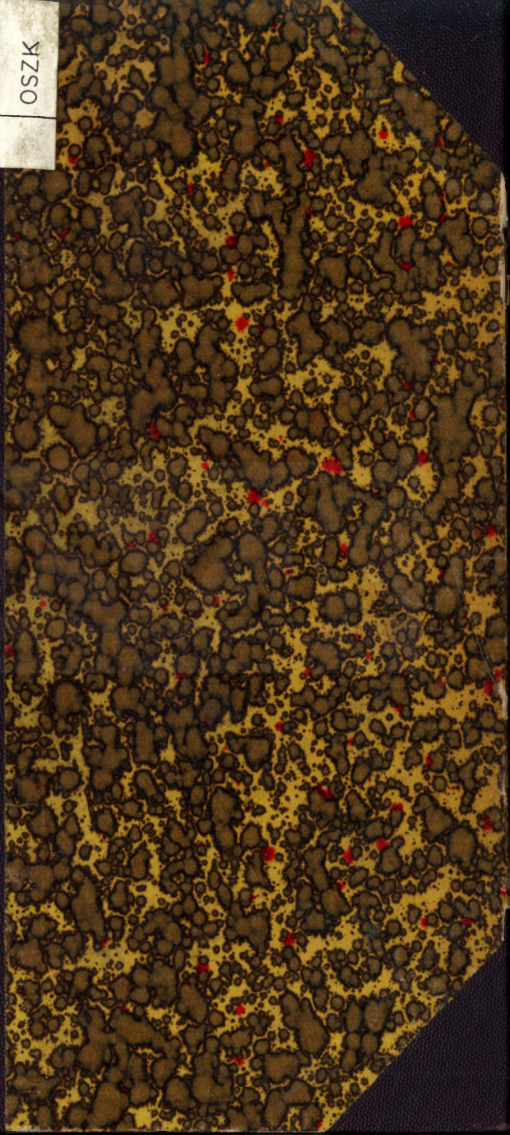

.....
14.993

OSZK

13a/3

Athenaeum

olvasótára

Lónyai

Röghöz

kötöttek

ZK

N. M.

ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

Országos Széchényi Könyvtár

RÖGHÖZ KÖTÖTTEK

IRTA

IFJ. LÓNYAY SÁNDORNÉ

BUDAPEST

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

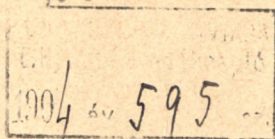

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14993/13a/3
~~25.544~~

Levél.

Édes!

Az álmország csendes nemlétének a hatalma alól felszabadult a lelkem végre s most, hogy visszazökkentem a való élet viszonyaiba, egyszerre tisztán áll előttem minden . . .

A nagy ablakokon beverődik hozzám a kert világossága s szomorúsággal teli atmoszféra vesz körül, amelynek semmi közössége nincs a külső világ derült kék egével. Valami lankadtságot okozó, elbágyasztó atmoszféra ez — amely talán a kihalt fákból és a sárga levelekkel fedett sáros földből párolog ki és okkerszinű gőzökbe burkol mindent. Amott látszik az a szőlőlugas is, amelynek nyáron annyi csábbal felruházott menhelye alatt együtt ittunk az illúzió hazug borából . . . *Akkor*, — azokban a távoli szép napokban — csakugy duzzadt a nedvektől és megértékelhetetlenül festői redőzetekkel ékesítette fel ezt az álmazilumot. Olyan volt az, mint egy aranyos rácsu gyónatószek . . . *Most*, az elszáradt venyigék fonyadtan lógnak le a merev faléczekről, s néhány

száraz levelet szomoruan ráz az őszi szél... Tout passe, tout casse, tout lasse!!! Te mondtad egyszer — és azóta lángbetűkkel áll itt beírva a szivemben, ... mint ahogy összegyűjtve hordozom minden szeretetteljes vagy keserű szavadat a lelkemben, s ha úgy egymagamban vagyok, azokkal játszik — mint megannyi színes, ragyogó drágakővel — a képzeletem... *Tout passe, tout casse, tout lasse*... ezt ketyegi még az a kis óra is itt mellettem, amit nekem a névnapomra adott. Siet... mintha lázba hozta volna az idő gyors tűnése, mintha ketyegésével utól akarná azt érni, amit pedig beérni úgy is lehetetlen — az egyre távolodó multat... Gyorsan, gyorsan! — hiszen az életnek ideje oly rövid s ez a kicsi kis masina, amely parányi kerekeit itt mozgatja, egyre azt ismétli: *Tout passe, tout casse, tout lasse*...

Elmulik minden!... El a másodperczek, a perczek, az órák, a napok, — elmulik a barátság, a szeretet és a vágyak üdvössége, — csak *egy* nem mulik el soha — — az én szerelmem. A természet rendje szerint én fogok meghalni előbb és ha majd kiterítve fekszem a ravatalon, meglátod még a szemfedőm alatt is arczomon azt a vonást, amit a rajongás irt oda, s ha már régen ott porladok családot többi asszonyai között, szerelmem kivétel lesz a természet örök törvényei alól s még akkor is egyre őrködni fog feletted...

Ez a gyöngédség, ami fel van halmozódva a szivemben, mind a tiéd, — bár most, hogy teljesen józanul gondolkodom — nézd, megtapintom a homlokomat kezemmel — ébren vagyok! — most, hogy nem vesztegethet meg a közelséged, — érzem, hogy mindent, ami reád vonatkozik, elkápráztatott szemekkel néztem s hogy annak a sok jónak, amivel képzeletem felruházott, nagy részét tulajdonképen a saját magam érzésgarmadájaiból szedtem — mert valahányszor téged közeledni láttalak, mindannyiszor eltűnt előlem az életvalóság, hogy egy másik, hazugságokból egybeverődött, csodásan ragyogó képnek adjon helyet, amelynek háttére az álom szürke köde volt. Tudtam én ezt jól, de nem tehettem és nem is akartam tenni ellene. Jó volt nekem, hogy a *Minden* lehettél abban az álomországban is, amelyhez annyiszor oda szakad a lelkem. Az az *én* világom, egyedül az enyém, ott senkivel sem kell megosztani téged, ott el nem vonnak tőlem az élet más kötelességei, amelyekre én mind-mind féltékeny vagyok, amiért hallgatagon szenvedek, amiért panaszszal illetni téged nem lehet... Azt az álomvilágot én építettem meg neked, hogy ott még jobban megimádhassalak! Egy-egy pillanatra feltártam előtted is azt a titkos ajtót, amelyen belül a legszebb valóságnál is szebb életet élek... Tudod hát, hogy mindenütt csak te vagy ott, Édes! Mindenfelől csak a te hangod cseng felém,

a lelkem, szívem, az egész valóságom a te lelkeddel van szaturálva. *Ott* neked is én vagyok a *minden*, senki más nem vesz el tőlem egy perczre se . . . És én *ott* beszélek veled legigazabban . . . de hangosan soha . . . Most is, hogy távol vagy tőlem, a lelkemmel ide kényszeritelek magamhoz, hogy hallgass meg. Élőszóval olyan szegényesen hangzik az, amit mondani tudok. Csupa banalitás, pedig én azt szeretném, hogy amit mondok neked, éppen úgy csillogjon, ragyogjon, mint a te szellemed, melylyel annyiszor elkápráztattál. De ha esténként lehajtom a fejemet a párnámra és lehunyom a szemem, hogy jobban lássalak, akkor megszépülnek a gondolataim, akkor úgy szólok hozzád, mint senki más, akkor tudom, hogy ha hallanál, nem kellene rettegnem attól, hogy valaha elveszítelek . . .

Mert azt hiszem, hogy nem csupán a szívem erejében van a hatalmam fölötted, hanem az kötött le eddig, hogy én a szerelmem titkos varázsával mindig rád gondolok, hogy nem engedtelek egy perczre sem elszakadni sem a lelkemtől, sem a fantáziámtól, hogy belevettem magamat ezzel a telhetetlenséggel a lelked falába, csak úgy, mint azokba az édes szálakba, amelyek érzékeidet agyaddal összekötik.

Mert szeretlek, szeretlek tégedet s ez a szeretlen nagy érzés betölti egész valómat s kizökenti lelkemnek egyensúlyát. Most is, — egy évi

házasság után — mikor először hagytál magamra egy egész hétre, megvonaglik a szívem tőle . . .

Valami édes-bus melódia rezeg végig rajta, amiben sok-sok van az örömből, de talán még sokkal több van benne a fájdalomból . . . A végzetem vagy, éreztem, tudtam ezt, mikor mint özvegyasszony először láttalak, mikor titkon, lopva néztem utánad az utczán és megszorítottam a leánynővérem kezét: »Margit, ez az ember szerepet fog játszani az életemben.«

A *végzetem* vagy, ez megmásíthatatlan. Mikor ezt egyszer meg is mondtam neked, te azzal a szelid nyugalommal, ami egyik legértékesebb tulajdona a lelkednek, azt felelted: »És te is a végzetem vagy, a *jó* végzetem . . .« Emlékszel-e, édes, hogy én semmit se szóltam rá, mert attól a titkos, elfojtott zokogástól, ami megrázott akkor, megcsuklott volna a szavam! Pedig a kezed simogatása közben, abban a félhomályban, elmondhattam volna mindent neked. Elmondhattam volna, amit most leírok: hogy amíg a boldogságot *érezem* melletted, a *jóban hinni* nem tudok már . . . Tisztán láttam, hogyan fogom megszenvedni ezt az én nagy szerelmemet, egyszerre odajöttek hozzám hivatlanul az árnyak, az életem rémei. Láttam, hogyan fog elválasztani tőled az élet, vagy az életben az, ami *mindig* bosszút áll azért, ha megdöntik a korlátokat, amit a kor, az idő, számítás az emberek közé emel. Mert azt én jobban

tudom nálad, hogy *valaminek* mindig áldozatul kell esni, ha megbontják a válaszfalakat . . .

De tudtam azt is, hogy sok boldogság jut általad nekem. Tudtam, hogy azért a boldogságért érdemes lesz szenvedni is. És most már jöhet akármi! Én csak áldani foglak téged azért a nagy fényességért, amivel az életemet beragyogtad, amit *egyszerre* gyujtottál meg benne.

Nem voltam lobbanékony természetű, de ez a mondhatatlanul nagy, mélységes érzelem emésztő tüzével, vakító fénynyel szakadt reám; meg is ijedtem a hevességétől egy-egy pillanatra, szinte elállott a lélegzetem a szívem erős dobogásától, — de aztán megszakadt az öntudatom, s hagytam magam uraltatni általa — mint valami gép.

Igen, becsületesen küzdöttem ellene eleinte — a kettőnk között lévő nagy korkülönbség miatt — de ma már mosolygok rajt', hogy volt hozzá merészségem, megkezdeni *ellened* a harczot! Óh, nagyon hamar megadtam magamat. Boldogan hajlott meg előtted a fejem. Bevallhatom már, hiszen egy lázas, önfeledt perczen azt is bevallottam, hogy minden szavam, minden gondolatom a lelkem térdhajlása előtted. Ne bizd el magadat ezért. *Én* emeltelek fel az én álomvilágbeli tündérországomba, ahol a *magam* lelkének fölöslegével építettem meg a Te templomodat, hogy ott oltárra állithassam a képed, hogy ott reád pazarolhassak mindent, s most, mikor odaadtam már a lelkem-

ből mindent, tudod, mi fáj? Az, hogy még többet nem kívánsz . . .

Mint a tengerfenék kis rákja, amely a vak chama kagylójába bujik, hogy rajta élősködjék: úgy élősködik rajtam ez a szerelem, elrabolja nyugalمامat, s éjeimet és nappalaimat örökös rettegéssé változtatja. Beleástad magadat a szivembe, a lelkembe, az idegeimbe, benne vagy a levegőben, amit beszívok, amit kilehelek, benne vagy az álmaimban és az imáimban is, de leginkább benne vagy a könnyeimben.

Ha reád gondolok, minden másnak a tudata kívész a lelkemből; ha lefekszem s csókod még ott ég ajkamon, erővel visszatartom az alvást, hogy reád gondolhassak; velem jössz mindenfelé s ha néha Istenemnél akarok könnyíteni lelkemen, megzavarod gyónásomat is, mert ott érezlek magam mellett . . . Ha szüleimnek levelet kell írni, eldobom a tollat, mert minden szóm egy-egy vallomás volna hozzád, akit *mindennap* látok, egyetlen gyöngéd kifejezés sem maradt a számukra, akik életet adtak, felneveltek, dédelgettek s akikről három hónap óta nem tudok semmit. Az én egyetlen nagy vágyam, szent epedésem a te szerelmed volt.

Ismeretségünk elején egyszer elragadt a lovam, s midőn te felemeltél a földről, ahová leugrottam — elájultam az izgatottságtól. A karjaid között tartottál akkor, de én sokkal előbb magamhoz

tértem, mint ahogy te gondoltad, csak úgy lehunyva tartottam a szemeimet, nehogy elmuljék a varázs . . . Bevallom most. Bár féltem, hogy elárul a szivdobogásom, mégis hozzáédeskedtem a meleg testedhez és ha azóta rád gondolk, mindig itt érzem a karođ szorítását a baloldalomon. Ha tudnád, hányszor visszaálmodom ezt az első ölelésedet . . . Sokszor csak úgy meglep a varázsa szinte váratlanul. A távoli édes idők emlékei visszajárnak hozzám, s velük mintha egy kifogyhatatlan világ szökkenne asztalom mellé. Tout passe, tout casse, tout lasse! Te mondtad. Miért mondtad ezt, szólj — hát az örökkévalóság vágya nem a szerelemben gyökerezik? . . .

Te fiatalabb vagy nálam négy évvel, s ez a kiméletlen, lesujtó való most rám támadt egész erejével. Oh, miért hagytál olyan hosszú időre magamra? — Eddig úgy éreztem, ha veled voltam, hogy nincs egy szemernyi akarát sem bennem, de hiján voltam az ösztönnek is, amely megóvhatott volna a tévedéstől. S most, most *egész világosan* érzem azt az egyet, *csak* azt az egyet, hogy nagy szerencsétlenség történt, hogy mindennek vége van s hogy attól, ami most kezdődik, rettegni kell, és szaladni . . .

Egy piczike felhőfoszlányon keresztül néz be szobámba a nap, fényes köröket mázol papirosomra, mintha megszólalásra akarná birni a fekete betüket; fölszürmölődik az ablakredőkig és átfestve

azokat, lopott szint ad nekik. És a mint el-elnézem a mozgó fényt, a reczés mellékszárnyidomokat, a fényes ákom-bákomokat, hálásan gondolkodom rá, hogy milyen könyörületos hozzám, hogy árnyékban hagyja arcomat s a velem szemben lévő tükröt, hogy legalább most, a míg neked írok, ne lássam azt, — ami miatt az aggodalom egészen elhatalmosodott a szivemen, ami kegyetlen, kiábrándító józansággal mondja nekem: hogy a szerelem *örökkévalóságában* hinni botorság — — *az első ránczot* itt a szemem alatt . . .

Most, hogy ezt leírtam, megvonaglott alattam a föld. Belső reszketés járja át egész valómat, mintha szivem, idegeim, agyam mind, mind egy-egy villamos batteria volnának.

— *Az első ráncz!* — Hangosan ejtettem ki e szavakat a nagy csendben s megijedtem tőlük, mintha valaki más mondta volna el a hátam mögött. Valami óriási nagy csüggedés szállott a lelkemre, sirni szeretnék, mint egy kicsi gyermek, akit oltalmazó nélkül hagytak a sötét szobában . . .

. . . Tudod, hogy ekzaltált természetű vagyok, — hiszen százszor mondtad magad is — tudod, hogy sokszor a legforróbb órákban is egyszerre minden látszólagos ok nélkül sirva fakadtam a karjaid között . . . Ilyenkor mindig arra gondoltam, hogy el fog jönni az idő, — mert el *kell* jönnie a köztünk levő nagy korkülönbségnél fogva, de meg azért is, mert *férfi* vagy — amikor

megszünsz engem szeretni, amikor másnak mon-
dod el azokat a gyöngéd, beczézető szavakat,
amelyekkel eddig engem vittél föl magaddal a
menyországba . . . És mindenkor eltitkolhatatlan
fájdalommal nyilalt végig a szivemen az a *fél-
tudat*, hogy talán már most is van a hajadnak
egy szála, a szemednek egy sugara, a szivednek
egy dobbanása, ami a *másé*, amit én nem álmod-
hatok bele az álmaimba . . . És ez a gondolat
át meg átjárja agyvelőmet, beteggé tesz és elsor-
vaszt . . . Tegnap el akartam menni innen, hogy
érezd hiányomat, ha hazatérsz, hogy kénytelen
légy eljönni értem, hogy megleshessem arczodon
— téged is oly boldoggá tesz-e a viszontlátás,
mint engem? Ma már nem merem — mert félek,
hogy nem fogsz visszahívni. — Pedig nem tör-
tént semmi tegnap óta — csak az, hogy egy
kis czédulát találtam, amely téged rendez-vousra
hijt . . . Talán nem is mégy el reá, mit tudom
én? De mégis mintha megállott volna körülöttem,
fölöttem minden, azután meg mintha egy egész
futóhomokra épített világ omlott volna össze,
amely a romjai alá temette összes boldogságo-
mat . . . És *nekem* nincs föltámadásom, — mert
veled élnem nem lehet többé — és nélküled élni
nem tudok.

Nem, ne hidd — nem *azért* halok meg, —
önmagamban, saját összeférhetetlen természetem-
ben hordom a hibát . . . El vagyok tökélve a

halálra, mert nem tudok megalkudni a körülményekkel, mert határtalan önzésem nem engedi meg, hogy lemondjak arról, ami az enyém. Abból a hitből pedig, hogy én örökké az maradhassak neked, ami *te* vagy nekem, — kigyógyított ez a néhány fehér hajszál itt a halántékomon . . .

Igen, meg fogok halni, de még mindig félelemmel gondolok erre az ismeretlen eseményre, amely itt a földön örökre el fog szakítani tőled.

És most besötétedik a világ. Valami szörnyű dulakodás folyik az agyamban és én tehetetlenül nézem, hogyan válik meg tőlem a napfény. Az idő, ez az éhes, tehetetlen moloch, egyre újabb és újabb áldozatokat követel tőlem, és én, akitől elvitte már az ifjúságot, most már csak az életemmel adózhatom neki . . . Az erősöké, a fiataloké az élet, én pedig gyenge és — öreg vagyok . . .

Isten veled hát! Egyetlen sóhajom sem volt, amely ne feléd szállt volna, te voltál a religióm, az Istenem, — a te neved itatott át költészettel mindent ezen a nagy, kerek világon . . . Isten veled! Még egyszer, egyszer utoljára hozzád tapadok a lelkemmel . . . megérzed-é?

Éva.

A szent.

— Jó estét, grand' mère, — szólott Jeanne de Lisle, négyéves kis fiát kezénél fogva maga után vonszolva.

Az öreg báróné gyöngéd, fehér arczán örömteljes mosoly futott végig.

— C'est gentil d'avoir pensé à moi, — mondta, kissé felemelkedve a kopott, brokát karosszékből, amelyen ült. — De elszoktattál attól, édes Jeanne, hogy ezeket a kellemes meglepetéseket *magamnak* tulajdonítsam. Valami bajod van talán, amelyben segítségemre lehetek?

A szép, elegáns asszony kissé lehajtotta szőke fejét.

— Most az egyszer csak a szívem hajtott hozzád, grand' mère. Gyónni jöttem, — szólott s hirtelen, szenvedélyes mozdulattal vetve magát térdre a karosszék mellett, az öreg delnő keskeny, kékeres kezét a homlokára szoritotta.

Az öreg asszony szabadon maradt balkezeivel az asztalon álló ezüst csengetyű után nyult.

— Max, — szólt a belépő inashoz, — vezesse le kis unokámat a kertbe és mutassa meg neki az apró foxterriereket . . .

Azután ismét Jeannehoz fordult s aggodalomteljes hangon kérdezte:

— Mi az, édes leányom? . . .

A fiatal asszony kétségbeesetten tekintett reá. Fehér haja, jóságos kék szemei, gondosan ápolt hosszú sovány kezei, — melyek mindig mintha áldásra emelkednének, — minden mozdulata, tiszteletet parancsolt. És Jeannera egyszerre dermesztőleg hatott az a tudat, hogy ez az öreg asszony, ez a martir, a kit már ifju korában is szentnek tartott mindenki, sohasem fogja megérteni az ő nagy bánatát . . . És szinte már látni vélte azoknak a viaszszerűen fehér kezeknek az elutasító mozdulatát . . .

Igy, ahogy hátradőlt a karosszéken, ezzel a jóságos mosolyával olyan volt, mint a Lucca della Robbia szentjei . . . De a fiatal asszony szívében felébredt a dacz. Eh! Hát mit bánja ő! Valakinek csak mégis meg kell mondania, mert különben elpusztul belé . . . Felemelte a fejét. A tekintetük találkozott. Az öreg asszony kíváncsi jóakarattal nézett reá.

— Szeretőm van, grand' mère! — vetette oda kurtán, összeszorított ajkakkal. És csodálatos! Az öreg delnő arcza nem árult el sem haragot, sem megütközést. Sőt ellenkezőleg: vonásain vég-

telen száanalom tükröződött, mint olyan valakinek, aki ismeri az emberiség tévelygéseit, szenvedéseit és elnéző jósággal igyekszik enyhíteni azokat . . .

Egy darabig hallgatagon tekintettek egymás szeméibe, azután az öreg delnő csendesen megszólalt:

— Tudtam, hogy előbb-utóbb ez lesz a vége. Ez a sors, és ez az igazság. Neked el kellett veszned, édes gyermekem, hogy még itt a földön szenvedd át a lelkifurdalásnak minden kinját, hogy még itt e földön levezekelhessd azt a bűndet, hogy szüleid ellenére, csupán hiuságodra hallgatva, hozzákötötted sorsodat egy — eretnekéhez . . .

Fölállott helyéről, hogy egy darab fát dobjon a tüzre. Egybeszabott, hosszú uszályos fehér gyapot ruha volt rajta, egészen egyszerű, ahhoz a pozícióhoz mértén, amelyet a világban elfoglalt, talán tulságosan is az, — de ha jövés-ménés közben megakadt a szoknyája alja a tulzsufolt szalon valamelyik utban álló butor darabjában, látni lehetett, hogy a *balayeuse*-e egy vagyont érő Mechlin-csipkéből van.

— Igen, — szólalt meg most halkán unokája, — a bűnhődésem teljes lesz, úgy érzem. De nem azért, amit *te* vétkesnek nevezel, *nem* azért, mert egy más felekezet tagjának esküdtem hűséget az oltár előtt, hanem mert megcsaltam azt a jó,

nemeslelkű férfit, aki sohasem vétett ellenem egy gondolattal sem . . . Senki sem oka semminek se, csak én magam. Oh, hiszen ti, te és anyám, grand' mère, ti megtettetek mindent arra, hogy olyan szent legyen belőlem, mint amilyenek ti magatok voltatok . . .

Itthon és a zárdában is, ahol növekedtem, hűségesen betartottátok a felsőbb leánynevelés szabályait: a külön észnevelést és a külön szívnevelést, ezt a rendszeresített abszurdumot . . . és mindig vigyáztatok reá, hogy az életnek második, fontosabb, szentebb korszakát erős, magas fal zárja el előlem . . .

És mosolyogva engedtétek meg, hogy beleálmodjam magamat egy olyan csodavilágba, amelynek a színeit az elrontott képzeletemmel festetem meg s amelynek düledező volt az egyensúlya, mert nem állították a *tudás* biztos, széles alapjára . . . Óh ti, *ti* nem vagytok okai semminek, csak én, én magam. Arról sem tehettek, ha egyszerre mindaz, amit a szentség glóriájával övezettnek véltem, amit tiszteltem és csodáltam, amiről ébren és behunyt szemekkel egyre úgy álmodtam, mint egy leány álmodhat róla, a szerelem egyszerre új, idegen, félelmes alakban jelentkezett előttem és sámsoni erővel rázkódtatta meg azt a bűvös-bájos mesés világot, amelyben addig éltem. Csak az idegzetem, ez a gyenge, érzékeny, finom szervezet, ez volt oka mindennek. Ennek

is, meg annak is, ami később bekövetkezett . . . Oh ha itt lehettem volna mindig melletted, ebben a józan, tiszta légkörben, talán akkor meggyógyult volna beteg lelkem . . .

Hiszen itt nálad minden olyan békés és megnyugtató: kis kápolnád fehér márvány-szentjei, Cimabuë mandorlás fejü szent szüze, cifra misekönyveid, az a kis csengetyü, melynek ezüst szavára áhitattal hajlik meg glóriás fejed . . . Minden, minden arról az Istenről beszél, akitől én oly messzire elpártoltam . . . Pedig látod, azért daczára annak, hogy *tudom*, mily nagyot vétkeztem, mégis azt mondom, hogy nem vagyok olyan hibás, mint amilyennek látszom . . . Hiszen a szenvedély sohasem akarát, hanem — *érzés*. Az *érzés* pedig mindig *isteni*. És nem lehet védekezni ellene. Egy asszony megszeret valakit a lelkével, a mi pedig fölötte áll az anyagnak — de megszereti a szívével is, és egy perczben, amely ugy lepi meg, mint a villámcsapás, megtudja, meg *kell* éreznie, hogy benne van az az ember a — vérében is. Hogy az is meggyult. S az a szenvedély mégis csak *okozat*, senki se kérte, kívánta, bün, előjáték meg nem előzte, váratlanul foglalta el helyét a szívben . . .

— A bölcseészek azt mondják, leányom, hogy a léleknek ellent kell állnia minden kísértésnek — szólt közbe szeliden az öreg delnő és állva maradt unokája előtt.

— Oh, épp oly joggal mondhatnák, hogy a házak ellenálljanak a földrengésnek, — válaszolt az keserűen. — Hiszen az *akarat* sem tőlünk függ. Tetteink épp úgy, mint érzelmeink, kényszerűek. A szívet, az igaz, hogy a vér mozgatja, de mi lenne az életnek lüktető, piros patakjából, ha a tér végtelenségében kialudnék a melegség lelke, — a nap? Minden tettünknek rajtunk kívül álló oka van, s az okot viszont erő határozza meg, és ennek az erőnek épp úgy rabszolgái vagyunk mi, az emberek, akik gőgösen a teremtés urainak nevezzük magunkat, mint ahogy rabszolgája a nehézkedésnek a mozdulatlan ür mélységeiben ragyogó legnagyobb csillag, vagy az a lehulló virágszirom, melyet a gyenge lebbenés a szárnyaira vesz . . . És mindez semmi másban, csak a természeti erők összeségében lelheti magyarázatát . . .

— Elég, Jeanne — szakította őt most újra félbe az öreg asszony. — Ha ezen a hangon folytatod, könnyen kockáztathatod lelkednek örök életét . . .

— Óh grand' mère! — kiáltott fel szenvedélyesen a fiatal nő. — Hiszen ezzel az élettel sem tudunk mit csinálni, s te még egy olyanra vágyol, amely sohase érjen véget! . . .

Az öreg delnő végigsimította ruhája bő ranczeit betegesen sovány, fehér kezével.

— Hallgass reám, Jeanne, — mondta, erősen a szeme közé nézve unokájának. — Még fiatal

vagy, van időd a megbánásra, a vezeklésre . . . Ugy-e, ugy-e azért jöttél hozzám, hogy tanácsot adjak neked, miként védekezzél e szerelem ellen, amely a kárhozatba visz? . . .

De Jeanne, aki az utolsó szavakra felállott helyéről s nyugtalanul le s feljárkált a szobában, most ismét leült a kandalló előtti puha karosszékre, s térdére támasztva könyökeit, szótlánul a tűzbe bámult.

Majd fölemelte a fejét s mintegy önmagához beszélve, szólott:

— Ez a szerelem, amely az én lelkemben tüzet fogott, úgy, oly rejtélyesen szállt át az ő lelkére is, mint ahogy átszáll az egyik csillagról a másikra a fény és a meleg, daczára minden gátnak, akadálnak, a tér végtelenségeiben . . . Oh, az ő mosolya boldogítóbb a virágokat fakasztó indiai isten mosolyánál, s szemének minden tekintete a forró láz erejével ráz meg . . . Az iránta való szerelmemet nem irthatom ki a szivemből, mert az vére a véremnek, mert az élete az életemnek . . . Kárhozatról beszélsz, grand' mère? Oh hát igazán sohasem voltál *asszony*, hogy nem tudod: a pokol lángja közvetlenül a paradicsom virágos mezői mellett van, s a kárhozathoz az ut a — mennyországon vezet keresztül . . .

Szinte megittasodott a saját hangjától s szikrázó szemekkel egyenesedett ki. De az öreg delnő

ijedt mozdulattal intett neki csendet *Ilyen* szavak e tiszta, józan falak között! Megőrült ez az asszony, hogy ilyen hangosan kikiáltja szégyenét? Milyen nagyon szeretheti azt az embert, hogy a pusztá reá való emlékezés is ilyen eksztázisba hozza.

Odament hozzá és simogatni kezdte a kezét, mint egy elkényeztetett, beteg gyermekét.

— Jeanne, édes gyermekem — szólott hozzá szeretetteljesen — mire való ez a szenvedélyesség? Ha így áll a dolog, ha nincs megbánás a szivedben, ha *vágyat* sem érzesz erre, ha nem birsch uralkodni magadon, akkor — hallgatnod kellett volna. Ha ugysem segíthetek rajtad, miért keserited meg utolsó éveimet azzal, hogy bűnöd, hogy boldogtalanságod részesévé teszel? — Oh Jeanne, Jeanne, édes leányom, valóban megkimélehetnél volna ettől! . . .

Elfedte kezeivel szemeit s a kanapéra roskadt. Unokája odakuszott hozzá.

— Oh, grand' mère, hát nem érted? A hallgatózás megöl. Azért jöttem hozzád, mert te vagy a világon az egyedüli, akivel — *róla* beszélhetek. Pedig hiába mondom neked, te ugy sem értesz meg engemet; te, te kőszent, te glóriás asszony, mit tudnál te szerelemről, bánatról, fájdalomról, szívszakadásról? Semmit. Annyit sem, mint ezek a márványszobrok, akik itt bámulnak reánk a félhomályban . . .

Csönd volt a szobában. A nagy ablakok vasrácsain bekandikált a hold, halvány sugarai belevegyültek a lámpa világába, s különös, misztikus fénybe burkolták a kopott, Bourbon-liliomos kárpitokat, a józan, merev butorokat, a vén gobelinek marczonea harczosait.

— Azt hiszed, Jeanne? — kérdezte egyszerre az öreg delnő sajátságosan halk, remegő hangon . . . Azt hiszed, hogy én sohasem mentem át azon az édes örültségen, amely arra tanít, hogy a szeretett lény egyetlen pillantásáért oda kell adnunk az örök üdvösséget is? . . . Azt gondold, hogy én sohasem éreztem a boldogság reszketését, a féltés kinját, a magány édes gyötrelmét, amikor odajön, odaszakad a *másik* lelke is, félni, rettegni, sirni, megörülni? . . . Mondd, Jeanne, igazan, *igazán* azt hiszed? . . .

Jeanne figyelmesen tekintett reá.

Hogy fénylettek az öreg asszony szemei! . . .

Hogy remegett a keze, amelylyel egy nagy, halovány kinyílt rózsának a szirmait tépte széjjel! . . .

— *Eddig* azt hittem, grand' mère, — szólott a fiatal asszony épp oly halkán, mint ahogy az öreg delnő beszélt. — De most, amióta *ezt* a hangodat hallottam, kételkedni kezdek benned is . . . Oh Istenem, — tette hozzá cinikus mosolylyal — hiszen az a harmatcsepp is, amely ezt a szét-tépett rózsát tegnap még felfrissítette, *sárból*

párolgott el . . . Miért lennél te különb a többinél? . . .

— Igazad van, Jeanne, — *nem* vagyok különb. Hiszen tudod: tizenhat éves koromban férjhez adtak s husz éves koromban már özvegyen maradtam. — Ezután már csak a gyermekeimnek éltem — hárman voltatok — és kifogástalan viselkedésem megszerezte számomra a »szent« melléknevet. Oh milyen irónia ez! Amióta férjemet eltemettem, soha férfitekintet nem fonódott szerelmesen össze az enyémmel — ez volt vezeklésem . . . — Elfedte szemeit zsebkendőjével. — De *azelőtt*, Jeanne . . .

Unokája szótalánul szorította magához a karját.

— . . . Bimbókat fakasztó, bűnre csábító májusban láttam meg először . . . Amikor a moh alatt szerelemre ébred az arany szárnyu bogár, amikor a langyos vizü patakokhoz sietnek a kék szitakötők . . . És képe örökre mozdulatlanul reászegeződött lelkemnek látóhatárára . . .

Együtt voltunk mind a hárman Sorrentóban, Nagyatyádnak a feje fájt, és előbb elment aludni a szokottnál. Mi még *ketten* künn maradtunk a terraszon, melynek lábait kéjesen csókolták a habok . . . És ezek a habok nem azzal a szokásos lármás lélekzetvétellel törtek meg a kősziklákon, hanem lágyan, hizelkedve simultak hozzájuk, mintha édes, szerelmi szavakat suttognának! . . Ez a sorrentoi tenger volt a bünszerző közöttünk . . .

A hold még nem jött fel a hegy mögül, de már látni lehetett azt a bizonytalan sárgás világitást, amely előhírnökeül jelentkezik a keleti égen.

És amint így egymás mellett álltunk, ruháink egymáshoz értek s önkéntelen mozdulattal huzódtunk közelebb egymáshoz. És ebben a pillanatban egész preczizitással tudtuk, hogy mit érez a másik, hogy ugyanaz a fájdalmas gyönyör, ugyanaz az édes, édes kin járja át minden idegszálunkat . . . És ez a tudat, ez a bizonyosság lassankint megőrijtett bennünket egészen . . . És egy perczben, Jeanne, amely elfeledtette velünk az egész világot . . .

E pillanatban éles, fülsértő zaj hallatszott valahonnan, s az öreg delnő ijedten rezzent össze. Egy pillanat alatt ismét az a szelid arczu, korrekt, kissé merev öreg uriasszony lett, a kinek a környezete ismerte. Felállott helyéről s az egyik ajtó felé ment.

Jeanne, akit ez a félbeszakítás bosszantott, kissé türelmetlenül szólt:

— Mi lehet az?

— A csengetés a kápolna felől hangzott, — mondta az öreg asszony, — de ilyenkor nem szokott itt lenni az abbé, cselédségem pedig tudja, hogy nem türöm, hogy a kápolnába bemenjenek. Igazán magam is kíváncsi vagyok a dologra . . .

Igy szólva, gyorsan az ajtóhoz lépett s kinyi-

totta azt, de ijedt sikolylyal tántorodott ismét hátra.

— Max! — kiáltott arczából kikelve, a zajra elősiető inashoz. — Hamar az abbé urat, a szentelt vizet . . . siess . . .

Jeanne kíváncsian jött közelebb. Ő is benézett az ajtón. A kis kápolna csaknem egészen homályos volt, csak az oltárra világított reá a hold. Halvány fénybe burkolta a giallo-antico czipraságokat, a trecento-oltárterítőt, a szőnyeggel beborított lépcsőt, és azt a négyéves kis fiut, aki valami leirhatatlan hetykeséggel ült az oltár tetején, és rázta teljes erejéből a megszentelt csengetyüt.

Jeanne hangos nevetésre fakadt. Azután lekapta gyermekét a helyéről, s mintegy védőleg szorítva szívéhez fejecskéjét, vidáman így szólt:

— Belátom, hogy kissé kellemetlen, ami történt, grand' mère, de a fiucska kedves, jó kis gyermek, dédunokád, és ami fő, csak négy esztendő. És ártatlanabb, mint valamennyi magasrangu pap, — tehát kérlek, vigasztalódjál . . .

Mióta Max elszaladt az abbé ur után, az öreg asszony kissé megnyugodott. Szomoru, fölényes mosolylyal nézett unokájára és hidegen így szólt:

— Az előbb — milyen régen volt az! — azt mondtad, hogy mi ketten sohasem fogjuk egymást megérteni.

Azt hittem, hogy csalódtál, de most belátom, — igazad volt. Én más világból való vagyok, mint ti; olyan világból, amikor még inkább kerékbe hagyta volna magát törni bármelyik is közülünk, semhogy olyan könyvet elolvasson, amelyet az egyház átokkal sujtott

Az meg, hogy valaki egy eretnekhez menjen nőül, éppen a lehetetlenségek közé tartozott! *Ti* másképpen éreztek.

Nyugodtan, megindultság nélkül vitatkoztok Renan és Strauss felett, és ha a szeszélyetek úgy hozza magával, összekeltek áldás nélkül is . . .

Az a kis fiucska, aki megszenteltségtelenítette kápolnámat, az én dédunokám. Kedves, jó kis gyermek, csak négy esztendő, és ártatlanabb valamennyi papnál. De egyről elfelejtkeztél, Jeanne, — *református*.

És mint aki el van tökélve, hogy több szót nem veszteget e tárgyban, nyugodtan leült az egyik üres zsöllyébe s a kezébe vette olvasóját.

De Jeanne nem hagyott neki békét. Ugy, ahogy volt, fiával az ölében, ismét letérdelt mellé s kényszerítve, hogy ránézzen, halkán, hizelkedő hangon kérdezte:

— Grand' mère, és az, akivel a sorrentoi tengerparton elfeledkeztetek az egész világról, az, akivel ugyanazt a fájdalmas gyönyört, ugyanazt az édes, édes kint éreztétek ugyanegy pillanatban,

mondd, grand' mère, édes, — az, *az* nem volt — református?

Az öreg asszony egy pillanatig habozott a felelettel. Azután lecsuklott a feje a mellére s halkán, szégyenkezve, szinte fiatalos zavarral csak ennyit válaszolt:

— Ah, — az egészen más . . .

Otthon.

... Csend van; csak a kert életének egyöntetű harmonikus zsibongása izmosodott muzsikává. A fénysugarak rezgése meglomhul a fáknek ragyogó levélfüggönye mögött, s létrejön a csuda: a fényesség hanggá lesz s melódiává a csillogás, mert fölöslegét zenévé sűriti az önmagát imádó, emberek boldogságára ügyet nem vető természet.

Ott, a szomorufüzek alatt, ritmikus esésben, hull le a kis patak vize, a folyását nehezítő, szándékosan felhalmozott kőrakásokon, s olyan panaszosan hangzik, mint egy kis leány zokogása. A falevelek szerelmesen össze-vissza borzonganak, amikor a csapodár szellő dévajkodik velük, azután mozdulatlanul türik, hogy egy-egy madár — ki tudja, mily messzi útjában? — pihenőt tartson az árnyékukban.

Néha egy parvenu veréb vészkiáltást hallat, amely éles disszonanciaként reszket a levegőben egy szempillantásig, de a mint a lég hullámok tovább adják, lágyan olvad belé az általános, dalamos akkordba.

A kicsi fűszálak egyenesen állanak, mint a katonák s csak olyankor hajtják meg a nyakukat, ha egy-egy aranyszárnyu bogár halk, szerelmes zümmögéssel könyörög, hogy simuljanak közelebb hozzá, mert így nem tudja őket átölelni.

A nagy allée fái finoman, egyenesen sorakoznak egymás mellé, mintha valamire figyelnének. Többszörire mind gögösen, fölemelt fővel, feszesen tekintenek a távolba, csak egy van közöttük, amely lekötelezőleg görbiti meg derekát, hogy ágait tovább terjeszthesse, egész ama kis kőpad fölé, amelyen most egy fiatal asszony ül.

Egy pillanatra szinte azt gondolhatná az ember, hogy ő sem más, mint egy gondosan nevelt gyenge virág, — annyira beleilleszkedik ennek az egész képnek a keretébe: még a hajának szőkeségében is van valami őszi, mintha felvette volna ennek a beteges évszaknak a karakterét, s kék karikáktól övezett, halványfényű szemei olyanok, mint két árvácska.

Mozdulatlanul ül a helyén, s egyre csak ezt a kertet, ezeket a fákat nézi, azzal a fájdalmas melankóliával szívében, amelyet csak a régen nélkülözött dolgoknak viszontlátása okoz . . .

Oh, jól ismeri ő ezt az egész csodás világot, ezt az egész, néma és mégis oly ékesen szóló környezetet . . . Bizalmasai itt a fák, mind egyenkint: az a mogorva, feketeszoknyás fenyő, amelyet akkor ültetett az édes anyja, mikor ő született,

és ott messzebb a ruták csoportjai, melyek örökös önkivületben tördelik karjaikat; a ránczoskergű vén szilfák, melyektől annyiszor koldult buvóhelyet, ha nem tudta a franczia leczkéjét, — a gyertyánok, amelyek valami ismeretlen, nehéz bűnnek miatta esdekelve nyujtják ég felé meggémberedett ágait.

Meghitt ismerősei a kertnek ezüstruháju szépei is, a vidám, bolondos, kaczer nyárfák, melyeknek egész élete csupa tánczolásból áll, és a szenvedélyes orgona, mely soha sem győzi bevárni a melegebb évszakot, s a nap első csókjára bódító illattal árasztja el a levegőt, hogy magához csalogassa a remegő szárnyu, megbizhatatlan lepkéket.

Hányszor kísérte figyelemmel, mily hamar hervadnak el virágai, mert nem védi őket semmi a nap perzselő sugarai ellen, s miként lesznek levelei — talán büntetésből, a miért úgy sietett élni — olyanokká, mint egy-egy fekete, gyászoló sziv . . .

Legjobban csodálta az erdőnek idehozott főnemeseit, a tragikus komor tölgyeket, melyek — mint a tündérmesékben — százéves álomra látszottak kárhoztatva lenni, s tétlenül türték, hogy villaszerű ágaik kettéválásánál a stréber, parazita fagyöngy üssön tanyát, s szivja belőlük az életet.

De legtöbbet mégis annak az óriási, mozdulatlan czédrusnak panaszkodott, amelynek nyers, töretlen, szinte brutális zöldje most olyan jól esik fáradt tekintetének . . . Oh, ezt az öreg *garde de*

dameot, aki óriási zöld napernyőjét olyan védő gondossággal emeli az alacsonyabb, fiatalabb fák fölé — különösen szerette! Hányszor elnézte, mily türelmesen engedi át lombkoronáját menhelyül egy-egy tolakodó varjunak, mikor ez egy nagyobb madárral való stenkerkedés után gyáván megfutott . . .

Ha bánata volt is, mindig ideszaladt hozzá és ilyenkor úgy érezte, hogy ez a jó öreg fa megérti őt, s ha nem is válaszol a panaszkodására, az csak azért történik, mert el van átkozva és nem tud szólni . . .

Az átszегő világosság fénybe burkolta a vén czédrus ormát, de a törzsét árnyékba hagyta; másutt ismét egész csoportok fürödtek a napsugárban, míg kissé távolabb néhány bokornak zöldje vigasztalan feketeségbe olvadt.

Imitt-amott a fák között, kék sávként látszott az égnek egy-egy foltja, mint halavány zászló, melynek nyelét egy-egy zöld levelekkel borított göbös faág képezi . . .

A fiatal asszony olyan csendesen ült a helyén, mintha az őt körülvevő természetnek titkos, rejtve megszólaló életét figyelné. Az őszi verőfény dédelgetőleg simul az arcához, mikor megleli az utat hozzá a levél-labirintusok között, s ez az édes, bizonytalan melegség olyan melankólikusan és megindítóan hat reá, mint egy régen elfelejtett, távoli ígéret emléke . . .

Szomoruan tekint széjjel maga körül. Itt, ahol élt, itt, ahol szívében először támadt fel a szerelemnek szent örültsége, egy talpalatnyi föld sem az övé már . . . Vége van a gyermekkori álmoknak örökre — utoljára látja most ezeket a fákat, a nagy szőnyegnövényekkel ékes földcsillagok tarka pompáját, azt a tavacskát, amelyben uszni tanult — ah, még most is érzi a vizililiomok érintését karjain, vállain! — utoljára látja a vén kastély czifra tetejét, ezeket az aranyporral behintett ösvényeket, melyeken lábainak nyomát már régen elmosta az eső és a hóvihar . . .

Igen utoljára . . . Mert érzi, tudja, hogy nem lesz ereje idejönni többé s ha — mint most — az útja mégis erre a vonalra vezetné, csak megszűröl, a szaladó vasuti kocsi ablakából fogja nézni, mint a többi, közömbös idegenek . . .

Tizennyolcz esztendő't töltött el itt, ebben a kertben, e fák alatt, melyeknek fejlődésével örökre össze van fonódva ifjusága . . . És ugy tetszik neki, hogy ez alatt a tizennyolcz év alatt soha, egyetlen egyszer sem látott olyan tisztán, olyan *igazán*, mint most.

Ennek az egész környezetnek a szépségeit csak *ma* veszi észre először, eddig csak elfogadta, mint kiegészítő részét, magától értetődő hozzátartozóját a saját életének. S most, *most*, hogy két éve nem látta már, most, mikor tudja, hogy örökre elveszítette, egyszerre olyan fájdalommal nyílal a

szívébe a válás, az a gondolat, hogy ennyi időt öntudatlanul közömbösen töltött itt el, s most, mikor *lát*ni kezd, *késő* már — hogy a könnye is kicsordul belé . . .

Egyszerre ezer, soha meg nem figyelt bájos részlet tolakodik a szemei elé . . . A bársonyos, buja fűtáblák, melyeken annyit szaladgált meztelen gyermeklábaival, a mesterségesen nevelt, álmodó, tropikus növények, — anyjának kedvenczei, — a fehér- és vörösbogyós cserjék, a bignoniák, melyeknek hosszú, szivaralaku gyümölcseivel anynit játszott rövidszoknyás kisleánykorában . . .

És amott távolabb, jó mélyen elrejtve a bokrok között, ott áll még a hederával befuttatott kuglizó is, első, szüzies csókjának titoktartó szemtanuja . . . Oh, mennyire is szerette azt az embert! Ha csak rágondol is, könnyes lesz a szeme a gyöngédségtől! Talán mert olyan boldog volt, hogy vele mehetett, azért nem érezte akkor olyan mértékben, mint ma, azt a keserűséget, hogy ettől a helytől válnia kellett . . .

De most, most érzi! Ujra átéli az esküvőjét megelőző napok lázas, fájdalmas tevékenységét, újra látja édesanyjának könnyáztatott arczát, szép, szomoru kék szemeit, s atyjának komoly, határozott vonásait, melyeken nem birt nyomot hagyni a szenvedés, csak éppen hogy az alakját meghajlitotta egy keveset. Képzeletben újra látja az egykedvű napszámosokat, amint egy-egy köteg szalmát

czipelve hátukon, félretaposott, esetlen csizmáikban felhaladnak a lépcsőn, míg mások kiméletlenül ragadják meg az ő rózsafából készült kis íróasztalát, hogy gyékénynyel csavarják körül.

Előtte van újra az a szöglet is, ahol egymásra halmozva hevernek a drága selyempaplanok, a cziframonogrammos ágyhuzatok, míg körülöttük a föld tele van kihuzgált, rozsdás görbe szögekkel, gyaluforgácscsal, fűrészporral — éppen mint valami temetéskor — — —

A székeken mindenütt egy-egy kalapács, srófhuzó vagy harapófogó hever, s a falhoz szép sorjában, frissen gyalult deszkaládák támaszkodnak, pöffeszkedve tárva az arramenők elé a szembeötlő, nagy fekete betűkkel rájuk rajzolt komoly intelmeket: Törékeny! Vigyázat! Nem hajítani . . .

És azután a többi . . . Az alispán lányának kárörvendő mosolya, a barátok, az ellenségek, a közömbös résztvevők látogatásai, melyeket mind kénytelenek voltak türni és végül az utolsó percz, mikor a már eladott kocsira kellett ülniök, hogy kivitessék magukat az állomásra, hogy onnan aztán tovább utazzanak az idegenbe, a bizonytalanságba . . .

És az a szép komoly fiu, aki egyszerre mint hős jelent meg közöttük s kézenfogva őt, így szólt az egybegyült sokaságnak: ő az én meny-asszonyom . . .

Mindez újra visszatér most hozzá, s ahogy itt van ebben a kertben, e fák alatt, úgy összeszorítja a szívét ez a visszaemlékezés, hogy egy perczre elfelejtkezik a verőfényes otthonról, ahol kicsi gyermekek hizelkedő ölelése, szerető férj szerelmes szava, s öreg szülőknek áldást hozó mosolygása vár reá . . . egy perczig csak itt él, itt e bokrok árnyékában, újra az övé itt minden és újra át kell szenvednie a bucsuzásnak minden keserves kinszenvedését . . .

. . . És most tisztán hallja a szavakat, melyeket vőlegénye, meg az a kis mumia-arczu szikár ember váltanak ott a patakparton . . . Nem tudják, hogy ő idejött utánuk s most egyszerre ismeri meg az emberi lélek két nagy szélsőségét: a nemes, magasztos érzésből fakadó szivjóságot, s a fukar, kapzsi kétszinűséget . . .

Emlékezik . . . Emlékezik arra is még, mikor vőlegénye visszajött hozzá, s megsimogatva szőke fejét, csüggedten így szólt: nem bírok vele . . . Emlékszik arra is, hogy ezután nemsokára el kellett utazniok, mert az öreg uzsorás, aki finom, de elszakíthatatlan szálakból szőtte körülöttük a hálót, nem ismer könyörületet . . .

. . . A kertnek zsibongása az egyre közeledő alkonyinnal egyhangu, sohasem emelkedő, sohasem mélyedő, zugó dallammá verődik össze, s ez, amit annyiszor hallott figyelés nélkül, most egyszerre életre kelti benne az akkori sulyos, le nem tép-

hető gondot, hogy belé kell menni elkerülhetetlenül a rettenetesen integető, hivogató bizonytalanságba. — *Akkori* tehetetlenségének felismerése csak *most* ejti kétségbe. Mi lett volna vele, ha a szabadító nem jelentkezik a kellő pillanatban? Olyan volt, mint a gyáva katona, akit ütközetbe kényszerítenek: nyitott szemmel nem mer neki menni az összecsapásnak, a kardvillogás megrémiti, a veszedelem látása megbénítja. Csak egy módot látott akkor: behunyni a szemét, a sötétséggel hipnotizálni magát és önmagára szuggerálni a véletlennek könyörületességében való bizalmat . . .

Mikor ma délután idejött, eleinte teljesen elmerült az őt körülvevő dolgok derült, magnetikus békéjének a szemlélésében, de lassan-lassan erőt vett rajta az a szomoruság, az a keserű csüggedtség, amely a reflexiók nyomán támad az emberekben, s amit a természetnek kifürkészhetetlen egoizmusa okoz.

Most már úgy tetszett neki, hogy a fák, a bokrok, duzzadó egészségüket szinte daczosan tárják a szemei elé, s hogy látszólagos nyugalma nem egyéb titkolt ellenségeskedésnél. Szerette volna fájdalmával megindítani ezt az egész kertet, amely egyaránt tanuja volt első gügyögő szavainak s szerelmi esküinek; szerette volna a lüktető karjaiba szorítani egy nagy, óriási ölelésben, hogy a szive dobogásával kényszerítse arra, hogy vele érezze mindazt, amit ő szenved e pillanatban . . .

De nem lehet, nem lehet!

És a kert nyugodt marad, olyan nyugodt és mozdulatlan, mint egy szép színházi diszlet, idegen a fájdalomra iránt, amint volt örömeivel szemben is, nem törődő az árnyékában lejátszódó drámákkal, tragédiákkal...

S amint a fiatal asszony megértette az egész természetnek érzéketlenségét, egyszerre nagy pozitívítással nyilalt belé a tudat, hogy sohasem számítottunk kevesebbet reá nézve, mint az örületnek vagy fájdalomnak azokban az óráiban, mikor elzarándokolunk hozzá, hogy azzal a varázsával, melyet parasztjainak és állatjainak oly bőkezűen osztogat, a mi fájó szívünket is meggyógyítsa...

*

— Bocsánat, asszonyom, hogy zavarom — szólalt meg egy hang a háta mödött, — de idegen vagyok itt és szeretném tudni, kié volt ez a birtok, mielőtt mostani gazdájához került? Igazán kétségbeejtő dolog, mennyire nem ragaszkodnak mostani uraink őseik kastélyához. A kertész, akit odafönt beszéltem, csak tegnapelőtt jött ide a fővárosból és nem tudta megmondani.

Egy ismeretlen állott előtte földetlen fővel s tiszteletteljesen várta feleletét.

A fiatal asszony egy perczig habozott.

Megigazította a hajtűket fejében, azután leej-

tette és ismét fölemelte az ernyőjét, hogy ezzel is időt nyerjen.

Végül lehajolt a földre s egy maroknyit véve tenyerébe aranyosan csillogó porából, mintha bocsánatot akarna kérni tőle, a miért megtagadja, halk, szintelen, vontatott hangon így szólt:

— Én sem tudom uram, nem vagyok idevaló . . .

Az utolsó Fáraó.

Az este nyugodt, csöndes és világos volt.

A százados szikomorák, a pálmák csöndesen ingatták leveleiket, mintha a napközben rájuk szállott port akarnák magukról lerázni . . .

A néma, melancholikus tájon szinte garádcsoosan emelkedtek egymás fölé a libiai hegyek, melyekkel párhuzamosan nagy ezüstkigyóként siklott tova a Nilus . . .

Harmakhis, az óriási kő-szfinksz szomoruan tekintett szét egykor oly hatalmas birodalmán . . . Büszke fővárosa, Memphis, megnyitotta kapuit a betolakodó idegen, Kyros sötét arczu fia előtt s az utolsó Fáraó mint rabszolga volt kénytelen elhagyni elődeinek trónját . . .

Kyrosnak komor fia a királyi palota egyik termében cziprusfából készült fejedelmi széken pihent. A tetőről lefüggő bronztálban olaj égett, melynek fénye megvilágította Kambyzesnek kegyetlen arczát s a visszafojtott indulattól csillogó baziliszks szemeit.

Előtte a perzsa küzdők csoportjai között, daczosan összefont karokkal állott Egyiptom királya, a büszke Psammetich.

— Vakmerő! — kiáltott rá Kambyzes vad haraggal. — Hatalmamban vagy hát végre, te, aki a leigázott birodalomban az összeesküvés tüzét szitottad . . . Miért árultál el engem éppen te, akit fogságodban is elhalmoztalak ajándékokkal . . .

A király sötéten tekintett rá:

— Meg hagyja-e magát szelidíteni az Atlasz szabad oroslánja? — kérdezte keserűen. — Le hagyja-e szárnyait vágatni a magasban keringő fönix? Én a Nap fia vagyok és a Fáraók trónjáról osztottam rendeleteimet egykor, — s most gyáván fejet hajtsak előtted? Nem, soha! — Te meg akartál vesztegetni fénynyel, gazdagsággal, de Susának összes kincseiért sem adom el szabadságomat. Byssus-szövethez szokott testemet most rabszolgarongyok takarják, a kiket szerettem, mind fogságban vannak, — mit ér az élet nekem? Perzsák! Fejezzétek be műveteket — küldjetelek le engem Oziris honába . . .

Kambyzes vad gunynyal nevetett fel: Legyen tehát! — szólott. — Rabszolgák, állítsátok e javithatatlan álmodozó elé a halotti serleget, — hadd igyék belőle teli torokkal szabadságot magának, hogy minél előbb megoszthassa Oziris birodalmát az állatfejű istenekkel! . . .

Az egyiptomi harag nélkül, de szomorú, megrovó pillantással nézett reá:

— Oh Kyros fia, te kihivod magad ellen a Sors haragját. Büntess engem, ha akarsz — ugynevezett örültségemért, de ne tedd gúny tárgyává hazám isteneit . . . Egész Memphisben borzasztó mészárlást vitettél végbe, ne hallja legalább ez utolsó gyalázó szódat Menes szent városa! Nem érzed-e ez ország isteneinek haragját? — Nézz ki — látod, sötét felhő takarja a holdat, isteneim bosszuja az, mely oly véstjósloán közeledik feléd . . . Én, a halálraitélt, látnoki szemmel pillantok a távol jövődőbe: soha többé nem fogod üdvözölhetni Susádnak pánczélpántjait s fejedről letépik majd a győzelmi babért . . . A halál reád veti már árnyékát, oh Kambyzes, és ott, ott a távoli Syriában ér utól majd téged, mert szentségtörő kezeddel megölted Ptahnak felszentelt bikáját . . . Átok reád Kyros fia, Egyptom istene közel van!

Kambyzes vad dühvel ugrott fel helyéről:

— Hah! Szennyos rabszolga, hogy mersz velem ily hangon beszélni? Hogy mered nevemet fenyegetéssel illetni, hitvány ajakkaddal? Fejedet — azt a büszkét — a porig alázva akarom látni, csusznod kell előttem, mint eltaposott féregnek . . . Perzsák! — folytatta orditva — hozzátok elő e kutjának gyermekeit — hadd lássa szégyenben égni arcukat! . . .

Psammetich olyan mozdulatlan volt mint egy kőszobor s csak a pislogó olajláng festette rá vonásaira — a fény és árny változásaival — a fáradtság és bánat jeleit.

Valahonnan most hat rabszolga lépett a terembe, mindegyik egy-egy égő zsarátnokkal telt réz-serpenyőt tartott a kezében. Lassan, nesztelen léptekkel közeledtek a perzsa Kambyzeshez s a serpenyőket ülőhelye körül rakták le: egyet a lábához, egyet a háta mögé, kettőt-kettőt jobb- és baloldalt. Illatos fűmagvat szórtak a zsarátnokra s hangtalanul, amint jöttek, tűntek el aztán, mintha szellemek lettek volna.

A hat serpenyő úgy világított a félhomályban, mint hat csillag . . . Kékes füst szállt föl belőlük s a terem levegőjét különös, átható, izgató illat töltötte el . . .

Kambyzesnek sápadt, vértelen arcza még fakóbbnak tetszett e világításnál. Kezének egy intésére óriás termetű rabszolga vált ki a harczosok közül és féltérdre ereszkedett előtte. Kambyzes néhány szót sugott neki, mire a szolga távozott.

Egyszerre csönd lett; — hosszantartó, félelemgerjesztő, vészthozó csönd . . .

Azután visszatért a szolga, fiatal karcsu leányalakot s egy magas sötéthaju ifjút vonszolva maga után. A leánynak harmatgyöngye teste durva rongyokba volt burkolva, csak arczát fedte drága,

sűrű fátyol, melyen keresztül mint kigyuladt csillagok ragyogtak sötét szemei . . .

— Tépjétek le róla rongyait! — kiáltott Kambyzes.

A leány büszkén emelte fel fejét, olyan volt, mint egy fiatal pálma. Hátravetette fátyolát s most egész testében reszketve állott a büszke egyiptomi királyleány a néma, komor arczu harcosok között . . . Szemeit makacsul a padló márványköveire szegezte és keblén kereszbe tett kezei görcsösen szoritották a durva szövetet.

Azután egyszerre atyjára emelte nedves pilláktól árnyalt, halálos gyötrellemmel telt, büntelen gyermekszemeit.

Egy másodpercze összekapcsolódott, egymásba furódott, szinte egygyé vált a tekintetük . . . Halovány, csodálatosan hasonló arczuk mozdulatlan maradt, csak a szemeik éltek és beszéltek csodálatos, senki mástól nem értett dolgokat . . .

A leány rezzent föl először. Végigsimitotta sötét haját, a melyben a szétszórt aranypor úgy ragyogott, mintha fényes csillagok pattantak volna szét a fekete éjszakában . . .

— Miért késel parancsomnak engedelmeskedni, czudar rabszolga? — kiáltott Kambyzes dörgő hangon, s most ismét a királyleányhoz lépett az óriás s durván letépte a rongyokat testéről. A tetőről lefüggő bronztálban égő olaj fellobbant, — halk kiáltás hangzott s egy pillanatig egész

bübájos szépségében állott a leány meztelenül, a terem közepén. Teste olyan színű volt, mint az érett kukoricza, melyet sötétre csókolt a nap heve; arczát a szégyen pirja gránátalmához tette hasonlóná, mesésgazdagságu szétbontott fényes haja, sötét palástként ömlött alá nyakára, karjaira, keblére.

A termen a suttogva bevallott csodálatnak reszketése futott végig...

Egyiptom királya egy mozdulatot tett. Egy perczig, úgy látszott, mintha rá akarna rohanni az óriásra, de azután lehajtotta fejét s körmeit belevájta a saját husába. A harczosok soraiból egy perzsa megszánta a leányt s nagy, színes rongyot dobott oda neki, hogy azzal borítsa be magát.

Psammetich elsőszülött fia ezalatt megkötözve állott a terem közepén. Nemes kis fejét hullámos fekete haj fedte, arcza égett a megaláztatástól, Kambyzes ocsmány gunyszavakkal illette őt. Az ifju egy pillanatra felnézett reá és ettől a tekintettől megfagyott a szó a győző ajkain.

— Halál mindkettőre! — ordította aztán, erőt véve magán. — Vigyétek szemeim elöl e kutyát, kövesse nővérét Anubis kíséretében mielőbb az alvilágba.

A rabszolgák most megragadták őket s megkötözve kezeiket és lábaikat, halálos utjukra vitték.

— Nos, miért nem sírsz, kutya? Nem elég

még a 'bánatból most sem? — kérdezte gunyakaczajjal Kambyzes, Psammetich felé fordulva.

— Az én szerencsétlenségem sokkal nagyobbsemhogy sirni lehetne rajta — válaszolt a Fáraó nyugodtan.

— Jöjj ide Psammetich — folytatta Kambyzes, kissé megszelidítve a válasz által. — Lépjünk szövetségre: ha térdet hajtasz előttem, megkegyelmezek életednek . . .

Egyiptomnak kolduskirálya büszkén kiegyenesedett s éjsötét szemeit végigjárátva a gyülekezeten, beszélni kezdett.

Hangja tiszta volt és csengő. Felsimitotta fekete fürteit a homlokát övező karikáról s az Anubisfejjel ékes, rubinnal berakott ezüstserleget magasra emelte.

— Köszönöm neked, perzsák fejedelme ezt az édes italt, a mely az utolsó megaláztatástól kimél meg engemet! Mit ér nekem az élet, mit a világ összes gazdagsága, mióta boldogságom napja leáldozott? . . . A mit egykor szerettem, azt szégyen takarja, vagy a halál nagy némasága borult reá . . . És hazám, Egyiptomom, mely Tuthmosis kora óta mindenenk felett uralkodott, most meggyalázva hever lábaidnál . . . Hiába hirdetik a büszke obeliszkek a Nap fiainak ténykedéseit, — te, dicsekvő, győztes perzsa csak nevetsz felettük, mert szolgaságba verted népemet s mert azt hiszed, hogy a világnak összes hatal-

mát kezeidben tartod! Most győzelmi mámorban usztok, barbárok, s kigunyoljátok népemet! De én a jövőendőbe látok és ismétlem nektek: reszkesetek! Egyptom istene közel van... Kekrops városának népe megboszulja Pelusiumot...

Igy szól a fogoly király s ajkához emeli a halotti serleget.

... Künn a pálmák csoportja fölött kibontakozik a felhők közül a hold, — szelid sugarai megvilágítják a Fáraó arczát s ezüst szálaikból glória szövődik feketefürtös feje körül...

Psammetich szomorú mosolylyal néz a ragyogó égitestre.

— Gyermekek, az utolsó Fáraó köszöni neked azt a bucsuüdvözlést, s panasz nélkül lép rá a sötét utra. Itt van az óra, melyben Oziris magához hívja a haldoklókat... az ítélkezők hangjai már fülemben csengenek. — Isten veled Egyptomom s te szent folyó... A langyos hullámaidon ringó kék lótuszvirágaidat emberi szemeim sohasem látják többé. Isten veletek, ti őseim sirja fölött büszkén magasba törő pyramisok... Isten veletek, ti néma szobrokkal telt csarnokok, ti szfinkszek által őrzött, tágas templomudvarok...

Elhallgatott.

Azután ismét ajkához emelte a serleget és egy hajtásra kiitta annak tartalmát.

Még egyszer felemelte fejét s rajongó, átszellemült arczát a hold felé fordította... Azután

teste összeroskadt, arczra bukott — éppen Kambyzes lábai elé . . .

Kyrosnak sötét arczu fia elérte, a mit akart — az utolsó Fáraó büszke feje meghajolt előtte a porig . . .

De a perzsa harczosok csoportja közt vésztojoló moraj kelt, mely magában hordozta a lelkiismeretlen győzőnek végzetét:

— Megölnék vélt testvéred, Bardija él! . . .
Bardija él! . . .

Áldozat.

Estefelé az urak felcserélték nehéz halináikat könnyü lakkczipőkkel, a breechesektől is megszabadultak s frakkosan, frissen borotválva ültek le a játékasztalok mellé.

A tágas teremnek homályba vesző balsarkában egy zöld ernyős lámpa diszkrét világa mellett baccaráztak: Maleczky Pál, a háziur, sógornője özvegy Szentgyörgyiné, Bélaváry Imre és Miklós Árpád.

A fiatal asszony előtt egész halom arany és ezüstpénz hevert. Egyszer-egyszer ideges mozdulattal markolt belé, hogy megkétszerezze a tétet.

— Ki nyer? — kérdezte a háziasszony, s nővére háta mögé állott egy pillanatra.

— A bankár, mindig a bankár, — mondta Szentgyörgyiné és a sógorára nézett.

— Megmondtam előre, hogy ma este nyerni fogok — válaszolt amaz csendesén. — Bár mindenki rossz jelnek tartja...

Szentgyörgyiné nevetett.

— Oh, a babona felől nyugodt lehetsz. Irma annyira szeret, hogy az már szinte butaság.

— A szerelem — vetette közbe Bélaváry komolyan — lehet kin, átok, gyötrelem vagy szédületes boldogság. Az igen. De butaság soha.

— Ejh, ne vitatkozzunk — mondta Szentgyörgyiné s egy marok ezüst koronát szórt az asztalra. — Mindenki tudja, hogy a gyermekszobából adtak férjhez, hogy az életem pokol volt s hogy nem hiszek már semmi jóban.

Megnézte a kártyáját. A többiek követték példáját. Egy pillanatig csöndben folyt a játék.

— Nyolcz! — mondta a fiatal asszony s feszülten a sógorára nézett.

— Kilencz — jelentette Maleczky s kivette a szivart a szájából, hogy besöpörje a téteket.

A tekintetük találkozott s a fiatal asszony arcza kísértetiesen halavány volt a zöld lámpa-ernyő reflexében.

— Hallatlan! Ez a szerencse! — Felállott a helyéről és megsimitotta fényes, gesztenyeszin haját. — Imre — szólt Bélaváryhoz, aki *cousin*-je volt — kérlek játsz helyettem. Itt van a pénzem, számold meg s ha nyersz, vagy vesztesz, osztunk. Akarod?

— Szivesen. Tehát »Limited Company?« — kérdezte Imre tréfásan.

— Nem; »illimited«. — Mindent amim van kockára teszek ma este.

Vacsora után, hogy a szivarfüst kimenjen, kinyitották a nagy terem ajtaját s bevonultak a szalonokba.

Szentgyörgyiné így, amint volt, könnyü selyemruhában, megszökött a társaságtól s kiment a terrassera.

A hold éppen akkor jött fel a havas hegycsúcsok mögött s olyan volt, mintha vérbe lenne mártva. Komor fellegek jöttek-mentek előtte, melyek hol összekuszálódtak, hol vonagló sötét kigyóként övezték mint egy Meduza-főt.

Valaki az ajtó fénysávjához lépett. Az asszony megfordult.

— Már megint! — mondta, halkan, ingerülten.

— Erővel beteggé akarod tenni magadat, Ada? — kérdezte a sógora. — Jőjj be, kérlek.

— Csak ne törődnél velem! — tört ki az asszony türelmetlenül. — Ha beteg leszek és belepusztulok, kinek mi kára lesz belőle?

— Ada . . . — kérlelte a férfi lágyan. — Miért nem akarsz soha meghallgatni? . . . Hiszen tudod . . .

— Igen; tudom. Kész volnál elhagyni a feleségedet, akit meguntál, értem, aki egy ideig ujság lennék előtted. De én is megmondtam neked akkor, hogy inkább meghalok, semhogy Irma csak sejtse is, ami lelkedben véghez megy . . .

— Ő kiheverné . . .

— Nem; rossz tettel nem lehet egy hibát helyrehozni.

A férfi türelmetlen mozdulattal simitotta végig homlokát.

— Más mód is volna reá. Ada, — szólt halkan és ahogy meghajtotta a fejét, a szobának nagy függőlámpája belevilágított a szemébe az ablakon át.

Az asszony szinte fázósan huzódott el tőle.

— Miért hallgatsz el? — kérdezte fáradtan. — Nincs bátorságod ugy-e kimondani az egész gondolatodat s arra kérni, hogy én, a feleséged nővére a — szeretőd legyek?

A férfi tiltakozó mozdulatot tett.

— Ily brutálisan soha se tudnék hozzád szólni — mondta alig hallhatólag.

— Tudom. De a *forma* mellékes. Az *értelem* ugyanaz marad.

Elhallgatott és a kezére támasztotta a fejét.

A férfi szomjasan itta be minden mozdulatát, pedig csak inkább érezte, mint látta, hogyan hajlik meg nehéz, hajkoronás feje. Majd elment az ablakhoz és benézett rajta. S minthogy látta, hogy még senki sincs a szobában, ismét visszajött.

— Ada, — mondta halkan, gyöngéden s kivonta az asszonyt a nagy ajtó fényövéből, odébb, maga felé a setétbe, hogy a válluk egészen összeszorult. — Ada, — ismételte szenvedélyesen — ma este éreztem előre ennek az órának az eljövetelét, hogy mi egymás mellett fogunk állni, szorosan, olyan közel, hogy sem

egy rózsa, sem egy tövis nem férne el közöttünk. Ada, — én magam sem tudok nevet adni annak ami a lelkemben forrong. Valami eddig nem ismert, új, idegen, félelmes érzés vett erőt rajtam, valami ami elnémitja a kötelesség, a tisztesség szavát; valami aminek egész nevelt, faragott, nyesett öntudatomban nincsen atyafia. S az a nagy forradalom ami bennem végbe megy, tudom, érzem, nem jóra vezet.

— Hallgass, — suttogta az asszony, — kár-hozat amit beszélsz.

— Nem hallgatok. Ki kell, hogy mondjam egyszer végre szemtől-szembe, így mikor ketten vagyunk csak, s nem úgy mint eddig, lopva, titkon, félszavakkal. Mondtam, hogy ma este nyerni fogok! Szeretlek, Ada, szeretlek és éjjel-nappal az a megbolondító gondolat kísért, hogy az enyém leszel, bűnben, esztelen boldogságban... Éjjel-nappal az az örületbe kergető vágy üz előre: tégy valamit, hogy magadhoz váltsd a lelkét... Nem, Ada, — hazudom. Nem csak a lelkedet akarom, tégedet magadat, úgy ahogy vagy, egész szépségedet, a hajadat, hogy elfedjem vele a szemeimet, ha rémképek gyötörnek, a kezeidet, hogy az ujjaid remegésén érezzem meg, hogy szeretsz, az ajakadat, ... az ajakadat, hogy rám szakadjon a menyország... Azért, hogy az enyém lehess, szívesen követnék el bármily gaztettet s ha évekig börtönnel kellene is

megbűnhödnöm érte: boldogan mennék a szük, nyirkos czellába, ha tudnám, hogy te várod szabadulásomat . . .

Az asszony bőrén forróság futott keresztül; lángfoltok ültek ki az arczára, s az ajaka kiszáradt egészen. De mikor a férfi elhallgatott felocsudott ő is.

— Nem, nem, soha! — mondta szenvedélyesen, inkább a saját gondolataira, semmint a férfinak felelve.

— Persze, — szólt a férfi keserűen s eleresztette a karját — a te polgári józanságod, a te nyugodt psychológiád csak »eset«-et lát az én vergődésemben . . .

— Pál! — kiáltott fel az asszony elnyomott, fájdalmas hangon, önfeledten.

— Nem bánom, ha ki is gunyolsz érte — kezdte a férfi újra, daczosan. — Te vagy a rögeszmém, az álmom, a büszkeségem s ennél is több, te vagy az örökre elveszettnek hitt s újra visszatért ifjuságom. Téli napsugár vagy, Ada, s a téli nap hazug verőfényének vagyok az áldozata. A ragyogása után jártam s nem gondoltam rá, hogy nincsen melegsége. Szívtelen vagy, Ada, szívtelen.

Az ajka elnémult s az asszony mégsem szólt egy szót sem. Pedig őt is megrázta ez a halk, szenvedélyes hang, hiszen szerette ő is, égőn, titkon, lopva, nem a modern nő, a fűrészpörvérü

bábu langyos érzelmével, hanem az érzéki asszony nagy, mély, perzselő szenvedélyével. De hogy az, mozdulatlanul leste sohaját, keblének emelkedését, selyem ruhájának áruló suhogását, egy lépést tett előre, hogy meneküljön.

A férfi nem tartotta vissza, csak beszélni kezdett újra, szakgatottan:

— Ugy szeretlek, miként a lángnyelv a fát; simogatja, átöleli s az ő életéből él. Nélküle szintelen semmi; gáz, lég, csupán, vele egyesülve tűz, meleg, ragyogás. Mit bánjuk aztán, ha el is égünk e szerelemben? . . .

Az asszony összetette a kezét és imádkozott összeverődő fogakkal, halkan:

— Ne vigy Uram a kísértetbe . . . a kísértetbe . . . Uram . . . Uram . . .

De már csak az ajka ismételte, öntudatlanul, gépiesen. Azután elhallgattak mind a ketten. A tekintetük nem kereste, nem hívta egymást. És egyszerre mind a kettő lehunyta a szemét. S a sötétben, anélkül, hogy tervezték, vagy akarták volna, a kezeik egymást keresték, mint keresi egymást két virág, titokzatos, langyos, nyári éjszakákon, hogy édes szerelemben egyesüljenek. Az ujjaik egymásra találtak, összefonódtak s egy pillanatig — egy rövid, futó perczig talán — így maradtak ujjongó, önfeledt boldogságban . . .

— Imre, — szólt csendesen az asszony, mikor félénk kopogására kinyílt az ajtó — ne csodálkozz semmin, és ne kérdezz tőlem semmit. Told oda azt a karosszéket a tűz elé, aztán ülj le ide a lábaimhoz, — mint gyermekkorunkban — s én elmondok neked mindent magamtól.

— Ada, — dadogta a férfi, amint gépiesen engedelmeskedett neki. — Az Istenért, nem gondoltad meg, éjnek idején . . .

— De igen. Mindent — mondta amaz nyugodtan. — És hidd el, ha nem lenne ez *elkerülhetetlenül szükséges*, nem tettem volna kockára hirnevemet. Nekem még hajnalban el kell utaznom innen s az, amit rád akarok bizni, nem várhat holnapig. Ne bántsod, — szólt ismét felhuzva vállára a sötét hosszú köpenyt, melyet Bélaváry gyöngéden le akart venni róla — fázzom . . . Nem látod, reszketek . . .

Kinyújtotta a kezét. Bélaváry megfogta. Csakugyan hideg volt, jéghideg.

— Beszélj, — kérte csendesen.

— Ha az olyan könnyű volna, — sóhajtott az asszony, s a tűzbe bámult. Azután mintha rég elfelejtett álmok képek vonulnának el előtte, halk, fátyolozott hangon kezdett beszélni:

— Emlékszel-e Imre, mikor gyermekek voltunk együtt s te mindig arra vágytál, hogy valami rettenetes nagy dolgot követeljek tőled, amivel bebizonyíthatnád szeretetedet?

— Emlékszem — mondta a férfi halkán, elérzékenyülve.

— Emlékszel a régi boldog napokra, mikor ott vártál reám a napsugaras kertben egy kapával és esernyővel a rózsasövény mellett? A fű szürkés volt, zöld moirée csikokkal, a méhek zümmögtek s időnkint az öreg szilvafák egy-egy érett gyümölcsöt ejtettek le, mely a földhöz érve ketté repedt s lilaszín husában aranysárga sebképződött. Emlékszel-e, mily méz és vanília szaga volt e szilváknak? A levélzetek a láthatárig értek s úgy zúgtak, mint a hullámok, ha szélvész kergeti őket. A finom füvel szegélyezett utak kigyózva haladtak az összeszorult fák között, melyeknek karjai összefogóztak s smaragd boltozatot képeztek fent a magasban. Mikor pedig kigyultak a csillagok az égen, mi még mindig egymás mellett haladtunk, könnyű léptekkel, a selymes, illatos mohán. És nem az este szállott le reánk, hanem valami diszkrét édesség, fátyolozott gyöngédség, valami rejtélynek a csücske, amely elbájolt bennünket. Te az álmaidról beszéltél, azokról a titokzatos földalatti folyosókról, melyekben idegenszerű páfrányok és óriási kék virágok nőttek, amelyek úgy forrongtak a dolgok mozdulatlanságában, mintha emberi életet élnének... Emlékszel reá? Egy este vad jáczintból koszorút fontam a fejedre s te oly halkán beszéltél hozzám, mintha kápolna homályában lennének. Én a fejemet a térdeidre tettem...

Az ég lassan sápadt meg és te azt mondtad, hogy odafent énekelnek a csillagok, hogy te halod őket s hogy a hangjuk édesebb az orgonaszónál. Az élet, a mult, a jövő, minden amiért érdemes volt küzdeni, ott maradt abban a bogárnótás, virágillatos kertben, Imre . . .

A férfi szótalanul hajtotta le a fejét. Szegény Ada, az ő életében csakugyan alig volt napfény . . .

— És most — mondta az asszony erőt véve magán, — azért jöttem hozzád, a gyermekkori baráthoz, hogy egy szivességre kérjelek: *Itt akarom megvárni a reggelt a szobádban.* —

— Ada, — szörnyűködött a férfi — örület, amit beszélsz . . . Nem engedhetem, hogy erővel a vesztedbe rohanj . . .

— Ennek így kell lenni, Imre, — szeliden beszélt, komoly, nyugodt hangon.

— S mi lesz veled, aztán?

— Semmi. Elmegyek. Nem akarom, hogy az első vihar közvetlenül érjen. Tudod, hogy soha se voltam valami nagyon bátor s hogy nem kerestem soha a veszedelmet . . .

S hogy a férfi értelmetlenül bámult rá, lehajolt hozzá s a kezébe fogta a fejét, mint régen, gyermekkorukban.

— Imre, édes, érts meg engemet. Oly nehezemre esik a beszéd! — suttogta mintegy önkivületben. — Ma reggel még el kell utaznom innen,

hogy miért, azt nem mondhatom meg. Keresni fogják — — — távozásom — okát. S *kell* hogy a nővérem *benned* találja fel azt . . .

Kiegyenesedett; a két kezét görcsösen összekulcsolta s fájdalmasan felkiáltott:

— Oh, miért hogy nem fult belé Krisztusnak kiömlő szent vérébe, az emberek gyötrelme, kinszenvedése? . . .

*

Mikor reggel a társaság diszkrét mosolylyal tárgyalta a fiatal asszony gyors elutazását, Béla-váry félrehívta Maleczkyt s egy levelet adott át neki.

Csak néhány szó állt benne:

— Ne busulj miattam, ott a hová én megyek nem fáj többé semmi. Rövid, céltalan életem alatt megtanultam, hogy az egyetlen, igaz törvény: a szánalom, az egyetlen kötelesség: az önfeláldozás, s hogy a boldogság csalóka délibáb csupán, amely után hiába futnak az elátkozottak . . .

Éva.

A délutánnak nesztelen forrósága rányomta bélyegét az alkonyra is: az egész levegő tele volt elbágyasztó, álmrontó lázzal.

A vadrózsa olyan szenvedélyesen ölelte át a kerítést, mintha soha többé nem akarná azt elereszteni, s élénk-vörös gyümölcsei úgy néztek ki, mintha valaki apró koral-függelékeket aggatott volna rájuk. Amott a nagy vadkörtefa tövében szerényen huzódott meg az örökzöld kék csillagvirágaival; friss hajtásai aranynyal szegélyezetten, sápadtan, betegesen bujtak ki a földből. És a kuszónövényeknek egész serege futott fel a fákra, közelebb hozva azokat egymáshoz, egybevegyítve leveleiket, összebogozva ágaikat . . .

Az a fiatal leány, aki itt ült az álmodó kertben, a sárgára festett falóczán, olyan vegetatív életet élt, amióta haza került a Sacré-Coeurből, mint egy hatalmas, duzzadó levelű, tropikus virág a melegágyban. S bár a büszke palotasorok, az ezerszemű házak emléke még most is lidércz-

nyomásként feküdte meg szívét: az itthon levegője egészen mámorossá tette és nem birt betelni vele.

Uj, szokatlan, eddig soha nem tapasztalt dolog volt előtte a természet ébredése.

Nem tudta, hogy mi baja van, a fejébe szállt a tavasz s a nyár forrósága elbódította: agyában zürzavaros dolgok keringtek. Képzelete csudás sejtésekkel telt meg és ifju szívében bizonytalan vágyak sarjadoztak, valami ismeretlen, de véghetetlenül édes, mondhatatlanul nagy boldogság után, amit ez az egész természet hallgatagon mintegy megigérni látszott neki . . .

Legelőször a fák rügyezése ejtette gondolkodóba. Később, mikor a nyári nap erős fényessége meghódította az egész világot s urrá lett mindenek felett, látta, hogyan sárgulnak meg a nagy buzatáblák, hogy szinte visszatükrözik az égnek intenzív ragyogását, hogyan válnak olyanokká, mint egy tenger, amely a legkisebb légáramlatra is hullámokat vet . . . Mikor pedig éppen a nagy forróságban egyszerre csend állott be, s a földből termékenyítő párák szálldestak és emelkedtek ég felé, mint a tömjénfüst, amikor szinte érezni lehetett az élet nedvét folyni a langyos és megpuffadt magszemekben, amikor ezek csirázni kezdtek, majd a földet emelgették s végül ellenállhatatlan erőnek engedve, szárba törtek, mikor a természetnek eme szent misztériumait titkon, lopva

megfigyelte: egy új öröm és egy új félelem kettős hatása alatt nyilalt át szívében a szerelemnek előérzete.

A hozzá ütődő, repdeső rovarok izgatott nyugtalansága visszhangra lelt lelkében, amelyben ezer meg ezer idegenszerű kísértés vert már gyökeret láthatatlanul, — úgy tetszett neki, mintha a szíve egyre nőne, és olyan eszmékkel volna tele, amelyeknek egymáshoz semmi közük sincsen, amelyek azonban az őt körülvevő dolgokkal harmóniában állanak.

Bizonyos közösséget vélt felfedezni önmaga és a természet között, s az estének lágy szűrkeségében boldogító lüktetést érzett még az ajakában is. Alaktalan és névtelen vágyódás uralta s különös remények támadtak szívében, mintegy a földi üdvösségnek sejtéseként . . .

Fiatal, érintetlen testében az animális életnek gazdag forrása buzogott, s egészségtől duzzadó ifjúságának fölhabzó ereje érthetetlen, de mély és szenvedélyes sovárgást támasztott benne.

Bőrének minden pórusán át úgy érezte a benyomásokat olyan élesen, mintha egy végtelenül finom hatodik érzékkel birna, amely magában egyesíti a többi mind. A bőrfelületnek ez a különös izgathatósága, s a többi érzékeknek tulfinomodása, amely a legkisebb fizikai hatást is emócióvá hatványozta, különösen veszedelmes és ritka tulajdonság volt, s az időjárás szerint a nappalnak

komorsága vagy fényessége által örömet vagy szomorúságot okozott neki.

Négy hónapja volt már itthon, gyámatyja házá-
nál s egyik napról a másikra élt, nyugodtan,
öntudatlan boldogságban. De tegnap valami tör-
tént. Valami, ami egyszerre megzavarta lelkének
egyensúlyát. Ugy, mint a vízbe dobott kődarab
nyomán egyre szélesebb gyűrűket vet a víz: az
ő, eddig oly csendes belső világában is egyre
nőtt a nyugtalanság.

A szomszéd birtokos jogász-fia tegnap megké-
rette a kezét és gyámatyja, az a negyven éves
szép férfi, — aki úgy hasonlított korán elhunyt
édes atyja arczképéhez, azt tanácsolta neki, hogy
fogadja el az ajánlatot.

De ő haragosan, lángbaborult arczczal toppan-
tott lábával: Nem, nem akarom! Maga sem volt
tisztában azzal, miért és kire haragudott tulajdon-
képpen. A fiatal emberre-e, amiért fölemelte sze-
meit hozzá, gyámatyjára-e, amiért kérését támo-
gatta, avagy önmagára, amiért olyan megnevez-
hetetlen fájdalom rezgett végig a szíven az ő
szavainak nyomán?

És ez a hirtelen támadt fájdalom nem is szűnt
meg azóta: hiszen most is, alig fél órája hallotta a
mellékszobából, hogy a fiatal embernek azt felelte
a gyámatyja: Határozott választ csak holnap dél-
előtt adhatok, ne adja fel a reményt. Éva még
nagyon fiatal, s talán maga sem ismeri a szívét . . .

Milyen kegyetlenül hideg, csengés nélküli hangon mondta ki e szókat, mintha halálítéletet pecsételne meg velük . . . S most egyszerre törsturás-ként járta át a gondolat: meg akar szabadulni tőlem . . .

Persze, hiszen ő csak úgy váratlanul pottyant bele az életébe, s hogy olyan aggódó gondoskodással veszi körül, hogy annyi türelemmel viseltetik iránta, azt csak atyja emlékének köszöni, aki gyámatyjának fivére volt . . .

De ha el kell mennie innen, ha el akarják üldözni, abban nagy része van a nénjének is, ennek a szép, szivtelen asszonynak. Óh, ő tudja, hogy gyámatyja sokkal könnyörületesebb, semhogy önszántából a bizonytalan, szeretet nélküli jövőbe akarná küldeni az anyátlan, apátlan árvát . . .

Szemeiből könnyek törtek elő. Forró, legyőzhetetlen száналmat érzett önmaga iránt. Azt hitte, igazságtalanság történik vele, melyért az egész természetnek föl kellene lázadni. Valóságos láz gyötörte. Fejében bódult összevisszaságban keringett az, amit egyik-másik társnőjétől — két kaczagás közt — suttogott szóként hallott a házasság felől; az, amit e szó felől: szerelem, korán érett barát-nőitől ellesett; amit tanult: a történeti alakok, akik fölött siető rövidséggel siklottak tova nevelő-női . . . Fájó agyában egész kavarodása volt a fonák eszméknek, a félig érett gondolatoknak, a kíváncsiságnak és a lázadó, öntudatlan érzékiségnek.

Valami másra akart gondolni, erősen, erőszakosan, bármire is, de érezte, hogy a gondolkodását valami fix ponthoz kell kötni, amelyhez talán majd más képek sorakoznak: s az alkonyati félhomályban sorra vette és rendszerezte a virágokat. Legelsőbben is a rózsák ötlöttek szemébe. Beteges izgatottság uralkodott rajta s egyszerre csak úgy képzelte, mintha e virágok szertelen nagyra nőnének meg, s mintha valamennyi egy-egy érzelmet fejezne ki előtte: amaz pajkos és vidám, ez itt komoly, szomorú vagy mámoros . . . Ez a fehér itt a közvetlen közelben szemérmesen rejtőzik el halvány mohafőkötője alá, az a topázzsinű tearózsa — mennyire hasonlít a nénjéhez! éppen olyan fenséges és hideg, mint ő! — gunyosan nézi azt a fiatal, fesledező bimbót, melynek átlátszóan fehér szirmai misztikus álmodozások fölött borulnak össze . . . Ott, nem messze a kerítéstől, az a teljesen kinyílt rózsaszínű pedig olyan arcátlan, mint egy kurtizán nevetése! Igen! Ő tudja, mit jelent ez a szó: egy barátnője, akinek felnőtt fivérei vannak, beszélt neki e felől — s ahhoz a sötét, tragikus, csaknem fekete rózsához bizonyára valamely büntény vére tapad.

Amott, távolabb, a mesterséges dombon, egy egész csomó különböző növény látszik: egész gyűjteménye a különös alaku, fantasztikus virágoknak.

Némelyeknek porzói olyanok, mintha anatómiai ábrácskák lennének — ezekre nem néz sokáig, ele-

get vesződött velük az intézetben, — másokéi fényesek és bojtosak, hosszúak, mint óriási csápok; selymesek, mint valami csudás asszonyi haj, vagy könnyűek és fehérek, mint a pehely . . . Ugy tetszik neki, mintha e virágok magas szárai-kon pöffeszkedve tekintgetnének maguk körül — s mintha alattuk az alacsonyabb chrysanthémeok örült körtánczba fognának, — melyben csak úgy vibrálnak a szinek.

Közvetlen szomszédságukban halványan, vértelenül, meglepetve néz reájuk egy bokor szeplőtelen fehérségű azálea, — melynek havas keble sohasem érzett melegebben — s a kamélia rizsporos, mesterkelt, szenvedélytelen arcát kicsinylőleg fordítja feléjük.

Mily ellentétek vannak még a virágok között is! — gondolja a fiatal leány. — A büszke királynő mellett egy örületen lángoló bacchansnő, a rövidszoknyás fukszia integet hívogatólag jobbra-balra — s az orchideák — mind idegenszerű állatok: fényes, rubin és ametiszt-pókok ringatóznak vékony, erős száraikon. Némelyek közülök csodásak, mint a szigettenger madarai, vagy mint ezüstszinű bőregerek, és egy fantasztikus polip mellett, mely mintegy zsákmányra lesve, tolja előre vérszomjas csápjait, ott van a Hamupipőke papucsja is . . .

Olyan ez az egész kert, ez az őt körülvevő egész természet, mint egy tündériesen átváltoztott álarczos bál.

Ő mind ismeri ezeket a virágokat, ezeket a növényeket; mindnek tudja a nevét, a történetét, mindegyikről meg tudja mondani: Linné rendszerének melyik seregéhez, melyik rendjéhez tartozik. Hiszen ott, az intézetben a botanika volt az egyetlen tantárgy, amit kedvvel tanult . . . Persze a nemesítésnél más-más neveket is kapnak a növények, de ő nagyrészt azokat is megjegyezte magának.

Itt például a grupp szélén vidáman és gondtalanul áll a trianoni istennő: Maria-Antoinette. Mintha csak az a point d'Angleterre-el fedett fehér atlaszruha volna rajta, amelyet akkor viselt, mikor a versaillesi paskvill a fülébe jutott . . . A fiatal leánynak úgy tetszik, mintha mosolyogna is azon a rejtett fenyegetésen, amely a kicsiny versben megnyilatkozik:

— »Petite reine de vingt ans,
Vous qui traitez si mal les gens,
Vous repasserez la barrière . . .«

Mellette, csodálatos, szint-váltó brocart szoknyában Maintenonné hajlong, közelebb hozva egymáshoz az időket, s nem messzire tőlük busan, lecsüggesztett fővel a szelid Lavallière . . .

Amott, egy folyondárkötélen pedig kihívó arczu, vörös kontyu grimásoló *clownness* csinál erőmutatványokat a langyos esti szélben . . . Lenn az aljban keskeny, arisztokratikus zöld levelek

között, büszkén emelkednek ki a gőgös iriszek, a lilabársonyruhás dogaresszák . . .

A szeme elkáprázik nézésükben, s most, hogy egy erősebb fuvallat megmozgatja őket, a chrysanthemeok egyszerre forogni kezdenek rövid, redőzött vagy rakott ránczokba szedett ballerinaszoknyáikban. — A fiatal lánynak úgy tetszik, mintha a pirouetteknél le-lehajlanának meg föl-emelkednének újra, s szinte hallani véli a trillákat s pizzicatókat, amint az éles ötödhangokon tréfálkoznak.

Az esthomály folyton növekszik s összezavarja körvonalaikat, de ez az örületes sarabande még egyre tart az illatterhes, pajzán nyári szélben . . .

Csak egyetlen egy bokor chrysanthéme — Bajor Izabella — nem vesz részt az általános vidámságban. Egy törpe cserje alatt áll magánsan, és büszke feje csak akkor hajlik meg egy-egy pillanatra, ha a játszi szellő rést lel a falevelek között s meg-megsimogatja. Ki tudja? Talán csakugyan az elköltözött királyné lelke él e virágban, s mikor az idetévedt szellő csókot koldul tőle, föltámad régi szerelmeinek emléke . . . Talán azt képzei, hű Jánosa érinti az arczát oly gyöngéden . . . De nem, nem! Hiszen annak az ölelésére csak bosszuvágy vezette — azt mondták neki a zárdában — s ez a szertelenül szép, bűnös asszony *igazán* csak azt az egyet szerette, akit

egyszer, egy féltékenységi rohamában megöletett Igen, csak azt az egyet, *rokonát*, az orleánsi herceget, akiért olyan nagyon rajongott, hogy inkább *halva* akarta látni, megviaszosodott arczczal a koporsóban, semmint *élve* — más asszony karjai között . . .

De vajjon így volt-e hát igazán? Vagy talán az a tizenhétéves szkeptikus német leány mondotta meg a valót, mikor a történelmi óra után — fejét rázva — így szólt:

— Féltékenységből ölette meg? Ah, gyerekek, a tanárnő már megint *hazudott*. Megölette, mert — megunta. Punktum.

— Megunta! . . . Vajjon lehetséges-e, hogy két, egymást szerető lény valaha megunja egymás közelségét? . . . — kérdezte önmagától. Hiszen ez borzasztó lenne! — Hiszen akkor a házasság intézménye komédia, amelyhez a vallás büntársul szegődik . . . Hiszen akkor az ő gyámatyja is megunhatja a nénjét, és . . .

Ijedten rázkódott össze és lehunyta a szemét. Ugy tetszett neki, mintha egyszerre megglelt volna a nyitját annak a sok egymásra rohanó érzelmenek, amely az utolsó időkben keresztül száguldott a szívéen.

Egyszerre eltűnik előle az egész kert összes növényeivel, virágaival. És leszoritja szemhéjait erővel is a kezével, hogy ne lássa, hogy elűzze magától annak a férfinak az alakját, aki egyszerre

olyan erőszakosan tolakodik elébe . . . Nem szabad, nem szabad rá gondolnia . . .

— Hol vagy? — hallja egyszerre a hangját és összerezzen rá.

Mint egy ujjongás akar feltörni lelkéből: itt, itt vagyok, te édes, te egyetlen egy . . . és úgy érzi, hogy most szaladni, rohanni, repülni kell hozzá, hogy többé soha, soha se távozzék mellőle . . .

Hanem azért nem teszi meg. Csendesen, nagyon csendesen kel föl helyéről, és nincsen örömteljes reszketés a hangjában, amikor válaszol:

— Parancsolsz velem, bátyám? Itt vagyok . . .

Mert két összeboruló fa alatt állott, a szemeit a sötétben nem, csak égő szivarját láthatta, s hogy önkéntelenül kinyújtotta a kezét utána, a férfi megérezte róla, hogy láza van, s aggódva kérdezte:

— Beteg vagy?

— Nem, nem! — felelte ő, hősiesen visszaszoritva könyeit. — Csak fáj, hogy el kell válnom tőletek. Hiszen már oly régen terhetekre vagyok.

— Gyermekek! — szólott a másik szemrehányóan. — Hogy mondhatsz ilyet? Honnan jönnek ilyen gondolataid?

Csüggedten hajtotta le fejét.

— Beláttam, hogy nincs jogom tovább is visszaélni jószágokkal. Ma délután véletlenül tanuja

voltam a közted és a . . . a . . . szomszédunk fia közötti párbeszédnek . . . Igazad van . . . nem ismertem a szívemet . . . De most már ismerni kezdem . . .

— Ne hamarkodd el a dolgot, Éva — szólott a férfi — hiszen azt mondtad eddig, hogy nem szereted őt . . . Vagy megváltoztál volna? . . .

Hangjában titkos ingerültség rejlett.

— Nem, nem, erről szó sincs — válaszolt a leány fáradtan. — De szükségem van reá — szükségem van *bárkire* — folytatta szenvedélyesen — aki segítségemre legyen abban, hogy leküzdjem a — saját gyöngeségemet.

— Nem értelek — mondta a férfi komolyan, szomoruan.

— Nem is akarom, hogy megérts. Hiszen én is alig értem önmagam! Én is csak *sejtek* valamit, de ez a sejtelem ma este óta határozott körvonalakat kezd ölteni. És ennek *nem szabad* megtörténni, ez olyan borzasztó, olyan rettenetes szerencsétlenség volna reám nézve, hogy elpusztulnék belé . . .

Megfordult és menni készült. De a férfi visszatartotta:

— Csak egyet mondj meg nekem, Éva, — kérte és megfogta a kezét. — Miért utasítottad el *tegnap* és miért van szándékod elfogadni *ma* azt az ajánlatot? Nézz a szemembe, Éva, és felelj őszintén: mást szeretsz? Hiszen én vagyok a leg-

közelebbi rokonod s annak a szeretetnek a nevében — melylyel elhunyt atyád viseltetett irántam — jogom van megkérdezni tőled, mi megy véghez lelkedben . . .

Csend volt körülöttük. A kastély háta mögül éppen most bukkant ki a hold s ezüstös fényt szórt a nagy fűtáblákra, az aludni készülő virágokra, az örök gyászt viselő fenyőkre, a busuló fűzfákra — csak ott, ahol ők ketten szemben állottak egymással, a fekete fák alatt — volt sötét . . .

Egy perczig szótlanul, ijedten nézett reá a leány, majd hirtelen ideges, fel-felcsukló zokogásban tört ki. A férfi szeliden simította meg haját, lejött könnyes szemeihez is az ujjaival és megérintette az ajakát is.

Mintha ez az érintés elvette volna az eszét, a leány behunyta mind a két szemét s lángoló ajkai-
val egy pillanatra visszatartotta a férfi ujjait . . .

Annak vad ujjongás támadt a lelkében:

— Édes, *édes*, régen megálmodott boldogságom, — tört ki belőle dadogva . . .

Görcsösen összekulcsolta a két kezét és egy lépést hátrált, mert érezte, hogy ha most, ebben a pillanatban a karjai közé ragadja ezt a szegény, hontalan gyermeket, akiről immár halálos bizonyossággal tudta, hogy ő benne találta föl üdvösségét, kárhozatát, nem lesz ereje többé hozzá, hogy elbocsássa . . .

A leány a szenvedéstől eltorzult arczczal tekintett föl reá. Tudta, érezte ő is, miként a másik: ez a percz dönt életük fölött . . .

— Akarsz-e, akarsz-e velem jönni?— szólalt meg a férfi, hosszú szünet után halk, szenvedélyes hangon. — A térdeimen foglak imádni. Elmegyünk innen, messze, messze . . . ahol senki sem ismer, ahol mindig együtt leszünk, . . . mi ketten . . . *együtt* . . .

A leány hallgatta a tündérmesét. Mosolygott: úgy hitte, az angyalok kara énekel odafönn kíséretet hozzá . . . És amig tekintete szinte fáradtan a boldogságtól — megpihent a holdsütötte tájon, a távoli kastély kivilágított ablakain: a sötét terrazon egyszerre egy fehér ruhás alak jelent meg.

Szent Isten! . . . a nénje! . . .

A varázs eloszlott. És egyszerre csak, ugyan-
ázt érezte, amit gyermekkorában érzett, mikor álmában a mese barlangjának szája egyre jobban-jobban kitárult és feléje közeledett, hogy fene-
ketlen, sötét ürességébe elnyelje. És csodálkozott rajta, hogy ez a hirtelen támadt félelem annyira szorongatja a szívét. a mellét, kiszáradt torkát . . .

— Hagyd meg a bálványomat! — nyögött fel kinosan és egy lépést tett előre, hogy meneküljön a kísértéstől. De hogy az daczosan utját állta, megfogta a kezét, s a magáéban tartva azt, erősen, szorosan, azzal mutatott oda arra a világos pontra, ott, a terrazon.

— *A kenyerét ettem...* — jajdult fel keserűen.
De a férfin már erőt vett az örület.

— Nem az övét, Éva, édes. Nem. Az enyémet — szólott halkan s mert az előbbi mozdulattal egészen közel jutottak egymáshoz, átölelte a derekát.

De a leány szívében már újra élt a kötelesség. Mint a kigyó siklott ki karjai közül s futva indult el a terras felé. A férfi nem merte követni. Egy másik uton jött föl a kastélyhoz, utközben, hogy contenancet adjon magának, még szivarra is gyújtott s éppen akkor ért a terras alá, mikor Éva azt mondta a feleségének:

— Meggondoltam a dolgot, néném. Igazad van: az ilyen szegény leánynak, mint én, nem lehet válogatni. Ha az az ember eljön holnap a válaszáért, vidd meg neki, kérlek, *igen* szavamat...

Tiszavirág.

Számtalanszor találkoztak már. De az Isten tudja, miért, ma este, hogy a véletlen, vagy talán a felsőbb erőknek előre maghatározott akarata hosszú idő múlva most ismét összehozta őket ebben a kis faluban, szinte csodálkozva néztek egymásra.

Véletlenül jöttek össze az állomásnál, mind a kettő látogatóba ment egy közös ismerőshöz, s most, hogy a kijáratnál meglátták egymást, egy pillanatra megállottak.

Az asszony úgy találta, hogy ennek a férfinak a szemei még sohasem voltak ilyen csudásan, mélységesen kékek s arczkifejezésében, ajkának apró vonalaiban, egész alakjában egyre újabb és újabb szépségeket fedezett fel.

S talán a férfin is erőt vett valami tűnékeny hangulat muló varázsa, mert daczára annak, hogy elismert charmant causeurje volt a szalonoknak, ezen az estén nem tudott neki mit mondani.

A kastély — utazásuk célja — csak félóránnyira volt az állomástól, s miután a találkozásuk

fölött érzett örömnék néhány banális szóval kifejezést adtak, elhatározták, hogy az eléjük küldött kocsit haza engedik s gyalog teszik meg az utat odáig.

Az alkony homályos és csöndes volt. A vad tömjén édes illattal töltötte meg a levegőt; a megelőző nap eső esett s még minden üde és nedves maradt. A mezőn itt-ott vörösruhás parasztlányok egy-egy csapat libát őriztek, vidám tónust adva a különben fenségesen komor tájnak, s fehér-sárga-tarka szarvasmarha legelészett nyugalmasan a domb tövében. Egy fiatal üsző egész közel jött hozzájuk s kíváncsian bámult rájuk nagy, hosszupillás fekete szemével...

S hogy az ut egyszerre lejtőssé vált, a férfi karját nyújtotta a nőnek. Az asszonynak megremegett a keze, és abban a pillanatban világosság támadt a szívében, szerette, régen szerette már, s nem kellett, csak ez a percnyi futó érintés, hogy tudja, szíve, lelke, testének láza, egész valója az övé, reményei, sovárgása tőle várják a teljesülést... És most bűnös, esztelen vágy fogta el, átölelhetni őt, hozzásimulhatni egyszer, egyetlen egyszer egészen s reáhajthatni fáradt fejét erős, széles vállára, hogy a saját szíven keresztül érezhesse, számlálhassa meg az ő szívének a dobbanásait...

Mintha minden hajlásában karjának, vállának, egész testének egy-egy sziv lenne elrejtve: olyan lázasan lüktetett a vér minden ereiben, midőn a

könyökeik egy-egy pillanatra összeérték. És egyik sem beszélt. Az asszony, mert érezte, hogy ennek az órának muló üdvösségét nem hozza vissza többé semmi, — a férfi, mert talán sejtett valamit abból, ami az asszonyt csaknem mámorossá tette a boldogságtól.

Minden olyan szép volt körülöttük; csupa béke, csupa mozdulatlan, csendes nyugalom, de vérükben a Szahara forrósága lángolt, mert az estének varázsa a férfire sem maradt hatástalanul. De nem bánta és nem is védekezett ellene. Sokat élt már s skepticizmusá ritkán engedte meg neki azt az élvezetet, hogy valami sebesebb dobogásra készítse a szivét; hálás volt minden percért, amely őt újra ifjává tette, s teljesen átengedte magát ennek a hangulatnak, amelyről tudta, hogy olyan, mint a Tiszavirág, — egy napig él csak s meghal a reggelnek kijózanító világosságában. És mert ezt tudta, halálos bizonyossággal tudta önmagáról, azért adta át magát minden utógondolat nélkül ennek a futó érzékenyülésnek, amely lenyűgözte akaratát, s az asszony akaratának járma alá hajtotta, s mély meghatottság vett erőt rajta, mikor ennek a már hervadni kezdő asszonynak a könytől fátyolos tekintetét magán érezte.

Az asszony szenzibilis beteges teremtés volt, akinek az intuiczióját az életmódjából kifolyó, gyorsan egymásra rohanó benyomások finomra köszö-
rülték. Sokat látott már egyszer-máskor e világ-

ban, de mindannyiszor *behunyta* a szemét, valahányszor azt hitte, hogy ez az újabb fölfedezése egy-egy illuziót ölhetne meg benne. Nem *akart* józan lenni, mert józansága megszüntetné azt a reszkető megilletődést, azt a fájdalmas elfogódást, azt a szivdobogással járó édes üdvösséget s az égből lelopott álmokat, melyeket nem kért Istentől senki sem, s amelyek arra valók voltak, hogy folytonos, bizonytalan lebegésben tartsák a lelkét a mennyország gyönyörűsége és a pokol kárhazata között . . .

Szerette ezt az embert; de hogy *mennyire*, annak a tudatára csak ma este ébredt. És elsápadt belé. Egy perczre lehajtotta fejét, mintha nem birná el a reászakadt tudat üdvösséges súlyát, de azután beszélni kezdett, gyorsan, szinte lélegzetvesztve, hogy annak a másiknak ne legyen ideje közbeszólni; úgy érezte, mintha ezzel egy, a fejük fölött lebegő nagy veszedelmet lenne képes elhárítani, azután meg félt, hogy ha egyszer mégis szóhoz jut a másik, nem azt mondja majd, amitől úgy rettegett, s amire mégis úgy vágyódott . . .

Sietve, csaknem összefüggés nélkül adta neki elő a tél történetét. Beszámolt mulatságairól, leirta báli ruháinak színét és olyan asszony jóakarásával dicsérte barátnőit, akinek nincs mit irigyelnie tőlük. A szépségére nem sokat tartott, de — bár erről nem beszélt — a férfi kiérezhette szavaiból,

hogy sok kisértésnek volt már kitéve és hogy szédülést soha, még pillanatra sem érzett.

S ha néha-néha társához fordult az asszony és szeme találkozott az övével, megremegett egész testében, mert úgy érintette minden tekintete, mint egy-egy simogatás.

Végre elhallgatott s most kéretlenül a férfi vette föl a szót, — szinte öntudatlanul a védelmére kelt az asszonynak, a *gyöngébbnek*, — annak, akinek *jobban* lángolt a lelke — önmaga ellen. *Miatta* félt a csönd megrontó igézetétől.

És mintha meg értette volna a reá függesztett szemek néma tudakolódását, megfelelt azoknak minden kérdésére.

— Honnan jössz? Ki vagy? Hiszen alig ismerlek még. Amit rólad tudok, abban az intimitásnak még csak árnyalata sincsen. Csak azt tudom rólad, amit mindenki: hogy elkényeztetett kedvencze vagy a sorsnak, híres ember és tetőtől-talpig gentleman. De én arra kívánok választ, hogy ki vagy otthon, mikor senki sem lát? Van-e édesanyád? Hiszel-e Istenben? Azonos-e az az enyémmel? Van-e egy közös gondolat a lelkünkben, vagy egy érzés a szivedben, amely az enyémmel rokon? . . .

Igy kérdezett az asszony szeme, s a férfi válaszában elmondta, hogy egyetlen fiu volt, hogy bár otthon a legnagyobb szeretettel s gondoskodással vették körül, mégis önmaga alkotta meg sorsát. Beszélt küzdelmeiről, vágyairól, ambíció-

járól, reményeiről melegen, őszintén, mintegy gyónásképpen, megalázkodva. Szinte levetkőztette a lelkét előtte. És ezt olyan jól esett az asszonynak tudni, hogy ez a mindenkitől csodált, irigyelt ember csak neki, egyedül neki mondja el mindazt, ami fáj, lesujt és keserű, szinte azt az illúziót keltette benne, hogy kiegészítő részét képezi az életének. És hallgatott reá a szívével, lelkével s feszülten leste meg hangjának minden modulációját, nem akarta annak egyetlen ellágyulását sem elveszteni, hiszen tudta, hogy nemsokára emberek közé jutnak, hogy boldogsága rövid

» . . . et ne vit, que ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin . . . «

A lelkük teljesen megértette egymást ezen az estén, de ezer gyökér kötötte őket a földhöz, mert husból és vérből való bábjai voltak a sorsnak.

A kezük reszketett, midőn egyszerre nyultak egy-egy utjukba hajló faág után. Hátha egymáshoz érnek ujjaik, s akkor megérzi a *másik* azt a lázt, amely most külön-külön égeti őket? És mi lesz akkor? Lesz-e erejük az ellentállásra? Testüknek minden atómja, minden apró vércsöppjük olt-hatatlan lángolással vágyott tökéletesen birni párját, — és nem a kötelesség vagy a tisztességérzet tartotta vissza őket attól, hogy egymás karjaiba boruljanak, csak a *holnaptól* való félelem. A férfi

önmagát féltette a kiábrándulástól, rettegett, hogy elveszti ezt az ifju boldogságot, amely csak *azért* az, mert be nem telt még, s megszűnik azzá lenni, mihelyt valósággá válik. Az asszony pedig remegett a gondolattól, hogy a társa szemeiből olvassa ki majd az illúziónak a haldoklását . . . Tudta, érezte, hogy örvény szélén áll; hogy egy lépés csak — és menthetetlenül elveszett. És még egy kísérletet tett a védekezésre: otthon maradt kicsiny gyermekéről mondott el néhány bájos apróságot és lelkének egész energiájával remélte, hogy ez a tiszta visszaemlékezés megmenti őt.

De eljött egy percz, hogy a férfi erős, biztos hangon félbeszakította:

— Ne beszéljen. Ne szóljon egy szót se. Mit mondhatna még? Ez mind hiábavalóság. És mindazt, amit ma este érez, csak az én szivemen keresztül érzi: azon szűrődött át először az egész skálája annak az isteni melódiának, amely valójának legrejtettebb idegeit is rezgésbe hozza . . . Minden szava csak őrlí, fogyasztja a lelkét, anélkül, hogy nyugalmaát visszaadná. Hasztalan minden. Maga az enyém, mint ahogy én a magáé vagyok e percztől fogva visszavonhatlanul. Nem látja-e Isten kezét? Hiszen régen szeret engem, s habár erre a megismerésre talán csak ma este jutott, már régen meg kellett éreznie — talán még előbb, mint nekem — hogy én vagyok az ikerlelke, hogy nélkülem sohasem lesz boldog. És

tudja, mint ahogy én is tudom, hogy hiába fut előlem a világ végére is, mert a föld gömbölyű és minden ut az én karjaimba vezeti vissza . . .

De mintha egy pillanatra mégis kétség fészkelte volna be magát a szívébe, lehajolt az asszonyhoz és kissé lágyabban tette hozzá:

— De azért, ha *tudom* is mindazt, amit itt itt elmondtam — oda adnám a lelkiüdvösségemet is érte, hogy a maga ajakáról is hallhassam a szót, ha csak egyszer, egyetlen egyszer is: szeretlek . . . Hogy tudjam egészen bizonyosan, hogy magát is megrészegítette az a levegő, amely az én forró vágyódással van tele . . .

. . . Az asszony felé fordította halvány, átszellemült arcát:

— Igen — szeretlek, — mondta egyszerűen. — De látod, miért szóltál így hozzám? Most már vége mindennek. Sziveink isteni harmóniájába egy hamis hang vegyült. Félek tőled. Mert amikor így látlak téged, erősen, elfogulatlanul, uralkodva még a hangod remegésén is, — tudom, hogy nem szeretsz, — s muló szeszély az csak, aminek engem feláldoznál. Éhezlek, szomjuhozlak téged, szenvedek érted, utánad, s valahányszor újra látlak, szebb, drágább, édesebb vagy, mint a legvétkesebb álmaimban voltál. S az én örületben megromlott lelkem erőszakosan is magához öleli azt a te biztos, hatalmas lelkedet, amely félelmet, rettegést nem ismer, amely kiküzdött magának mindent,

amit elérni vágyott, s csak az én szivem felett nem akart olyan sokáig diadalmaskodni . . .

Ugy szeretlek ahogy még asszony soha nem szeretett férfit, — mint ahogy te *nem* fogsz soha engemet szeretni. Szeretlek a szemeimmel, a karjaimmal, az ajkammal, és csak akkor lehetnék teljesen boldog, ha bizonyosan tudnám, hogy egyszer együtt, egy sirban leszünk majd eltemetve, hogy az enyészet is csak az én testemen keresztül érjen el hozzád, amikor egymásba olvasztja, összezavarja porainkat . . . De ti nem tudtok így szeretni — nektek elég, ha kis ideig birjátok a nőt, aztán ráuntok. — A férfi szive a saját tengelye körül forog; mint a földnek, annak is megvannak a maga változó időszakai: a nyár, a tél. Ma *nyár* van a szivedben — érzem a hőséget, — de *holnap* talán ismét elkövetkezik a tél. És én félek a fagytól. De azért megmondom neked azt az egyet, hogy tudjad; ez a szerelem volt életemnek a legnagyobb gyengesége, és a *lemondás* lesz a legnagyobb — erényem . . .

Megállottak. A fák között már látható lett a kastély czifra tornyaival, szélkakasaival. És egy pillanatra, a sötétség daczára oly forrón, oly bensőségteljesen kapcsolódott össze a tekintetük, hogy az asszony halálos fáradtságot érzett miatta és szinte aléltan zárta le a szemhéjait: meg kellett fogóznia, hogy el ne essék. Azután bucsuzásul kezet fogtak — mert tudták, hogy ezen az estén

alig szólhatnak többet egymáshoz. Forró, száraz tenyerük szorosan forrt össze, mint két delejvas ellentétes sarkai, s azután mintha nem lett volna elég a tenyerek ölelkezése, ujjaik is egybe fonódtak, oly erővel, szinte görcsösen, hogy alig birták azokat ismét szétválasztani. És ebben a kézfogásban teljesen birták egymást; e pár pillanat alatt átélték a mámornak, a szenvedélynek, a boldogságnak minden fokozatát . . .

*

Mikor másnap reggel újra látták egymást a szalonban, az asszony nagyon halavány volt, s arcának minden vonása elárulta, hogy az álom messzire elkerülte őt az egész hosszú, Istenadta éjen át. Finom bőréen keresztül látni lehetett a kis kék ereket, melyek különösen a szemei alatt és mellettük, egész határozott szint öltöttek, akcentuálódtak. És az a keserű vonás, amelyet az este talán nem is vett rajta észre a férfi — ma mélyebbé vált az ajaka körül.

És ahogy egy perczre egyedül maradtak, a férfi odament hozzá, és egészen közelről az arcába nézett:

— Maga valóságos kaméleon — szólott. Mindig változik. Ma például egészen más, mint tegnap este volt.

Az asszony szomorú mosolylyal tekintett reá. Háttal állott az ablak és a világosság felé és a

férfi nem vette észre állának fájdalmas remegését, amely biztos jele az elnyomott sirásnak.

— Tegnap holdfényes este volt, ma pedig szürke az egész világ. Nézze, az a sötét felleg kiöl minden ragyogást... Talán ennek az előre vetett árnyéka okozza, hogy maga másnak látja arczat e pillanatban...

— Igen, — a világitás lesz az oka, — hagyta rá a férfi kissé türelmetlenül. Azután a zsebébe nyult, kivette tárczáját és gyorsan, közömbösen megkérdezte:

— Nem gyújt rá egy cigarettára?

Cserkészeten.

Az erdő fölött nehéz borulat függött s a völgyet sűrű köd feküdte meg, mely minden fűszálra, falevélre nagy briliánsokat rakott le.

Azok ott ketten egy perczre megállottak. A völgyből egy szarvas hangját hozták ide a hanghulámok a kiásott part mentén. A hegylejtőről felegetett rá egy másik, s az első még dühösebben válaszolt. Delejes erővel vonták e hangok őket maguk után.

Csak ketten voltak. Az öreg Vaszily, a vadőr, egy alkalmas helyet keresett a letelepedésre. Hajnali négy óra óta jártak már a nagy tizenhatos után, melyet Vaszily látott s amelyért nyomban fel is költötte őket a kis deszkaházikóban. De még eddig semmi eredményt sem értek el, hol itt, hol amott hangzott fel a szarvas rigyetése és mikor már azt hitték, hogy a közelébe férkőztek, akkor egyszerre teljesen elvesztették.

A férfi — ugy harminczkét-harminczhárom éves lehetett — néha-néha aggodalmasan nézett társára, hogy nem fáradt-e még, de az mindenütt

lépést tartott vele. Férfias szabásu zöldesbarna vadászruha volt rajta, alig ért lejjebb a térdénél, nem csavarodott kényeztetőleg a bokája körül, s így nem zavarta a lépéseit.

Teste grációzusan nyult meg, mikor óvatosan tette le egyik lábát a másik után a talajra, nehogy a haraszt zörgése megjelentse a szarvasnak itt-létüket.

Már néhány pillanat óta hallgatott a szarvas, mert a szél az ő oldalukról fujt. A világosság hiánya s a homály belterjes mélysége titokszerű benyomást gyakorolt reájuk. A megtöretlen csend — mely egyszerre reájuk szakadt — oly elszomorító, aggasztó érzést keltett az asszony szívében, hogy önkéntelenül közelebb huzódott az urához s azzal a gyöngéd szóval: édes . . . vélte elüzni a varázslatot, amely reá szállott. A saját-szerű tompa viszhang sokszorozva verte vissza, mint az üveg-poliéder a fényt.

Itt, ahol állottak, a vízjárás mentében, kidőlt, rothatag bükk-óriások feküdtek a földön; a fergeteg leirhatatlan vad rendetlenségben hányta azokat egymásra, de a természet enyhíteni akarta a pusztulásnak e szomorú képét és a kihalt évszázados fák hulláit a legváltozatosabb alaku mohval, gombával és zuzmóval vonta be. Némelyek az elhalt erdőrésznek csontvázai közül csodás fényben ragyogtak; máskülönben sötét, komor, mondhatni: fenyegető kinézésű hely volt. A bükk gyö-

kere, mint óriási kigyó huzódott tova lábaiknál, s a remegő, csipkéslevelű páfrányok, a borókacserje s a növényyszövetek oly szorosan, szinte hatalmaskodva fogóztak össze, mintha utjukat akarnák állani, hogy az erdő titkos, szent rejtekeit megóvják egész érintetlenségükben a legrombolóbb állat, az ember elől . . .

A szürkület ólmos félhomályában jóformán látni is alig lehetett a rakoncátlan hegyi patakot, mely vidáman csörgedezett alattuk. A sötét, tömött anyagu talajban nem vésett valami nagyon mély medret magának, a partokat sem szaggatta meg, hanem szép csendesen megfért ágyában és mozaikszerűen rakta ki a fenekét színes kavicsokkal.

Csak suttogva beszélgettek. A férfi már sokszor járt itt és teljesen tájékozta magát. Tudta, hogy erre van az a ritkás erdőrész, amelyről Vaszily azt mondta, hogy napfölkeltével a szarvas oda vonul. Itt már a ledőlt bükk-óriások gyökerén új sarjadék kelt ki s friss zöldjével élénk ellentétet képezett az okkerszínű falombokkal. Imitt-amott egy-egy gigászi maglófa emelte föl vihartépte fejét és végre az öreg Vaszilyt is meglátták a ritkitott pagonyban, amint egycsövű puskájára támaszkodva várta őket.

A vadászkosár és egy csomó plaid ott voltak a földön egymásra dobva, csak a brandys-üveg állott szembeötlő helyen, egy levágott fatuskón, de hiányzott belőle néhány ujjnyi.

A férfi és az asszony mosolyogva néztek össze és csendesen letelepedtek a plaideken. Ez alatt az öreg vadőr eltávozott. Az asszony egy maglófa alá ült és nekitámasztotta a hátát, a férje meg egész hosszában vetette magát végig a lábainál és a könyökeire támaszkodva, az arczába bámult. Azután megindult a terefere. Az asszony kezdte suttogva:

— Édes vagy?

— Én nem. Te.

— Szeretsz?

— Végtelenül.

— Mióta?

— Mindig. Amióta élek.

— Ez nem igaz. Mit csináltál még tavaly ilyenkor?

— Vártalak.

— Hiszen nem is ismertél.

— De igen, az álmaimból . . .

Pár napos házasok voltak csak s a férfi, ki bár keveset, de mégis adott valamit a világ ítéletére, nem akarta őt magára hagyni a mézes-hepek alatt; ámde ezek most beleestek a szarvasbőgés idejébe, s ezt elmulasztani nem volt ereje, tehát magával vitte az asszonyát is. Persze, ugy melleleg annak is örült, hogy mindig maga körül látja, bár ezt az örömét néha-néha megzavarta az a félelem, hogy egy vigyázatlan lépésével, vagy egy suttogott szavával veszélyezteti a cser-

készet eredményét. Egész lelkével szerette a feleséget, de szerelme nem volt nyugtalan zsarnok, hanem csöndes, öntudatos érzelem, olyan férfié, aki már szeretett a lelkével, az érzékeivel, a szellemével, s most mindezeket egyesíti. Ez a szerelem a sok könnyü kaland után, éppen tisztaságánál fogva — mint ismeretlen — valami pikáns fűszert kölcsönzött az életének, az asszonynak pedig ez volt az — *élet maga*.

Ahogy így az arczába bámult, elszoruló szívvél gondolt rá, hogy milyen nagyon fiatal is ez az asszony, aki neki adta egész szépségét. Indolens, finom izlésű szkeptikus volt, s azt mondta önmagának, hogy ez az asszony, mert egyszer egy őrizetlen pillanatban ketten együtt elmentek egy nagy monumentális tornyos épületbe, amelyben egy oltár, egy cziprón öltözött, borotváltképű uriember és sok-sok népség, katonaság volt, most már Isten és emberek előtt, elvitázhatatlanul, örökre az övé. S amint így nézte ezeket a szép, kékescsillogású szemeket, amelyek olyanok voltak, mint valami mélységes tó közepében viritó hiacintok, valami áhitatszerű érzés lopózott a szívébe.

Odacsuszott a felesége lábához és megcsókálta azt, ott, ahol a nehéz, hegymászó czipő véget ér.

— Te édes, te drága, te szent... suttogta lágyan.

Szüksége volt erre a megalázkodásra.

Az asszony hagyta. Boldogan, tisztán, végtelen gyöngédséggel nézett az urára; a nagy, megenyedett szerelemnek jóságos harmóniája ragyogott ki minden arczvonásából.

Most, egyszerre, ingerkedő hangon, — mintegy önmagát gúnyolva ellágyulásáért — szólalt meg a férfi:

— Tudja-é, Csepp, hogy miért nincs szerencsém?

— Miért?

— Mert maga velem van, vén asszony!

— Kiállhatatlan!

Ráütött az ura vállára. Még így, husz éves tavaszának verőfényes diadalában sem szerette ezt a jelzőt. Hiszen nő volt, a szó legédesebb értelmében.

A férje elkapta a kezét és nem eresztette el. Előbb csak ránczigálta azt az asszony, de aztán lassan, elerőtlenedve, szinte restül csusztatta végig a férje tenyerén le egész a csuklójáig, ahol aztán finom ujjáival körülkapcsolta azt.

A tekintetük delejes erővel kereste, s hogy megtalálta, hosszasan fogva tartotta egymást. Körülöttük olyan szép volt minden, de ők ketten őrizkedtek attól, hogy azt a misztikus fluidumot, mely szivüket olyan ellenállhatatlanul vont a egymáshoz, valami vigyázatlan szóval megszakítsák.

Eközben lassan feljött a nap, lomha árnyat vonszolva maga után, mely meg-megszakadt, aztán megint sűrűbben összeszűremlett. A köd-

felhők oszladozni kezdtek; az éggel összeforrt hegyeken késlekedtek kissé, aztán méltóságos lassúsággal vonultak le a »Veliki Pohar« erdőlepett szakadécai fölé. A napsugarak át-átverődtek rajtuk s a sárga lombokról lesikolva, indigócsillogással simították végig a növényyszöveteket.

Az asszonynyal szemközt, ott, ahol két hatalmas fa lombja összeborul, a sűrű levélzet egy nyílásán át, két felhő között egy kis darab kék égbolt látszott. A szigoru határoeltság közepette, egy kis hirmondója a végtelennek. Az asszony tekintete keresztül botorkált a nyíláson s kitartással bámult reá, mintha azt keresné: vajjon nem tükrözi-e az vissza azt a nagy boldogságot, ami az egész lelkét betölti és amit mégis külön-külön érez minden kicsinyke vérerében. *Fin de race* asszony volt, aki nem elégedett meg az érzésekkel, de azoknak miért-jét is tudni akarta. Szinte mohó kíváncsisággal figyelte meg önmagát: mennyivel gyorsabban az ütere, azért, mert a szerelmesének az ujjai hozzáérnek, mennyivel több vért kell szívének az atriumból kihajtani egy másodperc alatt, hogy az egyszerre hozhassa rezgésbe minden idegszálát . . . Bonczolóasztalra tette az érzelmeit, és kinos, kutató türelmetlenséggel leste meg, hogy mennyit haladt előre az a betegség, amelynek létezését eddig nyíltan tagadta, amitől titokban félt és amely most mégis leverte lábairól: a szerelme . . .

Egy száraz levél csendes lebbenéssel hullott le a fáról az ölébe. Összerezzenet reá. Ez a kis sárga, összezsugorodott jószág, egyszerre eszébe hozta az elmulást: az őszt, a természetnek ezt a nagy memento mori-ját. Szinte ijedten tekintett az ura szemeibe, vajjon nem látja-e bennük is alig született szerelmének a haldoklását . . .

De e perczben átrezdült a völgyön a szarvas hangja. A férje mint egy eszeveszett ugrott fel helyéről s szinte gyöngédtelenül rántotta őt is fel magához. Elfogta a vadászláz s ez elragadt az asszonyára is. A letört, száraz galyak megvéreztek gyöngye lábait, de ő észre sem vette. Sietve, de azért óvatos léptekkel csuszott odább. Nem-sokára aztán a tisztás hegylejtőn, mint egy nyolczvan lépésnyire tőlük, ott állott az erős tizenhatos.

Már messziről csillogtak aggancsai, amint nekiállt a fának és ágait szaggatta, vagy a száraz galyakat feszegette szarvával, közbe-közbe csöndes morgást hallatva. A férfi szinte remegett az izgatottságtól, de azért biztos kézzel célzott. Hiszen most már kétségtelenül az övé. Nincs rá eset, hogy innen elhibázza. Hogy fognak rá irigykedni a többiek, akik bizonyára nem lőttek még semmit! Legalább eddig még egyetlen lövést sem hallott a szomszédos pagonyokból. Az elejtett vad értékének pedig legjobb meghatározója a mások irigysége. Aztán meg, egy fejjel fog magasabbra nőni az asszonya előtt . . .

Mindez hirtelen végigszáguldott az agyán az alatt a másodperc alatt, amig czélzott.

• • A szarvas felségesen szép volt; éppen feléjük fordította finomalkatu fejét, de tiszta, élénk, nagy szemei, túlnéztek rajtuk valami arra sejtett vetélytárs felé... Szépvonalu hajlós nyaka, karcsu lábszárai az elegáncziának, könnyűségnek, a megtestesült bájnak a benyomását keltették, — s az asszony egyszerre, váratlanul a puskacsőre tette a kezét.

A fegyver elsült. A szarvas nagyot szökött s lőjel nélkül szaladt fel a lankás hegyoldalba. Ott megállott és boszantó nyugodtsággal még egyszer visszanezett rájuk.

A férfi mérgesen dobbantott a lábával, de dicséretére legyen mondva, hősieen elnyomta az ajkaira toluló szitkot. Hanem azért mérges kíváncsisággal hajolt le, hogy az arczába nézzen annak a csepp kis teremtésnek, aki az idegességével elrontotta életének egyik legnagyobb élvezetét. Indulatosan szólott hozzá:

— Hát mért nem mondta, hogy olyan gyöngeszívű?

Az asszony alázatosan tekintett a szemeibe:

— Oh dehogy! Nem az az oka. Hiszen magam is vadász vagyok. Éppen úgy örültem ennek a pompás példánynak, mint maga. De egyszerre átvillant az agyamon az a gondolat, hogy *ha igazán szeret, hát elhibázza*. Átsiklott, mondom, de aztán

csökönnyösen megkapaszkodott benne. Maga meg nagyon biztos kézzel czélzott, és akkor világosan éreztem, hogy küzdenem kell a szerelméért . . . Ezért tettem. Azt hiszem, minden asszony van úgy azzal, *hogy az akaratán kívül*, nagy dolgokat köt ilyen semmiségekhez, legalább egyszer életében — ha nagyon szeret . . .

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

Orchideák.

Édes, bódító illatu virágok, buja szinpompátok nem fáj a szememnek. Tropikus hazátokban soha nem jártam, de szépségeit lelkem régen megsejtette . . . Előtte vannak azok az eső nélküli, nyár utáni novemberi napok, mikor a baobabok utolsó leveleiket hullatják a forró talajra, míg kopáran maradt ágaik között különböző gyík és denevér-családok huzzák meg magukat . . . Elképzelem azokat a valószínűtlenül kékes homokbuczkákat, amint lassan-lassan rózsaszínüekké válnak, amikor a nap egyszerre kialszik a vérszínű gőzök között, s a fekete nép hirtelen arczra bukik a forró homokon, hogy imádkozzék . . . Látom a vén Yolof-papokat, lebegő ruháikban, hallom az üveggyöngyökkel és amulettekkel ékes ébenfatestű asszonyok különös idegenszerű elnyujtott kiáltását s a szemem megakad a tamariszfák alatt ott felejtett tévéknek hústalan csontvázain, amint feleltük, kiterjesztett szárnyakkal lassu, nesztelen röpléssel keringenek a keselyük, a sötétkék, mozdulatlan ür mélységeiben . . .

Kitalálom az éjszakák varázsát a komor, zöldes-sárga, villamossággal telített ég alatt; a villódzó légpárában nagyon alacsonyan függő nagy, tüzes gömbhöz hasonló, sugárnelküli holdat . . . El tudom képzelni azokat a rizophorával átszőtt nyugalmas ingoványokat, melyeken itt-ott, óriási nymphaea albak, fehér és rózsaszín lótuszok himbálóznak . . . azokat a lápok, melyeknek hinárján komoly méltósággal lépeget a fehér gém, el-elsülyesztve néha egy-egy fényes szemü, szürke ollótlan rákot . . . Gondolatom megpihen a ragyogó homokból kiemelkedő kövér és húsos euphorbiákon és spurgeseken, melyeknek rövid, durva körvonalai az elmosódott világosságban, látományszerű, szinte bizonytalan lágyságuak . . . a zürzavaros cserjecsoportokon, amint sötét foltot képeznek a fényes homokon . . . a poshadó vizeken, melyek fölött miazmákkal telt halálthozó páragomolyok lebegnek . . . s a sötét, gyászkendőkhöz hasonló denevérek gyors és zajtalan röpülésén . . .

Magam előtt látom azt a meglepően buja, élet-erőtől duzzadó, smaragdzöld, örökifju növényzetet, azoknak az egyenletesen magas erdőknek végtelen sorozatait, melyeknek egészségtelen, nedves talaján csak úgy hemzsegnek a csuszó-mászók . . . A vizek folyása fölött függő mindenféle alakú fákat, melyek egybevegyülnek, összenőnek egymással, szemfárasztó magasságig nyulnak fel a

levegőbe, míg a lábaiknál egybefonódó vad szállótők, holokintiák, bársonysima liánok felkapaszkodnak ágaikra, fölkívúznak a galyak hegyéig, átcsavarodnak az egyikről a másikra, sorvasztó ölelésükkel hozzájuk tapadnak, szeretkezésükkel megölik őket, hogy ezután nemsokára maguk is belepusztuljanak kiolthatatlan szomjuságukba, örökké kielégítetlen vágyakozásukba . . . s körülöttük, fölöttük, az abszolút csendet, melyet csak egy-egy majom vészkiáltása, vagy a fákon himbálózó élő folyondárok, a kigyók sziszegése szakít meg . . . imitt-amott a magnoliának felemelt, hideg, mozdulatlan kupját, a könnyedén remegő legyező-pálmát, melynek suhogó levelei között csudás ragyogással tündökölnek át a nagy, tropikus csillagok; az atmoszférában egy egész álmodó világnak a csodálatos mozdulatlanságát, a természetnek azt a várakozásteljes nyugalmát, amely olyan, mint akkor volt, mikor időtlen idők előtt teremésközben megpihent az Ur, mikor az egész halhatatlan anyag életre ébredt ugyan már az isteni lehelettől, de még mindig a kezdetleges chaosok tikkasztó hőségétől izzott . . .

*

. . . Egyszer, valamikor régesrég, abban az időben, mikor még az istenek leszállottak a földre az emberekhez, Jupiter, Afrikának forró sivatag-

jaira számüzött egyet a görög héroszok közül, mert meglátta, hogy a karjai között tartogat egy búbájosan szép földi leányt, akit ő maga is szeretett.

Haragjában borzasztó átkot mondott a héroszra: hogy minden asszony, akit ezentul ölelni fog, pusztuljon bele ebbe a szerelembe.

Hazátlanul, árván bolyongott az ifju hérosz sok ideig a Saharában, lelkén annak a nagy, nehéz átoknak terhével, az örökös egyedüllétnek a károhozatával. Torka kiszáradt a szomjuságtól, ajkai cserepesek lettek a belső hőségtől, szemei égtek, s a forró homok aranyos porrétegekben rakódott le arczára, hajára, tüdejére . . .

Egyszer aztán nem birta tovább. Lerogyott egy baobab tövében, mely épp olyan szomorú, épp oly elhagyott volt itt, a nagy, beláthatatlan sivatagban, mint ő maga . . .

Azután álmodni kezdett . . . álmodni az *asszony* felől, akinek ölelése neki immár örökre el van tiltva.

. . . Így érezhette magát Ádám, mikor a paradicsom kapui bezáródtak mögötte . . . Álmodott bársonyfinom arczu, aranyhaju, mosolygó szép lányokról, kiknek karjai között annyiszor borult reá a mennyország . . . álmodott nyitott szemekkel és tudta, hogy az álom a boldogság, a való a halál . . . Egyszerre reszketni kezdett: úgy érezte, hogy minden csepp vére megalszik és nagy,

monstruózus masszában nehezedik agyára, szívére. Szemei zavarosak lettek, sajátszerű, soha nem hallott hangok zúgtak a fülében . . . aztán elvesztette eszméletét.

Meddig feküdt így, nem tudta . . .

Mintha diadalszekéren vinnék, olyan lágy ringással, mint azt otthonában megszokta volt, aztán meg mintha drága selyem-ágyra fektették volna le . . . Mikor kinyitotta a szemét, éjszaka volt . . . Valaki inni adott neki és ismeretlen nyelven, kezdetleges, sajátságosan gyöngéd szavakat sutogott a füleibe . . .

A hérosz csodálkozva könyökölt fel. Mellette a smaragdzöld, buja pázsiton egy néger leány ült. Teste szinte görögösen szép volt és olyan finom és sima, mint a csiszolt onyx, vakító fehérségű fogai csillogtak és sötét szemeinek kárhozas mélységeiben a pokol tüze lángolt.

— Ki vagy te? — kérdezte a hérosz.

De a leány nem felelt, mert nem értette nyelvét. Ekkor a hérosz átfogta térdeit a karjaival és a szemébe nézett . . . Körülöttük a növényekből, a talajból, az ismeretlen, izgató virágillatoktól terhes levegőből, szerelmi himnusz szállt fel az ég felé . . . A fűszálakon efemer fénybogárcák táncoltak, foszforeszkáltak, mint megannyi itt felejtett csillag . . . És a leány, a tropikus tavasznak buja, lázt okozó vad virága, rátapasztotta duzzadt, üde ajkait a fehér ember halavány ajakára . . .

S ennek a csóknak ördögi forrósága, megőrjítő heve elvette az eszét a hőrosznak; elfelejtetett vele minden nyomoruságot és bánatot, felgyújtotta vérét és futó tüzként harapózott el egész testében, összes elernyedti idegszálában . . . A leány egy tigrisnek graciozus simulékonyságával, nagy, halálos ölelésben tapadt hozzá. Ölekezésük vad, szertelen, szinte kegyetlen volt. Titkos menyegzőjük deliriumát nem látta más, mint egy kiterjesztett szárnyu óriás keselyű, amely türelmesen várta felébredésüket.

. . . Mikor magához tért a hőrosz, a néger leány dermedten feküdt a karjai között. Szép szemének megtört feketeségében még benne volt annak az emésztő gyönyörnek a viszfénye, amelyért éltét adta oda.

A hőrosz egy olyan kiáltással, melyhez hasonlót e forró világban még nem hallottak soha, a fehér ember szivettépő fölajdulásával, vetette magát az élettelen testre. És így maradt ott három egész éjjel, és három egész nap.

Később pedig eljöttek a keselyűk, meg a sakálok, eljöttek a hyénák, és megosztottak rajtok. A hová csak egy csöpp hullott is a vérükből, a smaragd-zöld fűszalak közé, ott addig soha nem látott, csudálatos alaku, illatos, égő vörös virágok keltek ki: az első Orchideák . . .

Édes, bódító, illatos virágok, buja szinpompátok jól esik a szememnek. Bimbóitoknak minden kicsinyke érében ott lüktet első születésetek története, és szeszélyes formáitoknak pazar szépsége örökre rávall származásotokra. A néger leány és a fehér ember szerelme minden hajtásotokban újra él és a hérvadásig arról susogtok, hogy ti vagytok a föld legszebb virágai . . .

Milyen csodás erő rejlik hazátok talajában, hogy ide számüzötten sem halványodtok meg, oly távol az édes otthontól? És micsoda veszedelmes bűbáj rontott meg engemet, hogy úgy vágyódom nap-sütötte forró világotok után, melynek életre ébresztett képe, mintha korábbi ekzisztenciámnak visszajáró kísértete volna? . . .

A zenélő óra.

Oda vitette magát az ablakhoz, a mely szemben volt [a nagy alléval. Szőke hajában csak alig-alig akadt még egy szürke szál, de fáradt tekintete sok szenvedésről beszélt.

Két gyermeke ott térdelt előtte a bolyhos, vörös pokróczon, melyetⁿ lábai alá tettek, s egy-egy kezét fogta mindenik. Valóságos rajongással szerették ezt a hirtelen megvényült asszonyt, akit alattomos kór minden nappal közelebb vitt a sirhoz, s akit nem régen még, szépsége miatt irigyelt az egész asszonyvilág.

A leány, a kisebbik a két gyermek közül, az arczát is odafektette az anyja térdére, úgy kérte:

— Beszéljen hát tovább . . .

A vénülő asszony fáradtan simogatta meg fűrtös fejét:

— Hol is hagytam el? Ah igen . . . az óra! Valahányszor megszólalt, mindig változást jelentett az életemben . . . Már gyermekkoromban is oly pietással voltunk iránta mindannyian, hogy hozzá se mertünk nyulni, nehogy profán kezeink nyomán megszakadjon az a misztikus varázs,

amely a multhoz fűződött, s amely örökre eltűnt idők homályából szállt el hozzánk is csendes estéken, midőn reá bámulva szinte szent borzalommal töprenkedtünk el rejtelsei fölött . . .

Igen, úgy volt; nem huzzuk fel soha és mégis megszólalt néha, csendes, lágy hanghullámokkal töltve meg a léget; megszólalt, mikor szükség volt rá, mint egy szabadító, mint egy gondolkodó értelmes, öntudatos erő, amely biztos benne, hogy a hangja enyhülést hoz és megvigasztal . . .

Már kisgyermekkoromban is babonásan vonzódtam hozzá. Én, aki élénk természetem miatt máskülömben egy perczig se tudtam nyugton maradni — le-leültem a szőnyegre s térdeimet átölelve két kezemmel, áhitattal bámultam reá. A szürke, homályos képből csak itt-ott bontakozott ki egy-egy alak, és sok időbe került, míg ki tudtam venni a halárusok fehér ingujját, vörös fövegét . . .

A háttérben elmosódottan látszottak Velence csipkés házai, a doge-palota ezer tompa szögletben végződő boltívével, a magas, ködös torony s a koporsóalaku gondolák a piszkos, egyszínű, fénytelen vizen . . .

Mindez olyan idegenszerűen, oly különösen hatott reám, hogy sokszor fél óráig is csendesen maradtam helyemen s kis agyamban ezer furcsább-nál-furcsább gondolat vert gyökeret. A tündérmesékből belém lopózkodott képzetek új tápot

nyertek itt, a szobának homályos szögletében, e sajátságos óra előtt.

• A toronyban bizonyosan elátkozott királyaszszonyt tartanak fogva, — gondoltam — s az, aki ott lenn a befüggönyözött csónakban ül, az tőle elválasztott, bánatos gyermeke . . . A halárusok pedig mindmegannyi álruhás képek, akik azt lesik, vajjon nem váltanak-e egy tekintetet egymással.

Oh, be sokszor kértem, reméltem és vártam, hogy megszólaljon ez az óra! De hasztalan volt. Anyámnak hű komornája beszélte, hogy azelőtt régen mindennap el-eljátszattak vele egy-két dalt, de mióta édes atyám meghalt, nem volt szabad többé hozzányulni senkinek sem . . .

Tehát én sem mertem érinteni, pedig hányszor fölémásztam egy-egy nehezen odavonszolt székre, hogy közelebbről nézhessem meg! De mindannyiszor legyőztem a kísértést, s csak titokban reméltem, hogy talán mégis meghallom a hangját valamikor.

Egyszer anyám nagy beteg lett, s az orvos kijelentette, hogy sokáig nem fog fölkelhetni az ágyból. Eleinte borzasztóan szenvedtem e miatt, de miután eltelt néhány hét, és állapotában nem állott be javulás: kezdtem beletörődni a gondolatba, hogy nem fog fölkelni többé, de biztosra vettem azt, hogy ha ágyhoz szegezetten is, de még sokáig közöttünk marad.

Anyám betegsége miatt gyakran voltam egyedül, s naponkint az obligát három tanóra után be-belopóztam a szalonba, s régi szokásomhoz hiven leültem a földre, az óra elé, s felbámultam rá . . . Én is, én is szerettem volna elmenni egyszer abba az ismeretlen országba, ahol büszke dogaressák a lét és nemlét urnői, ahol olyan olcsó az emberélet s olyan borzalmas kinszenvedés a halál . . . Gondolataim áthidalták az örvényt a mult és jelen között s képzeletben én is ott siklottam tova a piszkos, szürke vizen, a kopott gondolában, a csacsogó halászok és halárusnők között . . . És hallottam azt is, amit beszéltek:

— A signora a toronyban nagyon beteg . . . Talán meg sem éri a reggelt. És hiába sóvárog gyermeke után, nem fogja őt látni soha . . . soha . . .

És úgy beleéltem magam e gondolatba, hogy egyszerre csak sirva fakadtam s fölugorva helyemről, berohantam beteg édesanyámhoz és letérdeltem az ágya elé.

— Anyám! . . . Anyám . . .

De mi volt ez? Beteg anyám, aki jóformán mozdulni se birt máskor, egyszerre fölült ágyában s lesóványodott kezével hátrasimitva fürteit a szeméből, szinte ujongó boldogsággal kiáltott föl:

— Az óra! . . . Nem halljátok? Ő hiv .

A másik szobából halk, egymásbafolyó, melodikus dal felelt szavára . . . Egy dal, amelyet,

biztosan tudom, sohasem hallottam azelőtt, de amit ennek daczára mégis jól ismertem. Egy dal, amelynek hangjai benne voltak az agyamban, a lelkemben, a szivemben, benne minden vércsöp-pemben s talán minden külön kis idegszálamban is . . . Az óra szólalt meg, az óra! . . .

Behunytam a szememet, hogy jobban követ-hessem a lelkemben keletkező képeket . . . Gondolatban egy kötélhágcsót láttam leereszkedni a toronyból, de csodálatomra nem az a fiatal ser-dülő leány kuszott föl rajta, akiről annyiszor álmodtam, hanem egy daliás férfialak . . .

Most még jobban leszoritottam a szemeimet, s ekkor tudtam, hogy ez a férfialak hozzám tarto-zik, hogy olyan valaki ez, aki egy velem, akit soha se láttam s mégis az enyém . . . s egy-szerre fölismertem atyámat . . .

Szinte reszkető szívvvel kísértem ezt az álom-alakot. Jaj, ha leszakad a kötélhágcsó, s ő a vízbe esik!

. . . Valóságos rettegés vett erőt rajtam . . . Most eléri az ablakot és megkapaszkodik benne a két kezével . . . Most a párkányra lép . . . és most, most egy örömkialtással egymás karjai közt vannak . . .

— Anyám! . . .

Én is felkiáltottam. A másik szobából egy kis száraz zörej hallatszott, mint mikor valami gép hirtelen megreked, s a dal hangjai befejezetlenül,

csonkán repdestek szerteszéjjel a szobában . . . Anyám pedig, az én édes, drága, jó anyám mosolyogva dőlt vissza párnájára, csak a sóvárgó tekintete kutatott különös, ijedt merevséggel idegen régiók, álomszerű, ködös alakjai között, ismerős arcz után . . .

A szomorú asszony megindultan hallgatott el. Odakünn már jól lehaladt a nap, s a fák koronája fölött egy-egy sugára a térdeplő gyermekek fejére esett . . .

— És tovább? — kérdezték érdeklődő türelmetlenséggel.

— Másodszor akkor hallottam azt a dalt, mikor esküvőre mentem atyáttal.

Mikor már odakünn türelmetlenül toporzékoltak a lovak a terrasse előtt, ő megfogta a kezemet s bevezetett leánykori szobámba s szinte megütközve a nálam tapasztalt kegyelet hiányán, szemrehányóan mutatott rá:

— Hát el sem bucsuzik tőle?

— Nem, nem! Magammal viszem! — kiáltottam föl megbánással s sirva borultam a karjai közé. Egyszerre előttem volt mindaz, ami ehhez az órához fűzött . . .

És e perczen megszólalt az ismerős dal, hal-kan, mélabusan . . . A hangok ott reszkettek, zsongtak, búgtak körülöttünk a légben és mintha régen elhunyt édes anyám áldását hozták volna felénk, a tulvilágról . . .

. És a szürke, ossziáni képnek kopott tónusai mintha megélénkültek volna . . . A gondola talán gyorsabban siklott tova a szivárványszínű viz tükrén s a magányos királyasszony arcza ott a toronyablakban sem volt olyan szomorú. A halárusok pedig nem voltak többé börtönőrök, hanem kedveseikkel évődő, jókedvű fiúk, s patyolat ingük meg-megcsillant a napsugárban.

De odakünn már zugolódni kezdett a násznép s hallottam, amint nagybátyám utánam kérdezősködött. Mintegy álomból ébredtünk föl mind a ketten. De a vén órának dallamos szava eltéphetetlen lánczokkal kötötte össze lelkünket.

Sok-sok évi házasság után, midőn már ti is a világon voltatok mind a ketten, egyszer össze-szólalkoztunk egymással valami csekélységen. Egyikünk sem akart engedni. Mind a ketten a magunk igazát védtük s nagyon keserű szavak estek közöttünk. Én kezdtem. Az atyátok olyan, mint egy darab kenyér, de ha érzi, hogy igazsága van, nincs az a hatalom, ami attól eltérítené. Most is azt akarta, hogy ismerjem be *tévedésemet* — gyöngéden ily enyhe jelzővel illette hibáimat — én meg, nem tudom micsoda démon szállt meg akkor este, összeszorított ajkakkal, föl-emelt fejjel egyre azt hajtottam: Nem!

A szobában esthomály volt . . . Október végéhez közeledtünk már s a nagy cserépkályhában szomorúan pislogott néhány tüzes üszök. A kályha

mellett alacsony kereveten játszottatok ti ketten, egy fiu és egy leány . . . Atyátok pedig az asztal mellől kissé kihuzott egy karosszéket s arra ült le, s fáradt fejét csüggedten hajtotta le karjára . . .

Oh, hogy szerettem őt akkor! . . . Oda akartam menni hozzá, s megcsókolni szép, mélységes szemeit, gondterhes homlokát és úgy vallani be neki:

— Én, én, én vagyok a bűnös! . . . De ha százszor lennél te az, s én ezerszer ártatlan, mégis megbocsátanék neked mindent, csakhogy szeress! Hiszen a *mindenem* vagy, akinek szerelme nélkül pusztá és sivár lenne az élet . . .

De a büszkeségem nem engedte ezt. S e helyett halkan — hogy gyermekeink meg ne hallják — de ingerülten azt mondtam neki:

— Inkább kész vagyok örökre elmenni innen.

Ő nem szólott egy szót sem, de, Istenem, hogy nézett reám! . . . Ma sem értem, hogyan volt bátorságom ez után a tekintet után még felugrani helyemről, lehuzni a gyűrűt az ujjamról, és letenni elébe a kis török asztalra, az indus gyufatartók és bronzpoharak közé, a cigarettás tálcza kellős közepére . . .

E perczen föllángolt valami ottfelejtett tuskódarab a cserépkályhában s fénye a karikagyűrűre esett. Egy pillanatra izzani látszott az, s szinte beleégett a tálczának matt, barna fájába. A lég-

ben pedig halk, zümmögő dal kelt — a csodálatos óra szólalt meg újra . . .

Hosszan, kitartóan muzsikált most, mintha rég magába fojtott keserveket akarna elpanaszolni, mintha ki akarná tombolni magát, a mi egymással meghasonlott szivünk bánata fölött is . . . És addig-addig zengett, zúgott, míg lemuzsikálta az utolsó könnypárás felhőt is a lelkemről s ehelyett békés derüt árasztott reá . . .

És akkor egyszerre vidám tánczdalba kezdett: Te pedig, kis leányom, fölugrottál a helyedről s karonfogva fivéredet, körben-körben tipegni kezdetek apró lábaitokkal. És ha az óra mintegy kifáradva egy-egy pillanatra elhallgatott, két ujjad közé fogtad himzett szoknyácskádat s lábujjhegyre állva meghajtottad magad feléje és szóltál: — És tovább? . . .

Az öreg óra meg engedelmeskedett a szeszélyednek. Addig muzsikált, míg egyszer fáradtan roskadtál vissza az alacsony kanapéra ott a kályha mellett. Akkor aztán elhallgatott ő is. Én pedig lassan odaléptem az asztalhoz s csendesen ismét fölhuztam az ujjamra a karikagyűrűt. Azután szó nélkül odatérdeltem apátok mellé a szőnyegre és az ölébe hajtottam a fejemet . . .

— — — Azóta soha többé nem hallottam hangját az órának. Vége van, elromlott, elkopott az is; tegnap délután is levált egy jókora darab a keretéből. Megöregedett mint én és ha majd

meghalok, nem lesz képes többé megmozdítani berozsdásodott kerekeit, hogy elsirasson, hogy utóljára eljátszsza nekem azt a mélabus édes melódiát — hattyudalképpen . . .

A korán megvénült asszony elhallgatott — ideges, száraz köhögés vett erőt rajta, mely meghajlította, megrázta mint az erős szélvihar a gyenge fűszálat.

Odakünn leszállni készült a nap s vérpiros arczával mégegyszer visszanézett a szobába. A szalonból rövid, száraz nesz hallatszott át, mint mikor egy gép hirtelen megakad járás közben, s utána három, czzammogó, lassu, melodikus akkord következett . . . A két gyermek szomoruan összenézett. Ismét az óra! Babonás félelem vett erőt rajtuk s közelébb szorultak egymáshoz.

A tölgyek levelei között most haldoklott az utolsó sugár; eltűnése összeesett az órának utolsó, elhaló akkordjával.

A szobában hirtelen, szinte átmenet nélkül sötét lett. A két gyermek reszketve emelte anyjára szemeit.

Az arcza nyugodt volt és mosolygó, amint hátradőlt a széken, csak a sovárgó tekintete kutatót különös, ijedt merevséggel, idegen régiók álomszerű, ködös alakjai között, ismerős arcz után . . .

Tiszaparton.

... Imádom a Tiszát. Nem tehetek róla, úgy a lelkemhez forrt, mint az a föld, melynek szívét hasítják ketté hatalmas árai.

Ott nőttem fel a partján, a hajlós águ füzek alatt, s megmaradt valami a lelkemben ennek a tájnak a szomorúságából.

Beteges kis leány voltam. A vig, hanczurozó gyermeksereget nekem csak a partról volt szabad néznem. Én nem vethettem magam a Tisza ölébe, én csak kis könyökeimre támaszkodva bámulhattam nálam boldogabb társaimat.

Ekkor támadt az első vágy a szivemben, az első öntudatlan irigység...

— Milyen boldogok! — gondoltam. — Az övék a legszentebb függetlenség, az egészség, az életnek ez a nagy, korlátlan szabadsága.

A Tisza dédelgetve ölelte át kicsi testüket. Lágyan hintázta őket, majd felkapta szenvedélyesen és sodorta magával, ismeretlen veszélyek felé...

És ez a víz olyan szép, olyan csábítóan szép volt. Szinjátszó darabosságok, fekete szakadások

látszottak benne. Hatalmas, egyenletes esésben folyt lefelé s olyan illatot hömpölygetett magával, mely mintegy a lelkét képviselte ennek a vidéknek. Oh, még most is, annyi év multán is, megmámorosodom tőle, ha a fejembe száll!...

A partján kinyújtózkodtak a levelek és megduzzadtak a virágok kelyhei. A föld langyos volt, megittasult a növényi nedvektől. A tulpartról a jegegyének egész sorai látszottak: a kora nyár zöld gázzal vontak be őket s így a távolból olyanok voltak, mint könnyű, ballerinaruhába öltöztetett fekete csontvázak.

Lejebb, a fák alól kijöve, odakinálta magát a víz a napnak. Hizelegve simogatta a friss partokat, majd gyors eséssel zokogott a sima köveken, vagy dühösen befurakodott a sziklák közé. S ha elérte célját, vidáman került ismét elő és szép volt, gyönyörűséges és mélységesen kék, mint egy pár rejtelmes férfiszem...

Oh, mennyit álmodtam felőle, ott, a tóparti virágok között!... És máskor is, sokszor... Mikor felébredt bennem az *asszony* s idejöttem panaszkodni a soha vissza nem térő haboknak.

Már akkor is extázisba ejtett a virágnylás és órákig el tudtam nézni a katiczabogarat. Megfeledkeztem az időről, hogy a madarak repülését figyeljem a vizek felett, hogy reszketni lássam a faleveleket a szélben, megfoltosodni a nap fényében. És nem éreztem vágyat a nagy kiterjedésű

látóhatárok, a kék távolságok után, melyekből nem tudom, miféle rejtelmes varázs kél. Az én világom itt volt a suttogó füzesek alatt s úgy örültem ennek az életnek mint egy csigabiga, mely egy sziklahasadékra lelt, amit moha kárpitoz ki s oda beleveszi magát és ott él.

Mert engemet akkor sem értett meg senki. Kutató szem, fürkésző tekintet hiába próbálta profanizálni titkomat. Elrejtettem azt mélyen a szivem fenekére. Nem tudta meg senki, hogy vártam, mindegyre csak vártam, a habokból, a sáskoronás viziistent, aki eljön majd értem, rám néz gyönyörűséges két szemével — amely se nem zöld, se nem ibolyaszín, hanem kék, mint a hinár, melyet csak a mélységekben lát az ember, ha egy perczre megcsendesül a vizek árja — és így szól majd hozzám:

». . . E se tu m'ami dell'amor, ch'io voglio'
Baciarmi sulla bocca, in faccia al sole . . . «

(S ha úgy szeretsz engem, amint én kívánom,
Csókold még az ajkam künn a napvilágon . . .)

Egy este sokáig maradtam künn a füzesek alatt. Már feljött a hold. Valami csodás aranyfénynyel késedelmeskedett még a Feketehegy ormán s a Tiszára rádőlt a Solyomkőnek sötét árnyéka. Én ott feküdtem a parton, két karomat párnának tettem a fejem alá. Az eget néztem, meg a rám-

hajló faágakat és a tekeházi hidnak oldalvást látszó hatalmas iveit. Ha megzörrent mellettem a tavalyi avar, a zörejt melódiának hallottam.

Lassankint mintha megnőttek volna a hegyek, mesebeli körvonalakat kaptak s formátlan kaosszá olvadtak össze, mely szinte elszédített. Mintha mélységből néztem volna a viznek sötét felületét, valami rejtelmes, félelmetes varázs szállt fel belőle és az az egész tájék olyan volt, mint a láz rémlátományai között megjelent vidékek.

Szinte megijesztett a csend, s ha néha-néha végig nem rezeg a vizen a tulpartról egy-egy éles füttynek elhaló viszhangja, talán meg is futamodtam volna.

Lassankint eljöttek a régi mesealakok és belémlopózkodtak azok a képek, amelyeket a regényekből ismertem: a fehérruhás, szerelmes leányok s a férfiak, akik ölni tudnak az asszonyokért.

... Gyöngéd kéz érintése térített magamhoz.

Hirtelen felültem helyemen.

Egy leány állt előttem. Halavány volt, mint a haldokló évad virágai s két szeméből mély szomorúság szólt.

— Azért jöttem, — mondta panaszos hangon — hogy óvjalak. Ne járj álmok után, Isten mentsen meg hasonló sorstól, mint az enyém . . .

Csodálkozva néztem reá.

— Mit értesz ez alatt? — kérdeztem oly hal-
kan, hogy azt hittem, nem is fogja meghallani.

— Elmondom neked történetemet. Másképp úgy sem értenél meg. Talán okulni fogsz rajta s nem várod majd olyan szívszakadva, sáskoronás viziistenedet . . . Nézd!

S ezzel a Feketehegyre mutatott.

Oda néztem. A borostyánnal ellepett szikla-
orom, a Solyomkő, eltűnt s a helyén fényes
tündérpalota ékeskedett. Az ablakai úgy ragyog-
tak az éjszakában, mint a csillagok, s az egyik
márványerkélyen egy összeölellkezett emberpár
jelent meg: egy férfi és egy asszony.

— Nézd, — ismételte a fiatal leány, — meny-
nyire szeretik egymást!

Olyan mélységes fájdalom volt a hangjában,
hogy könny szökött a szemembe.

— Kik azok? — kérdeztem fojtott hangon.

— Nem ismernéd őket? Árgyélus királyfi az
és Tündérszép Ilona.

S mialatt beszélt, eltorzult az arcza a kintől.

— Mi lett? — kérdeztem ijedten.

— Én is Árgyélus királyfit szeretem — vála-
szolt egyszerűen.

Most már megértettem: a más karjai közt tudni
azt, akit a természeti és isteni törvények nekünk
rendeltek, olyan kin az, amiért meg lehetne halni!

A leány észrevette, hogy fájdalma nem idegen
előttem.

— Rokonlélek vagy, — mondta és megfogta
a kezemet. — Hallgass reám hát:

— Valamikor régen, ott találkoztunk, künn, a nagy síkságon. És amikor először megéreztem a jöttét, abban a pillanatban tudtam azt is, hogy nem egész a lelkem az ő lelkének a hozzáforrása nélkül s a bennem élő örök asszonyi ösztön megsejtette velem, hogy az ő öleléseért vagyok ide leküldve a földre . . .

Ahogy úgy álltunk szemközt egymással, egy pillanatra megakadt rajtam a szeme. Egy másod-percz volt ez csupán és én mégis évekig hordoztam a lelkemben ennek az egy futó tekintetnek a megbolondító emlékét . . .

Később ismét összehozott a sors bennünket. És amikor kezét fogtunk egymással, ebben az egy érintésben magáévá tette lelkemet, megsemmisítette az akaraterőmet, megfojtotta lelkiismeretemet és megbánásomat.

Nem tudtam szólani. Ő valami közömbös kérdést intézett hozzám, de a hangom megtagadta a szolgálatot, csak a szemeim mondták el titkomat.

— Te vagy a legnemesebb álmom, lelkiismeretem egyenessége, erőm, reményem, életem. Lényemnek minden szála, minden idege érted él és neked van szentelve. Szeretlek alázatosan, odaadással, gyöngéden, fenségesen. Ez a szerelem kezdet és vég nélkül való és azt szeretném, hogy megbélyegezne, hogy mindenki lássa: a tied vagyok. És csak egy szót szólj, hát elhagyok érted min-

dent és követlek mindenfelé, a tengerre, a vészbe mint az árnyékod, mint a lelked . . .

De az ő szemében egyre csak ott maradt a mély vizeknek kék rejtelve. El lehetett veszni benne, belefulni, mint a kitapasztalhatatlan mélységekbe, de felcsillanni nem láttam soha . . .

Harmadszor itt találkoztunk az erdőalján. Ő kimerült volt és fáradt.

Nekem úgy megdobbant a szívem, hogy fizikai fájdalomként éreztem azt. De ő nem vette észre. Némán haladt tovább, fel, a tündérpalota felé. Mikor az erkélyre ért, visszafordult. De akkor se engemet látott, csak az eget szegélyező felleget, a csillogó vizet, az erdőlepett szakadékokat. A számomra nem volt egy pillantása sem.

Ekkor már nem birtam tovább. Esdekelve nyújtottam ki utána karjaimat:

— Szép tündérkirályom, amig vidámnak, boldognak láttalak, tudtam hallgatni is. De most, hogy olyan halvány az arczod, hogy a gond felhői barázdát vontak homlokodra, nincs erőm visszafojtani az ajkamra toluló szavakat. Tudom, hogy nem szeretsz, tudom, hogy van, akit kényeztess, hizelkedő szóval, s az ő kezének biztos, erős szorításában nem nélkülözöd az én ujjaim remegését . . . Te nagy vagy és erős vagy, de mit ér az, ha én meg gyenge vagyok? Ha rablánczokat erőszakolok is a gondolataimra, mégis meg fogod hallani az érzéseim tehetetlen vergő-

dését. És hiába tagadom meg az álmaimat, nem leszek erősebb, csak legfeljebb a panaszhangom lesz gyengébb . . .

Egy darabig úgy állt ott a tündérkirály a fehérmárvány erkély korlátjára támaszkodva, mozdulatlanul. Tünődve nézett maga elé a csendes tájra, majd lassan felém fordította az arcát.

— Tekints magad körül, — mondta csendesen, — és be fogod látni, hogy szenvedéseid gyermekesek és kicsinyesek az egész emberiség fájdalmához viszonyítva. Zugolódol? Mindig voltak és mindig lesznek lázadók, de nézd az alattunk kanyargó folyót! Évszázadok óta igyekszik elseperni maga elől az akadályokat, áthágni a gátakat, lerombolni a töltéseket. De örökké új határok támadnak! S a lázadó víz kielégítetlenül, meg nem nyugtatva huzódik vissza. Tanulj tőle! Lásd be, hogy a földön minden egyéni igyekezet hiábavaló, s hogy az a dal, amit neked a Tisza susog, mikor esténként ott fekszel a füzek alatt, csak azokról az esztelen vágyakról számol be, amelyek sohasem fognak teljesülni . . .

Minden előre meg van határozva. Titkos összejátszások, anélkül, hogy mi arra csak figyeljünk is, megérlelik az élet eseményeit, olyformán, hogy mi ugyyszólván csak egy sakktábla figurái vagyunk, melyeket valamely törhetetlen parancs hajt a végleges együttállás irányába. Nem tudjuk hová megyünk s nem tehetünk egyetlen lépést sem,

amely előre fel ne lett volna jegyezve, az örökkévalóság óta.

Neked az a sorsod, hogy engemet szeress. Előre meg volt írva ez a csillagokban. És szenvedni is fogsz értem *időtlen időkön át, valamennyi rajongó asszony szívéen keresztül . . .*

Elvégezte. És amikor látta, mint roskadok össze a fájdalomtól, egy futó pillanatig jóságosan pihent meg rajtam a tekintete. És nekem be kellett hunyni a szememet, mert olyan fényesség támadt körülöttem, hogy úgy éreztem, meg kell vakulnom ettől a nagy ragyogástól.

Mikor újra felnéztem, eltűnt a királyfi. Egyedül álltam ott a sziklaaljban.

— — — — —
Elhallgatott.

— Ki vagy te? — kérdeztem lélekzetvesztett rettegéssel.

— Hát nem talátlad ki még? Én vagyok a minden idők Hamupipőkéje . . .

— Hamupipőke! De hiszen ő boldog . . . Én úgy olvastam . . .

— Igen, a mesékben. De ott elferdítik a valóságot. Azért, hogy legalább a gyermekkorban ne tudjatok semmit az élet legnagyobb keservéről: *szeretni viszontszerelem nélkül . . .*

Megdörzsöltem a szemeimet. Mi ez? Káprázat volt csupán?

A hold már jó magasan járt s a Sólyomkő sziklás orma merészen tört az ég felé. Hatalmas körvonalai éles feketeséggel rajzolódtak belé az ürbe. Olyan volt, mint egy mesebeli, alvó szörnyeteg.

Lenn a füzesek suttogva dugták össze a fejüket, — ki tudja, miről beszéltek? S a viz csendesen folyt tovább. Szép volt és gyönyörűsége, és mélységesen kék, mint egy pár rejtelmes férfiszem . . .

Megértettem az álmot és a lelkemben gyökeret vert a Hamupipőke mélységes fájdalma.

Hanem azért vártam, azután is mindig, mégis, egyre vártam, az én sáskoronás vizi istenemet . . .

Örökség.

— Amit az asszonyok akarnak — Isten is akarja, — szólt az orvos s megrázta a fejét. — Nos, asszonyom, ha megmarad szándéka mellett, úgy nekem nincs egyéb hátra, mint engedelmeskedni.

Kopogott az ajtón s hozzátette:

— Ez a legérdekesebb esetünk.

Egy vitorlavászon-köpenyeges ápoló belülről kinyitotta az ajtót s bebocsátott bennünket.

Jöttünkre egy fiatal ember állott föl ez egyik kanapéról, ahol ujságot olvasott, s kifogástalanul meghajolva előttem, szólott:

— Asszonyom, kegyed a harmadik, aki történetem iránt érdeklődik. Mert, úgy-e bár, annak köszönhetem e látogatást? — Igazán neveletlen lennék, ha ezt nem igyekezném meghálálni, — teljes őszinteséggel. Kegyed talán meg is fog érteni. — A férfiakban nincs annyi szenzibilitás, hogy felfogják azt, hogy egy belső, erőszakos kényszer hatása alatt szükségképp úgy kellett cselekednem, ahogy cselekedtem s hogy az én helyzetemben ugyanez a sors érte volna utól őket is. Kegyed

meg fogja érteni ezt s ezzel megadja morális felmentésemet. Mert tudja meg asszonyom, — ha még eddig magától rá nem jött volna erre — hogy a világon semmi olyannak, amit emberek alkottak, nincsen abszolút értéke, hogy minden egyén egy gép, melyet ismeretlen erők mozgatnak, hogy egyik véleménynek éppen annyi a jogosultsága, mint a másiknak s hogy az ugynevezett bölcsesség a többségnek hóbortja, és az őrültség talán nem egyéb, mint csak néhány ember által ismert valódi bölcsesség.

Mindezt a legnagyobb nyugalommal, mosolyogva mondta el nekem. Azután helyet mutatott a karosszékben s míg maga egy nádszékre ült, mintegy mentegetőzve hozzátette: A kanapénak igen mély az ülése s nem lehet benne megtámaszkodni.

Megkérdezte, ha nem akarok-e rágyújtani s miután a doktor, én és ő is kényelmesen elhelyezkedtünk, egyenesen rátért a dologra:

— Mint nyolczhónapos gyermeket nagynéném vett magához. Ő atyámnak volt nővére. Sohasem éreztem az édesanya hiányát. Mamának neveztem őt s ha néha atyám felől kérdezősködtem, kinek képe fekete fátyollal lefedve íróasztala fölött állott, mindannyiszor ezt a választ nyertem tőle:

— Fiatalon halt meg egy nagy szerencsétlenség következtében. A többit majd megtudod, ha nagy leszel.

Sokáig, egész tizennyolczéves koromig azt hittem, hogy nagynéném igazi anyám. Ő, mint később megtudtam, családunk tragédiája után elköltözött abból a városkából, ahol azelőtt laktunk s engem megboldogult férje nevénevezett — azaz tudtom és beleegyezésem nélkül — hiszen csak nyolczhónapos voltam — megváltotta nevemet. Így esett meg aztán, hogy szülőim történetéről csak tizennyolczéves koromban értesültem egyik tanárom által, aki akkor, midőn még szüleim éltek, ugyanabban a városkában maturált, ahol ők laktak s jól ismerte az akkor nagy port felvert eseménynek minden részletét.

Nem szándékom atyám történetének minden intim mozzanatára kiterjeszkedni, — hiszen kegyed nem az ő, de az én történetemet kívánja hallani, — csak a száraz tényekre fogok szorítkozni, azokra, amelyek mintegy háttérét képezik a később elbeszélendő eseményeknek.

Hátra vetette a fejét, egy kissé megpihent, majd újra kezdte:

— Tanárom szenvedélyes pszichologus volt s nem tudta magától megtagadni azt az izgató élvezetet, hogy lássa, miként hat reám születésem s az ezzel kapcsolatos események leírása. Tőle tudtam meg tehát a következőket:

Atyám pénzvágyból vette el anyámat s midőn már néhány hónap óta felesége volt, bele-szeretett egy fiatal leányba s annyira rabjává lett

ennek az átkos szenvedélynek, hogy — mivel másképp nem szabadulhatott tőle, mert anyám a válásról hallani sem akart, — elhatározta, hogy elteszi őt láb alól.

Ezt a tervét teljes másfél éven át érlelte agyában s hogy ezt könnyebben kivihesse, megváltoztatta anyám iránti bánásmódját, szeretetteljes és gyöngéd volt hozzá s ezalatt mindig leste az alkalmas pillanatot, mikor örökre megszabadulhat tőle.

E körülmények között adtam én az első életjelt magamról.

Anyámat boldoggá tette e tudat, atyámat kétségbeejtette. Most már el kellett halasztania tervét. Mert ha lelkiismeretével meg is tudta egyeztetni azt, hogy elpusztítsa azt az asszonyt, *aki őt megvette*, aki elállja előtte a boldogság útját, aki mintegy zsarnokoskodott felette ama pusztá tény által, hogy annak szülői jobban gondoskodtak felőle, mint az övéi — de gyermekgyilkosságra mégsem akart vetemedni.

Tanárom nem kimélt meg egyetlen részlettől sem s hiven leírta atyám akkori lelkiállapotát, úgy, hogy a szomorú tényeket ha nem is érthetővé, de legalább elképzelhetővé tette.

Anyám nagyon fenhéjázó volt s különösen vetélytársnője előtt igyekezett mutatni, hogy atyám mily alárendelt szerepet vitt mellette. Elég az hozzá, hogy egy szép napon, nemsokára az én

születésem után, atyám nem birt többé uralkodni magán s mert anyám ellentmondásai és sértegetései a végletekig felizgatták, minden elővigyázatról megfeledkezve — tettelegességre vetemedett.

Dulakodni kezdtek: atyám volt az erősebb és megfojtotta anyámat.

A mozdulatlan hulla láttára azután visszatért egész józansága. Késő este történt mindez, szemtanuk nélkül. De védekezés közben anyám megszaggatta atyámnak öltözetét s körmeivel egészen összemarczangolta az arczát. Azonkívül a hullának görcsösen összeszorított öklében is ott volt egy csomó az atyám hajából. És az az ember, aki hónapokon át hordta lelkében a bűn eszméjét, most gyáva volt arra, hogy a hullának még meleg kezét szétfeszitse s kitépje belőle vétkének bizonyítékát.

A büntény tehát világos volt, mint a napfény s atyám maga is belátta, hogy nincs menekülés. A hullával nem akart egyedül maradni, kiment tehát a hálósobából s bezárta az ajtót maga után. Majd leült íróasztalához s kusza betükben megírta az utolsó két év lelki gyötrelmekben gazdag történetét. Azután kihuzta a fiókot s egy hatlövetű revolverrel kioltotta a saját életét is.

Mikor fölbonczolták, agyvelejében pathologikus elváltozásokat találtak.

— Méltányos tehát, — végezte tanárom — hogy tudjad, minő terhelt családból származol,

hogy kerülhessed mindazon alkalmakat, melyek téged hasonló körülmények közé sodorhatnának. S nénéd valóságos bünt követett el ellened, hogy ily sokáig elhallgatta előtted e szomorú történetet.

Képzelheti, — azaz nem, nem képzelheti, aszszonyom — hogyan hatott reám ez az elbeszélés. Hazatérve néném lábaihoz borultam s arra kértem, tetézze be azzal jóságát, melylyel kora gyermekségem óta elhalmozott, hogy hagyja itt velem együtt ezt az országot, ezt a levegőt, mely tele van kóros miazmákkal.

Annyira szeretett, hogy ellenvetés nélkül tett eleget óhajomnak s a lehető legrövidebb idő alatt átköltözött velem Németországba.

Ezután hét év mult el zavartalan nyugalomban. A hetedik év végén aztán megismerkedtem egy szép ifju leánynyal, ki szintén magyar szülők gyermeke volt. S mert úgy társadalmi állása, mint műveltsége megegyezett az enyémmel — csakhamar feleségül vettem.

Megelőzőleg már azon tépelődtem, kötelességem-e megmondani jövődöbelimnek, hogy milyen családból származom. Nagynéném tanácsára elhallgattam aényt.

Ifju feleségemmel nagyon szerettük egymást. Sohasem volt közöttünk czivakodás, ámbár felfogásaink sok dologban különböztek egymástól s ebből hosszantartó, de mindig barátságos viták

származtak. Minden óhajtasom parancs volt előtte, s csak olyankor érezte magát boldognak, ha velem lehetett.

Nem is váltunk el egymástól soha. Én mindenüvé magammal vittem. De egyszer mégis, egy törvényszéki vizsgálat miatt egy napra egyedül hagytam őt, s midőn este visszatértem, láttam, hogy szemei ki vannak sirva.

Sokáig faggattam. Eleinte nem akart vallani. De végre hosszas unszolásra a karjaim közé bujt, mint egy ijedt cziczuska, s zokogva vallotta be, hogy távollétemben elolvasta az asztalomon felejtett naplómát s ebből megtudta szerencsétlen történetemet.

E perctől fogva minden megváltozott közöttünk. Hiába volt jó és szeretetteljes hozzám, én mindig éreztem, hogy a lelke mélyén mégis retteg a gyilkos fiától.

Egyszerre vége szakadt a kedves vitatkozásoknak, az élénk eszmecseréknek is. Soha többé nem mert nekem ellentmondani. S minden beszélgetésünk e szavakkal végződött:

— Ugy lesz, ahogy te akarod, úgy van jól, ahogy te mondod.

A világnak legjámborabb embere voltam — de ez végre is ingerelni kezdett — és ez így ment nap-nap után. Hosszu, unalmas szürke órák következtek, melyekben kedvem szerint figyelhettem meg, mint válok előtte lassan-lassan közö-

nyössé, míg végre éreztem, hogy már csak a félelem tartja őt mellettem. Egy este már nem birtam tovább. Még egy próbát akartam tenni. Olyan tételeket állítottam fel, melyeket egy elemista is játszva megczáfolhatott volna. Ő a lámpa alatt ült és himezett. Én látszólag a legnagyobb nyugalommal beszéltem össze badarságokat, de a szívem őrülten dobogott, s feljött egészen a torkomig.

Ő nem szólt egy szót sem, csak egyetlen egyszer nézett fel munkájáról, aggodalmasan.

Ez dühbe hozott. Éreztem, hogy fél tőlem — tőlem, aki úgy szerettem, hogy bármelyik perczen szívesen áldoztam volna fel érette életemet!

Felugrottam helyemről s odaálltam a lámpa alá én is, egészen közel hozzá.

— Hallottad fejtegetéseimet? — kérdeztem tőle az indulattól remegő hangon.

Összerezzent.

— Igen, — válaszolt halkán, de tekintetét nem emelte fel az enyémhez — s az én szívem elszorult a fájdalomtól, midőn láttam, miként sápad el az arcza.

— És osztod nézetemet? — folytattam oly aggodalommal, mintha élet vagy halál függne válaszától.

A himzés reszketett kezében, de azért habozás nélkül válaszolt:

— Tökéletesen.

Elvesztettem a fejemet.

— Hazudsz! — kiáltottam fel magamon kívül s öklömmel az asztalra ütöttem.

Ő felsikoltott s felugorva helyéről, összetett kezekkel menekült a szoba háttére felé.

— Ne bánts! . . . ne bánts . . . Hiszen nem vétettem neked semmit . . . — tört ki belőle szag-gatottan.

. . . Mély keserűség járta át a szívemet. Ha ő, akit egész lelkemmel szeretek, ő akinek odaadtam szívemnek legtisztább érzelmeit, hogy oltárt építsek belőlük a számára, — így gondolkodik felőlem, minő bánásmódra tarthatnék akkor számot a többi idegen emberektől, ha azok is tudnák? . . . Az én ittlétem, egész életem tehát nem egyéb egy óriási hazugságnál, mely az emberek vakságára épült, — s ha egyszer a hályog leesnék szemükről, bizonyára mindannyian elfordulnának tőlem.

Mint akit üldöznek, úgy rántottam fel a szobának kertre nyíló ajtaját, s gonosztevő módjára, bujkálva hagytam el a kertet is, hogy felkeressem az egyetlen, aki megértett, aki megvigasztalhat — nagynénémet.

Ekkor különös dolog történt velem.

Hirtelen, eszembe jutott, hogy vasárnap lévén, a cselédség közül senki más nincs otthon, mint az öreg kertész, aki azonban földsüket, hogy házunk teljesen el van szigetelve a többitől, s hogy ha — Isten őrizzen — valami rendkívüli dolog adná elő magát, nőm segélykiáltását nem

hallaná meg senki. Egyuttal iszonyattal töltött el az a gondolat, hogyha valaki távollétemben behatolt volna a lakásba s nőmet megöli, úgy engem tartanának gyilkosának.

Hideg veriték ütött ki homlokomon, kezeimen. Gyors, de nesztelen léptekkel vágtam át a kis utcán, mely kertünket a néném kertjétől elválasztotta. Meg-megálltam halgatózni, majd meg úgy éreztem, mintha egy láthatatlan lény leselkednék rám, akitől félni kell és menekülni. Hajamszálai az égnek álltak s a szivdobogás majd megfojtott.

Minden zaj nélkül értem az ajtóhoz, de nem mertem benyitni; féltem, hogy már későn jövök, hogy azalatt a gonosztevő, kinek jelenlétét éreztem, már bevégezte munkáját. Megkerültem tehát a házat s így lassan feljutottam az udvar felöli teraszra. Józan eszem eközben ismét uralomra vergődött egy pillanatra s igyekezett velem elhitetni, hogy ily rövid idő alatt nem történhetett semmi. De a másik perczen már ismét azt hittem, hogy a gyilkosnak itt kellett járnia, hogy már a szobában kell lennie s talán épp e perczen hajtja végre gyűlöletes bűnét.

Eddig oly nesztelen volt minden mozdulatom, mint a denevér röpülése az esti légben, de most egyszerre nyilvánvalóvá lett előttem egy dolog: az utolsó félórában úgy viselkedtem, mintha én magam lennék a gonosztevő. Önkénytelenül is

olyan óvatossági rendszabályokat léptettem életbe, mintha csakugyan nekem lett volna szándékom valakit meggyilkolni s ha valaki meglát itt bujkálni a ház tájékán s egybeveti ezt a körülményt, a bent történetekkel, egész nyugodt lelkiismerettel kimondhatja rám a szót: gyilkos!

Mintha csak arra lett volna szükség, hogy ez az eddig alaktalan fogalom formát öltjön agyamban, egyszerre úgy éreztem, mintha ezer démon szabadult volna fel körülöttem s ordítaná ezt a szót a fülembe. Agyam zúgott és a szívem örülden dobogott. És egyszerre végtelen gyöngédséggel gondoltam arra az asszonyra, akivel sorsomat összekötöttem s akit e perczen is épp úgy szerettem, mint akkor, ott, az oltár előtt.

Az aggodalom majd megölt miatta. Ha bejutott hozzá a gyilkos, azóta már fojtogatja! (Különös lélektani motívum folytán más halálnem eszembe sem jutott.)

Lélekzetemet is visszafojtva közeledtem az ő szobájának ablakához.

Vérem oly hevesen lüktetett ereimben, hogy csaknem elvesztettem eszméletemet.

Az ablak nyitva volt s én egyszerre megszabadulva egy óriási lidércznyomástól, benézhettem rajta.

Feleségem a nagy elefántcsont Krisztus előtt térdelt, nem messze az ágytól. Még teljesen fel volt öltözve: úgy látszik, várt reám. Arczczal

azon ajtó felé fordult, mely az egyetlen kijáráse szobából — s így én, az érzelmeknek ama hatalmas és változó egymásra rohanásában, mely az utolsó perczekben csaknem megfőszott eszemtől — abban a végtelen örömben, hogy őt élve látom viszont — elfelejtettem az előbbi kinos jelenetet, s nem türtőztethetvén tovább magamat, átvetettem magam az ablakon.

A zajra, melyet ezzel okoztam, visszafordult s felugrott helyéről.

Amint engem meglátott, rémülten felsikoltott s a fal felé menekült.

A szemei kitágultak s torkából iszonyatos, tagolatlan hangok törtek elő.

Egy lépést tettem felé, hogy megnyugtassam, hogy átöleljem a térdeit s úgy kérjek tőle bocsánatot, amiért úgy megijesztettem. Könnyörögni akartam neki, hogy adja vissza lelkemnek elvesztett nyugalma, felejtse el azt, amit abban az átkozott naplóban olvasott, és legyen minden úgy közöttünk, amint volt azelőtt, abban a verőfényteljes, édes múltban . . .

De nem birtam szólni. Mellemből görcsös zokogás tört föl és ő egyre csak hátrált, előretartott, kifeszített karokkal, mintha védekezni akarna.

De mitől? . . . Jó Isten, mitől? Tőlem talán, aki úgy imádom? Most már határozottabb léptekkel közeledtem hozzá. Végre is a feleségem volt, akitől jogom van egy csókot, egy ölelést

kérni. S amikor karjait megragadtam, hogy a nyakam köré helyezzem azokat, ő iszonyuan eltorzult arczzal szökött fel.

— Ne . . . ne! . . . Az Isten szent nevére kérlek, könyörülj! . . .

De én erősebb voltam. Átöleltem a nyakát szorosán, s lehajoltam hozzá, hogy engedelmességre kényszerítsem lázadó ajkait . . .

A tekintetünk találkozott. Halálos gyötrellem beszélt az övéből — és undorral vegyes gyűlölet. Ez, ez volt hát jutalmam! És ajakáról, melyet úgy vágytam megcsókolni, szörnyű, örületes szók keltek, s ott reszkettek, zsongtak, zúgtak körülöttem a levegőben:

— Gyilkos! . . . Gyilkos! . . .

Vérvörös fátyol ereszkedett szemeimre: nem láttam, nem hallottam mást, csak e szót, fel volt az irva a falra, a tetőre, a levegőbe — tánczó vörös betűkben forgott, kavargott körülöttem, vigyorgott reám . . .

. . . És akkor, azért, hogy ezt a szót többé ne tudja mondani, azért, hogy ezt a szót ne halljam — megfojtottam őt.

A király bosszuja.

Mme de Hauteville vörösre sirta a szemeit, mert férje, a király kedvencz testőre, harmincz-ezer *livrest* vesztett l'hombre-on s már csak tizenhét órája volt hátra kártyaadósságának megfizetésére.

Már régebb idő óta nehéz anyagi viszonyok között éltek, s nem volt reményük arra, hogy a hiányzó összeget valaki kölcsön adja nekik. Az asszony tudta, hogy férjét — ha idejében nem tud magán segíteni — lefokozzák, s tudta azt is, hogy az a becsületére oly kényes ember miként fogja lemosni a foltot nevéből.

Gondolatban már özvegynek látta magát. Látta a hosszú gyászmenetet, a bajtársakat, kik szomorú arcczal kísérik ki a férjét végső útjára . . .

Pedig már előre örült a mai estének: egyszer, mikor a király Mazarinnal az aranyos udvari hintón elvágatott mellette, a kocsiablakon kihajolt az uralkodó, utána nézett, és rámosolygott. És hogy ő kíváncsian visszafordult feléje, a király nem várta

be az ő köszöntését, hanem barátságosan intett a kezével. És most az első versaillesi ünnepségre ő is kapott meghívót! . . .

Eddig még sohasem volt az udvarnál s a királyi kegynek e megnyilatkozása büszke örömmel töltötte el szívét. Ezer kalandos terv suhant át az agyán. *A roi Soleil* oly jó, oly nemeslelkű, és annyin sütkéreznek fényében! Hátha neki is jut egy piczinyke sugár! Hátha módját ejti az est folyamán, hogy beszélhet királyával? Akkor elmond neki mindent . . .

Tovább már nem is mert gondolni. Maga sem tudta mit kíván, mit remél: csak annyi volt előtte bizonyos, hogy erre a bálra okvetetlen el kell mennie, ha törik, ha szakad is.

Az ablakhoz lépett és kinézett arra felé, ahol a tündérpalota állott.

Az óriási épület már magára öltötte hajporozott fehér parókáját: minden szögletét, egész tetejét ellepte a hó. Minden kis kiugrásnak fehér *capuchon* volt a fején s a terraszokat puha fehér szőnyeg borította. A najádok és tritónok czukorból valóknak látszottak s a Lajos király dicsőségét hirdető szoborcsoportok, az őt ábrázoló Herkules, mind-mind fagyosan huzódtak meg a száraz gesztenyeágak alatt, melyekről, mintha illatos virágszirmok hullanának, úgy sodorta le a szél a hópihéket s még »a három rózsaszín márvány lépcsőfok« is olyan volt, mint az alabástrom.

A Place d'Armes felől egy hordszék közeledett; áthaladt az aranyozott rácsozat mögött s hogy egy léghullám egy csomó havat szórt annak ablaka felé, a benne ülő arcza egy pillanatra látható lett. És ahogy Hautevillené az ablakon kihajolva bámult feléje, egy másodpercig egymáson nyugodott a tekintetük.

A fiatal asszony halkán felkiáltott:

— A király!

*

Bent, a tündéri fényben ragyogó teremben, a sok szép leány, a czifra dámák, az új és régi kegyencznők között is észrevette őt Mazarin.

— Tudtam, hogy el fog jönni, madame, — szólott hozzá halkán, a csipkelegyezője mögött, úgy hogy más ne hallhassa. — Sajátkezüleg czimeztem meg a meghívóját.

— Ah, ön volt az? — kérdezte az asszony kissé csalódottan.

— Talán más valakit vélt a küldőjének?

— Nem tudom. Én... én azt hittem, a gondviselés...

— Melyik? Az isteni vagy a — királyi?

— Oh, az Isten nem ér reá oly parányokkal törődni, mint a minő én vagyok...

— És a király?

— A király azt szeretné, ha minden alattvalója boldog lenne. A véletlenre bízom sorsomat.

Eddig a *véletlenben* ön volt segítségemre, monsignore, — köszönöm.

— Ne köszönje, felsőbb parancsra történt.

A fiatal asszony mélyen elpirult és lesütötte a szemeit.

— Hogyan? — kérdezte halkan — tudomást vett volna létezéséről a király?

— Mit vetnek már ismét szemére a szegénynek? — szólt egy hang mögöttük s XIII. Lajos és IV. Henrik utóda, ki hű maradt elődeihez s nagy tisztelője volt a női nemnek, gyönyörködve nézett a fiatal, viruló arcba.

— Oh, sire . . .

Mazarin közbeszólt:

— Madame de Hauteville ma először kereste föl termeinket.

— Miért? — kérdezte a király . . .

A fiatal asszony mély lélegzetet vett. Ah, itt az alkalom, a véletlen könnyörületes iránta . . .

Kissé szégyenkezve válaszolt:

— Mert anyagi körülményeim nincsenek arányban . . .

— A szépségével?

— Nem, sire. Származásommal.

— De hiszen férje . . .

— Oh, sire, ő birja felséged kegyét s ezért mindennap hálát adunk Istenünknek. De azért van egy nagy bánatom: ő egy átkos szenvedély rabja.

— Hogyan, ily feleség mellett? . . .

— Vetélytársam hatalmasabb nálam, — szólt a fiatal asszony szomorú megadással. — Ő kártyás. Tegnap este is játszott és — vesztett. Bocsásson meg nekem, sire, hogy e helyen, e vidámság közepette zavarom, s hogy disszonanciát vegyitek a mai est isteni harmoniájába, de kérem, könyörgöm, segítsen most az egyszer rajtam, és azután — tiltsa el tisztjeinek a kártyázást . . .

Elhallgatott. Két szép, fehér kezét összekulcsolta a legyezője nyelén, s úgy nyujtotta ki a király felé.

A király minden habozás nélkül válaszolt:

— Nem fog csalatkozni Bennünk. Ha egyik lovagunk hibát követ el, azt a *legelsőnek* kell helyrehozni . . .

Pár pillanatig kissé meghajtott fejjel állt szemközt a fiatal asszonynyal, s mélyen az övébe furta a tekintetét. Lassankint kigyult az arcza, de egyszerre türelmetlen mozdulattal fordította el a fejét, s pir ült ki a homlokára is. A tiszta gyermekszemek remegés nélkül állták ki a tekintetét, a hatalmas roi Soleil most az egyszer mint vesztes fél került ki a harczból . . .

Idegesen dobbantott a lábával s arra nézett, ahol Mazarin állt, de az már nem volt a helyén. Ekkor, mint egy gondolattól megkapatva, elmosolyodott a király.

— Vannak gyermekei, asszonyom? — kérdezte.

— Igen, sire, — rebegte Hautevilléné — van egy fiam.

— Hány éve ment férjhez? — tudakolta tovább a felséges inkvizitor.

— Három éve.

— S hány éves volt akkor?

A fiatal asszony ijedten tekintett rá. Nem értette mit akar a király a kérdezősködéssel. Tréfára fordította a dolgot.

— Felsőged kegyetlen hozzám — szólt hal-
kan. — Ily nyilvánosan . . .

— Mit tesz ez? A szépség annál nagyobb érdem, mennél nehezebb annak fenntartása. Azon-
kívül kegyem oly arányban fog nyilvánulni,
amely arányban szüksége van reá. Mentől idősebb
valaki, annál inkább tarthat igényt a — kénye-
lemre. Nos madame, kegyed még mindig hallgat?
Vagy megismételjem kérdésemet, hogy hány esz-
tendő?

Mosolygó gunynyal beszélt, de a fiatal asszony
kiérezte szavaiból rejtett neheztelését; nem a
jólelkű, a hatalmas XIV. Lajos állt vele szemben
e pillanatban, de a kudarczot vallott don Juan.

Végig jártatta a szemeit a fényes, tükrökkel
ékes termen, a kegyencznők gyűlölettől eltorzult,
kihívó arczán, a jelentéktelenségük tudatában
irigyen reá tekintő asszonyokon és leányokon és

rosszakaratu mosolyuk mélyen a szívébe nyilalt. Kiegyenesedett. El volt tökélve, hogy daczol, daczolni fog mindenikkel, hogy kárörvendő vigyorgásukat haragos meglepetéssé változtatja, hogy szemükbe vágja e hervadó szépségeknek, csaknem gyermeki ifjuságát, husz életévének diadalmas tavaszát. De ekkor eszébe jutott fiacskája, aki anyjának hiusága miatt talán apa nélkül fog felnőni, eszébe jutott az az ember is, akit könnyelműsége daczára is olyan nagyon szeretett . . . S mindezt elgondolva, mély udvari bókkal szólt:

— Harmincz esztendőös vagyok, sire . . .

Hanem a könnye kicsordult utána.

A courtisane.

Mimi Fleuron kényelmesen hátradőlt a székén és félig behunyta a szemét. Sárga selyem, point d'Argentonnal fedett ruha volt rajta, melynek csipkézete megfeszült a nyak és vállnak bársonyos fehérségén.

Jancsi gróf majd elnyelte a szemével. Egy hét óta folyton a nyomában volt, mert valahányszor ennek az asszonynak a chloráltól fényes szemébe nézett, mindannyiszor valami fájdalommal vegyes elérzékenyülés vett erőt rajta. Valami, ebben a szabálytalan, nyugtalanítóan szép arcban, — a mely ismeretlen szenvedélyek bélyegét viselte magán — visszavarázsolta elébe tünedező ifjúságának egy poézissal telt korszakát, s a festett ajkak kaczer mosolya is csodálatosképen eszébe juttatta, az egyre hátrább vonuló mult igézetén át, azt a tündérmesét, melynek két hőse volt csak: ő és egy fiatal varróleány . . .

Ah! Pedig oly régen nem gondolt már reá! Ifjúságának lázas rohanásában, férfikorának nyugodt szerelmeskedéseiben ezer asszony arca vál-

totta fel egymást érzelmeinek tág szemhatárán és most egyszerre, ennek az idegen nőnek egy macskaszerűen bájos mozdulata, egy véletlenül kiejtett szava, egy futó hasonlat, egy definiálhatatlan semmi, visszaviszi abba az intim, meleg világba, a hol egy ártatlan fiatal leány a keblére borulva sirva vallotta be neki, hogy nem tud élni nélküle . . .

Haragudott önmagára: ez a halvány kísértete a visszajáró régi időknek, a vizespohárból ivott pezsgő s a szép nagy leány közelsége annyira mámorossá tette, hogy egész este egyetlen okos megjegyzést sem tudott tenni, ő, a máskor oly szellemes boulevardier. Testében egyre fokozódó emésztő, perzselő melegséget érzett s a keze reszketett, a mikor a courtesanenak feléje nyújtott poharába töltött a kosárban levő burgundiból, melyet — hogy a pinczér ne alkalmatlankodjék minduntalan — maga mellé helyezett egy kis asztalra, a különböző szivar- és cigaretta-skatulyák közé.

A courtesane most balfelőli szomszédjához — egy fiatal festőhöz — fordult s halk hangon néhány szót váltott vele.

Jancsi gróf nem érthette, mit beszélnek, s valóságos gyűlölettel nézett erre a *terzo incommodo*-ra.

— Magamról meséljek önnek? — kérdezte a leány, kissé fátyolozott, de még mindig igen

melodikus hangon. — Nem tudom, Jancsi gróf mit szól hozzá? Végre is, az ő vendégei vagyunk mind a ketten s a legkevesebb, a mit érte tehetünk, hogy — ne untassuk. — Allons, un bon mouvement! — szólott most a grófhhoz és meg-
rázta szép fejét, hogy vörös hajfürtjei vállára omlottak. — Megengedi-é, hogy nagy vonásokban elmondjam élettörténetemet?

— Figyelmes hallgatója leszek, — válaszolt ez udvariasan, de titokban az órára nézett.

— Oh, az emberek sohasem ismerik meg, hogy kik az igazi jóbarátaik, ez az ösztön a kutyák számára van föntartva, — kezdte ismét a leány szomoruan. — Én is beleestem az általános tévedésbe: őszintén, igaz szívvvel szerettem azt, a kinek nyomában a romlás, a kárhozat járt. Nos, a mikor egy bucsuszó, egy sor írás nélkül ott hagyta az asztalomon a néhány száz forinttal terhelt erszényt, az első impulzusom az volt, hogy tűzbe vessem azt; s hogy azután elpusztítsam önmagamat. Ah, az az érzelem, a mivel én szerettem: nem volt már sem vágy, sem csodálat, sem szerelem, hanem varázslat, végzet. Szerettem abszolút, refleksió nélküli lázas szenvedélylyel s a mikor megtudtam, hogy elhagyott, oly erőszakosan lüktetett a vér ereimben, mintha ki akarna törni testemből, hogy szétfolyjon a földön, nehogy tovább kelljen táplálnia azt a fájdalmat, melyről azt hittem, hogy elviselhetetlen . . . Ah! Je ne

vous fais pas de blagues, allez! De gyáva voltam; és győzött az önfentartási ösztön bennem. És mikor anyám meghalt, azon a pénzen temettetem el, a melylyel a csókjaimat fizették meg . . . Nemsokára ezután felmondták a lakást s én étlenszomjan, fájlódva maradtam az utcán, mert ahhoz a pénzhez nyulni: a saját szükségleteim fedezésére, tiltotta az önérzetem. Így talált meg egy régi ismerősöm, egy fiatal leány, a ki velünk együtt tanult varrni s egy szép napon elmaradt, eltűnt közülünk. Mikor reám ismert, megszánt és elvitt magával lakására. Utközben előadta, hogy egy ur magával hívta Párisba, s mikor ez ráunt, egy gazdag öreg emberhez került. Most pedig, hogy ez meghalt s tetemes vagyonának egy részét reá hagyta, ő visszajött Magyarországba. De — tette hozzá — a jövő héten ismét *haza* megyek Párisba. *Cette ville me tient . . .* Ah! — szólott hozzám később cinikus mosolylyal, — a világon minden csak képzelődés, Petite! Nézd, a borainkat sem veszi senki itthon, de ha egyszer külföldre kerültek s ha ott meg is hamisitották, de cifra vignettát ragasztottak az üvegekre, s újra hazaküldték: háromszoros áron vásárolják meg valamennyit . . . Gyere ki Párisba, Petite! Ott szerencsét csinálhatsz; hiszen szép vagy, és a fiatalságod, ha nem is előnyöd éppen, de nem is hibád . . .

Tizennyolczéves voltam akkor, éheztem és fáztam, mit tehettem mást? Elmentem vele.

Bizony eleinte keservesen ment a dolog. Modellnek álltam néhány szobrásznál és a midőn atelierről-atelierre hurczoltam egész szépségemet, azzal a gondolattal tettem ezt, hogy testem majd anatómiai demonstrációkul fog szolgálni valamely ispotály bonczoló-asztalán s azt az isteni harmóniát, a melyet vonalaimban annyira megcsodáltak, az orvos kése torzítja majd el... Ah! Önök nem ismerik a néma, belső agóniát, a vérező önérzetet!...

Fázósan összerázkódott. Majd ismét folytatta:

— Nem úgy történt. A halovány ködfoltból elsőrangú csillag lett a demi-monde egén. Egyike lettem a jelenkor romlottjainak, a kikben tulságosan sok az egyéniség arra, hogy észrevétlenül maradhassanak. Viseletem természetesen ellentétben állott a világi szabályelvekkel; minthogy megölték bennem a szívet, a szenvedélyek oktalanságai, az örültségek sajátságos tényei, a fájdalmas lelkibánatok is távol maradtak tőlem. Tulfinomult önzésem megóvott minden tévedéstől s mert érzékeim sem szólaltak meg, az agyvelőm szerint rendeztem be magamnak az életet. Mindent ismertem, de nyugodtan, szenvedély és vágy nélkül s kiszámított hidegséggel válogattam meg áldozataimat. És nem éreztem szánalmat soha egy perczre sem, mert a szemeim áthatoltak azon a fátyolon, a mely az emberi kegyetlenséget és kétszínűséget takarja. Nekünk, kitagadottaknak olyan értelmi erőre van szükségünk, a mely távortartsa tőlünk az

érzelmeiket. A szerelemben atheista vagyok és tudom, hogy szenvedélyeinket nem egy isten szabályozza, hanem az a belső *állat*, a ki a természet ölen született meg a belső és a kozmikus erők külső hatása alatt . . . Óh, én mindent kimondok, a mit érzek. A mi világunkban nem is tudnak semmit arról a rideg unalmas világról, a melyben a nők és férfiak egyaránt tartózkodnak a személyes gondolatoktól és eredeti véleményektől. De azért ne higgyék azt, hogy boldog vagyok . . . Hiszen a multságokban nem gyönyörködöm, vidámságból hiányzik az igazi jókedv s a delirium paroxizmusában sem tudtam soha annyira fölmelegedni, hogy felejtani birjam a múltat . . . Az időben is hiába bizakodtam: a jövő képe nem mutat mást, mint szeretet nélküli vénséget, a mely majd paralizálja mindazt, a mi bájos vagy nőies volt bennem — tűzhely nélküli otthont, magányos haldoklást, négy puszta fal között . . .

Azt mondják, hogy a ravaszság és kegyetlenség velünk születik, de én őszintén bevallhatom, hogy engemet nem a *rossznak* hideg ösztöne vezérelt erre az utra, hanem a szükség és az a belső kényszerként megnyilatkozó, fájdalmasan kéjes vágy: a magam sebeit a *más* vérével mosni meg . . .

Elhallgatott. Ez a fehéres, szeszélyesen reszkető fény, a gázlángok halvány világítása, a havannák sűrű füstje különös élettelenséget köl-

csönzött az arcának, melynek nagy sáppadtságán csak erősen kifestett szája képezett élénkebb foltot. A tulfütött levegőben haldokló rózsák illata s a szivarfüst összekeveredett s mindezek fölött élesen, különválva, dominálóan érezni lehetett a courtisane parfümjét: a raffinált korrupció illatát . . .

A két férfi még mindig némán bámult reá. Mindakettő önkéntelenül megérezte, hogy rideg felfogása és kegyetlen paradoxonjai daczára is sajnálkozik elhibázott élete felett.

Igy, a mint ott ült, lehajtott fejjel, a térdein átkulcsolt kezekkel, olyan volt mint a de Pradier Sapphója, kifürkészhetetlen, néma és mintegy teljesen elmerülve a sötét meditációkba.

Egyszerre fölemelte a fejét.

— Elszomorítottam önöket? — kérdezte kissé vidámabb hangon. — Maguk az okai. Bocsássanak meg érte. A festő legalább ezentul leszokik a kíváncsiságról. Eh! — folytatta magasra emelve poharát — à bas les soucis! Igyunk az erősökért, az egészségesekért: övök az élet!

A poharak összecsendültek s a courtisane tekintete találkozott a Jancsi gróf égő, könnyörgő tekintetével.

— Adja reám a kabátomat gróf, — mondta a leány hirtelen felállva. — Már nagyon késő van. Olyan közel hajolt hozzá, hogy a férfi lehellete felborzolta az apró hajfürtöket nyakszirtjén, s

ez egy pilanatra elsáppadt, mikor karjával a vállaikat megérintette.

Már nem is küzdött e megszállás ellen. — Egy hét óta minden gondolatát monopolizálta, kaczer mosolya, ragyogó szemeinek tekintete, egész kívánatos szépsége ott kísértett vérenek minden lüktetésében, s ő gyáván, remegve adta föl a harczot. Elfelejtkezett azokról a lealázásokról, a melyekben egy hét óta folyton részesülnie kellett ettől a szép, nagy leánytól, a kinek még a kisujját sem érintette eddig s halk, reszkető hangon, mint egy kezdő, félénk szerelmes, megkérdezte :

— Szabad-é a szobájába kísérem?

A leány hangosan felkaczagot.

— Tiens, tiens, tiens! — kiáltott fel gunyosan. — A hamis borok és a czifra vignetta története újra! Vajjon mivel vagyok különb ma, mint ezelőtt tizennégy évvel voltam, — magyarázza azt meg nekem, édes grófom! — Nincs semmi érdemem, biztosítom, csak az, hogy vénebb lettem azóta, és hogy most festékkel pótolom azt, a mit akkor a természet bőven megadott — az üdeséget! És mégis, mégis, az, a ki lábbal tiport akkor, a ki a gyalázatba taszított, tönkretett, . . . mint engedelmes kis kutya jár nyomomban egy hét óta! . . . Ah, furcsa világ, furcsa világ ez! Visszaemlékezik-e most arra a leányra, a kinek az életét tönkretette, a kit éhen hagytak volna

elpusztulni mindazok, a kik ma a Mimi Fleuron mosolyáért ezereket adnának?

És hogy a gróf tágranyitott szemekkel, szótalánul bámult reá továbbra is, pajkosan a vállára ütött.

— A világgal, grófom, én is megváltoztam. Ön azt hitte, hogy csak a kezét kell majd kinyújtani utánam? Édes grófom, ön nagyon is naiv. Én azt a szép ifjut szerettem, a kinek a szemeiből huszonnégy tavasznak forrósága lángolt, és nincsen semmi közöm ehhez a korrekt, fáradt tekintetű, kopott uriemberhez . . .

Elfordult tőle s a diszkréten félrevonult festő karjába öltötte a kezét.

— Jöjjön kedvesem, — szólott mélyen a szemeibe nézve, — maga elkísérhet a szobám — ajtajáig.

Szalonttragédia.

A fogadónap vége felé közeledett. A háziasszonyon kívül csak néhány férfi és két nő maradt még a szobában.

A kandallóban égett a tűz, de azért valaki kinyitotta az ablakokat. Künt lüktetett az élet; az utcza zaját be lehetett hallani, a levegő tele volt a nagy városok szürke porával, de a szellő már orgonavirágokról álmodott, s az esőáztatott földnek első, jószagu hajtásairól.

Bent a szobában szerelemről beszélgettek. Banális téma. A tavasz ösztönzött rá. Azonkívül a háziasszony szép volt és fiatal: a szeme hosszukás mint az egyiptomi nőké, nagy, gondolkodó és éjsötét, s ott ragyogott benne a források vize s a csillagok tüze.

Az asztalon egy Tiffany-vázában angol iriszek és szirmaikat vesztő vizi liliumok álltak, szeplőtlen fehérségükben benne volt a nedvek titka, a tavaknak misztériuma. Tudták a források s az erdőalj történetét, s a tűz, a vörösernyős lámpa,

meg a nyitott ablak világosságában, mintha egy-egy szikra égett volna selyem pártáikon.

A délután folyamán sokszor telerakták a kandallót s most egyszerre összeroppant az utolsó tuskó is és sziporkázva szóródtak szét a szikrák a tágas, márvány tűzhelyen.

A fiatal asszony a könyöke alá gyűrte néhány selyempárnát s az állát a tenyerére támasztotta. Kicsi lakkczipőjének hegyén vidáman tánczolt a tűz fénye.

Két esztétikus egy szenzációs szerelmi dráma fölött vitatkozott. Egy harmadik, egy snob, nagy körültekintéssel adta elő véleményét, mely azonos volt annak a lapnak a véleményével, melyet reggelenként az ágyában szokott elolvasni. Precziz és szabatos kifejezéseket használt, s igyekezett rejtélyesnek és túlfinomultnak látszani. De e közben teletömte a száját pástétomos kenyérkéekkel, s végre kijelentette, hogy a szerelem nem egyéb zsarnokságnál, s hogy ő, abban az értelemben, amint a költők írnak róla, határozottan tagadja annak létezését.

Ekörül egy kis polémia fejlődött ki. Az egyik asszony, magas, karcsu, feketehaju szépség, akit az ura elhanyagolt, idegesen hátradőlt a székén s megjegyezte:

— De igenis, létezik a szerelem. Csakhogy nálunk asszonyoknál elnézésből, a megbocsátások hosszú láncolatából áll az, s tulajdonkép nem

egyéb, mint hosszú gyengeség, kimerithetetlen szánsalom s lankadatlan türelem . . .

Egy fiatal szkeptikus közbeszólott:

— Nem. A szerelem betegség, láz, de van egy biztos orvossága — a távolság.

— Én pedig azt mondom, — jegyezte meg az író — hogy a szerelem a paroxizmusig fokozódott szenvedélyes önzés . . .

A háziur, aki eddig csendesesen ült a helyén, most a feleségéhez fordult.

— Te még nem mondtad el a véleményedet — szólt mosolyogva és tekintetét várakozásteljesen függesztette reá. — Mit tartasz te a szerelemről?

— Hogy megbolondító, édes, mámoros boszorkányság . . . és hogy kínzó, fájó, öldöklő gyötrem.

A hangja vontatott volt, mint a zsoltárének s különös, szuggesztív igézet rejlett benne.

Egy sápadt, vézna leány, kinek milliói voltak s akiről mindenki tudta, hogy legalább tiz kérőt elutasított már, hirtelen a háziurra nézett nagy, okos szemeivel, s vidáman közbeszólott:

— Ah, hagyják már békén ezt a témát. Ez a két ember végre is boldog, ha agyonanalizáljuk is azt az érzést, amely őket szökésre birta. A szerelem életünknek legaljasabb és legnevetségesebb érzelme ugyan, de mégis csak az egyetlen halhatatlan szikra, ami bennünk lakozik. A helyükön én is úgy tettem volna.

A háziasszony halkan felnevetett.

— Jól mondd, Paula, — szólott, s szinte ujon-
gás beszélt a hangjából. — Én ismertem őket.
Az asszony *csaknem* barátnőm volt s láttam en-
nek az egész dolognak a keletkezését. Eleinte
csak flirteltek együtt. Rövid, futó találkozások a
szalónok előszobájában, mikor jött az egyik s
ment a másik, megbolondító valczerezések — nem
a divatos boszton, melyben az embernek arra
kell vigyázni, hogy el ne tapossa a másiknak a
lábát — de az igazi, édes, lassu valczer ; olyan
kézszorítások, melyek csaknem csókszamba mehet-
nek : a legveszedelmesebb, a legraffináltabb vala-
mennyi kaczerkodás között ! Később a suttogások
következtek egy-egy ablakfülkében vagy sarok-
ban, szavak, melyek égetnek, mint a tűz s a
gyöngédséggel és álmokkal teljes tekintetek. Oh,
ezek a tekintetek, melyek tudnak csókolni, mintha
ajkuk lenne, melyek megnedvesednek a könnytől,
melyek az embereken keresztül is keresik és meg-
találják egymást, beszélnek, nem tudnak megválni
egymástól, mintha meg lennének hipnotizálva s
Isten tudja, milyen ígéreteket és gyönyörüségeket
kérnek egymástól ! . . .

Egy pillanatra elhallgatott s a férjére nézett.
Az a kandalló párkányához támasztotta a fejét
s félig lehunyt pillák alól figyelte őt. S ahogy a
tűz, belesütött a szemébe, volt valami a tekinte-
tében a macskák ravaszságából is.

A háziasszony újra kezdte :

— Végre eljött a féltékenység időszaka. Az a percz, midőn kísértetekkel küzdünk, ismeretlen ellenséggel megyünk harczba s nem adhatunk táplálékot a bennünket zaklató fájdalomnak semmit . . . Keresni, kutatni, önmagunkat kinozni azért, hogy oly felfedezésre jussunk, ami még rosszabb a bizonytalanságnál, kétségbeesni egy arczkifejezésen, nem merni beszélni gyötrelmünkről, érezni szemrehányásaink igazságtalanságát s mégis újra gyanusítani s fatálisan engedelmeskedni a kétely parancsoló szavának, óh, olyan kín ez, amelybe bele kell űrölni! . . .

Kissé megigazitotta a párnákat a háta mögött, a karja alatt s folytatta :

— Azután egy napon reájuk jött a nagy forgószél. S mert az asszony belefáradt a titkolózásba, a hazugságokba, a hirtelen, futólagos ölelésekbe, mind e nyomoruságba, — amelyet épp úgy restell az igaz szerelem, mint egy király az olyan győzelmet, melyben, hogy életét megmentse, koldusruhákba kell öltöznie, — s mert a férfi forrón, lángolón szerette s kész volt érte minden áldozatra, egyszerre szakítottak a világgal . . . Ah ! — tette hozzá szinte lelkesedéssel — az, aki nem álmodott legalább *egyszer* arról, hogy a szeretett lény karjai közt jó lenne meghalni, az nem is szeretett soha igazán !

Elhallgatott s mintha fáradt volna, egy csöppet meghajolt szép feje.

Az ura álmosan szólt:

— Meghalni együtt? Egy kissé lovardás szinezete lenne. Un soupçon de Carrée . . .

Fölkelt a helyéről s az ablakhoz lépett:

— Hülni kezd a levegő — mondta s becsukta a táblákat. — Én pedig reumás vagyok.

Ásitott s az órájára nézett.

A vendégek távozni készültek. Senki se marasztotta őket.

Mintha közelgő vihar fellegeitől volna nehéz az atmoszféra. A háziasszony szórakozottan fogott kezét a férfiakkal; arczáról eltűnt a lelkesedés pirja, szomorú volt az s halavány, mint a Tiffany-vázában haldokló vizililiomok.

Mikor egyedül maradtak, csengetett az inasnak, hogy vigye el a teáscsészéket. A férje az esti lapok felől kérdezősködött, s nemsokára belemélyedt azok olvasásába. Az asszony fázósan huzódott össze újra a kis divány sarkában s két lábát föltette a szemben levő fauteuilre, hogy az áttört harisnyája jóval kilátszott bokán fölül a sok fehér csipke- és mousseline-fodor közt.

— Oly rest vagyok ma felöltözni, — szólt vontatottan — legjobban szeretnék itthon maradni, de páholyom van az Operába.

— Elkísérlek, — jegyezte meg a férj s felnézett az ujságból.

— Ez a szokatlan galantériád teljesen elbájol, mondta az asszony — de meg kell jegyezmem.

hogy ma Wagner van soron, s te nem, igen szeretted a . . .

A férje a szavába vágott:

— Éppen azért. Meg akarok javulni.

Az asszony szemhéjai lassan lecsukódtak, a férfi hátradőlt a fauteuilben, a hová leült, a jobb lábát keresztbe tette a bal térdén s gyengén lóbálta.

Biztos jele az idegességnek. Egyszerre megszólalt:

— Tudod, hogy Halmay gróf újra Pesten van?

Az asszony kinyitja újra a szemét, de csak egy pillanatra s vállat von.

— Honnan tudnám? Kegyes vagy itthon lenni a fogadó napjaimon, így láthattad, hogy még nem tett látogatást nálam.

— S vajjon miért? — kérdezi a férfi.

Az asszony nyugodtan válaszol:

— Azt ő tudja.

A férj most megcseréli a lábait, most a bal lábát teszi keresztbe a jobb térdén.

— Ez az ember nagyon sok asszonyt kompromittált már — mondja — s azt a nők nagyon érdekesnek találják.

Az asszony nem válaszol.

— De hódításainak fele csak kegyes csalás. A kocsija óraszámra ott ácsorog valamely kapu előtt s kész a pletyka.

Az asszony nevet.

— Mily rossz nyelvű lettél — mondja könnyedén.

— Én magam is láttam. Amikor utoljára Pesten volt, akkor a szép Ormayné igyekezett kompromittálni. Ő maga Isten tudja hol kószált, a kocsija meg a feltűnő szerszámmal ott járt le és fel a ház előtt.

— Honnan tudod, hogy *tényleg* nem volt-e bent Ormayéknál? Vagy talán akkor éppen *te* voltál nála, azért vagy oly biztos a dolog felől? — A férfi megütközve bámul reá. Egy pillanatra kiesik a szerepéből. Nem tud mit felelni s újra az ujságba temeti az arczát.

— Tiens! — kiált fel egyszerre. — A párbaj tehát csakugyan megvolt, s szegény Halmay súlyosan megsebesült.

Az ujság mellől lopva a feleségére nézett. Az nagyon nyugodtan ült a helyén, csak a keze, a melyben egy czukorkát tartott, hanyatlott le az ölébe.

— Ezek a kuglerek már ehetetlenek — mondja. — Kérlek, ha arra még, rendelj nekem egy új skatulyával. Hol kapott sebet a szegény ember?

— A fejére. A seb hét centiméter hosszú és meglehetősen mély. Be kellett varrni.

— Bizonyosan megint valami politikai dolog miatt volt baja — szólt az asszony.

A férfi gúnyosan mosolygott.

— Oh dehogy — mondta. — Asszony van a dologban.

— *Asszony?*

Hirtelen előrehajolt s átnyult az ujság után.

— Nem adhatnád ide egy perczre?

— Itt nincs arról szó — felelte a férje. — De én tudom. — Gyorsan a feleségére nézett.

Az nyugodtan viszonzotta a tekintetét.

— Vajjon ki lehet? — kérdezte érdeklődve.

Egy pillanatig hidegen, gúnyosan, ellenségesen mélyedt egymásba a szemük, mint két éles kard. Azután a férj lassan átnyújtotta az ujságot.

Kissé össze volt az gyürve s az asszony kisi-mitotta a tenyerével. Majd lefektette maga elé a kis asztalra, felkönyökölt s úgy kezdte olvasni.

De csakhamar csalódottan jegyezte meg:

— Hiszen itt csak a puszta tény van felem-lítve.

S kis szünet mulva hozzátette:

— És a mit te tudsz, azt a kaszinóban hal-lottad?

— Igen — szólt a férje s hirtelen előre ha-jolt az asszony felé. — *Ő maga mondta el nekem az este.*

Az asszony elfordította a fejét. Ujra megigazi-totta a párnákat s kibontott egy czukrocskát a papirosból. Mire 'a férjére emelte a tekintetét. semmi zavarodottság nem volt az arczában.

— Ah, ez érdekes — mondta. — És ki az az asszony?

A karja mellett egy kis rokokó-legyező feküdt az étagère-en, azzal babrált idegesen.

A tűz már egészen lelohadt a nyitott kandalóban s a bezárt táblákon csak úgy hallatszott fel az utca zaja, mintha a gyors fiakkerek s a nehéz terhesszekerek vattázott utakon gördülnének tova. A csendben szinte hallani lehetett az asszony szívének dobogását.

— Megmondhatom, ha kívánod — szólt a férfi vontatottan — habár bizonyára nem lesz ujság előtted. Hiszen a verebek is azt csiripelik.

— De hát ki az? — kérdezte az asszony türelmetlenül s a férje karjára helyezett kezének gyenge érintése görcsös szoritássá vált. S harmadszor is megkérdezte: Ki az?

A férfi jól elrejtett diadallal, szinte álmosan felelt:

— Loulou, az orfeumi star!

... Valami csattant az asztalon. A kis rokokólegyező darabokra törve hullott a szőnyegre. S a csendben elfojtott, ingerült asszonyi zokogás hallatszott:

— Jaj, a czudar!

Falun.

I.

— Vannak idegek, doktor, — mondta az aszszony — melyek oly érzékeny szálak, hogy keresztül szűrődik rajtuk a világ összes könnye . . .

— Bolondság — mormogta az orvos. — A betegsége, amelyet kollégáim mindenféle tudományos nevekkal neveznek — magyarul megmondva nem egyéb csömörnél. Kegyed megunta a francia konyhát, az éjszakázást, a szellemes aperçuket, talán maga sem tudja még, de úgy van. Ez ellen csak egy orvosságunk van: a magány, valami rusztikusan egyszerű vidéken. Hanem azt megmondom: abszolute nem szabad embert látnia. Már tudniillik kulturembert. Töltse az idejét a falu népe között, figyelje meg egyszerű életmódjukat s igyekezzék elfelejteni, hogy a bérczek mögött is van élet, s hogy arra fekszik valahol a fényes és zajos, veszedelmes izgalommal teli Babel . . .

Dercsényi Emilné megfogadta az orvos szavát: elment Erdélynek bércei közé, a régi, lakatlan, ősi kastélyba, ahová egy napi járóföldre volt a legközelebbi vasuti állomás, a civilizációnak utolsó őrszeme.

Az első héten szörnyen unta magát. Egész nap ott feküdt a pesti bútorokkal berendezett kényelmes szobájában a kereveten. Körülötte a szőnyeg tele volt felvágott és fel nem vágott sárga Mercure de France és Ollendorff füzetekkel s a Tauchnitzoknak diszkrétebb színű, halvány köteteivel. A levegőben pedig finom, átható orosz cigaretta-illat terjengett és annak a parfümnek a szaga, amelyről, — ha valahol elhaladt — egy félóra múlva is megmondták az ismerősei, hogy erre járt.

Később erőt vett magán s legyőzte a lustaságát. Kinyitotta a nyers, zöldre festett zsalugátereget és bebocsátotta az egészséges, éltető levegőt.

A nyolczadik napon pedig kiment a szérüskertbe, s a kukoricza-kashoz támaszkodva nézte, mint jön haza ritmikus, egyenletes kolompolással a jószág.

Már estére hajlott az idő. A libák, kacsák gágogva, sápitozva menekültek a kis oláh szolgáló unszolására be a ketreczekbe; a magyar kakas büszkén, sietés nélkül haladt éjszakai nyughelye felé, mintha azt mondaná: »Nem azért megyek, mert kergetsz, megfutni nem szokásom, de álmos vagyok s jól fog esni a pihenés. . . .«

A dombtetőről kecskék mekegése hallatszott le, sertésröfögés, egy-egy ostopattogás, melyet hangos szóval kísért a kondás káromkodása.

Arra, nyugat felé, még lángolt az ég: alig hogy lebukott a nap s az alacsonyabb cserjék teteje már aranyos fényben égett.

A nagy, elhanyagolt, félig elpusztult kastély lomhán terpeszkedett a csendes alkonyatban. Lehuzott zsalui, mint megannyi csukott szem még növelték szomorú elhagyatottságát.

A domboldali cserjék közül beszélgetve jött elő két oláh paraszt: apa és fiú. Amint a ház asszonyát meglátták, állva maradtak s az idősebbik oldalba lökte a fiatalat:

— Te, olyan, mint a *Maica pracista** — mondta halkan.

A másik ráhagyta:

— Olyan.

Aztán közelebb jöttek s előbb homlokukkal, majd ajkukkal érintették a tenyerét. Az asszony elnevette magát. Olyan volt a nevetése, mintha gyöngyvirág-kelyhek összeverődése hangot adna

— Tudtok magyarul? — kérdezte.

A fiatalabbik előlépett.

— Én tudok, Kokonicza.

Szép szál legény volt, erős és barna, daczos, rövid orral, nagy, égő, havannai szemekkel.

* Szűz Mária.

— Hát aztán hogy hívnak?

— Albu Costának, Kokonicza.

— Albu Costa! — ismételte az asszony. — Szép név. Itt vagy alkalmazva az uradalomban?

— Igen. Erdőkerülő vagyok.

— Hát aztán szép az az erdő?

A fiu hátravetette a fejét.

— Meghiszem azt, Kokonicza! Nem cserélném el a király palotájáért sem.

Az asszony újra nevetett.

— De mégis, mi lehet olyan nagyon szép rajta? Hiszen csak fa és fa van benne, és ismét csak fa az unalomig.

A fiu most már csodálkozva tekintett reá. Olyan hihetetlenül hangzott, hogy valaki ne lelkesüljön az erdőért.

— Fa, az igaz, — mondta kedvetlenül, — de milyen fák, Kokonicza! — A nagy, büszke tölgyek, melyek nem hajolnak meg, csak az Ur Isten haragja előtt; a terebélyes, csipkés levelű bükkök, meg a mindig fázó nyárfák... Aztán a gyászoló égerfák és a fehér ruhájú nyirek... Oh, Kokonicza, nem tudom én azt úgy elmondani... Azt látni kell...

— Jó, hát megnézem, — mondta az asszony hirtelen elhatározással. Már szörnyen unta magát, s azon gondolkodott, hogy kijátszsa az orvost, összepakkol és hazamegy. Szinte két kézzel kapott rajta, hogy valamivel megröviditse a hátralevő napokat.

— Mikor akarja megnézni, Kokonicza? — kérdezte a fiu.

— Holnap délután.

Ezzel elváltak. Az asszony még kiült a nagy hársfa alá, a kőasztal mellé, a kerítés közelébe, a fiu pedig a falu felé tartott. De mikor a kert alatt elhaladt, meglátta az asszony fehér ruháját, amint átsillámlott a bokrok között s egy pillanatra odakönyökölt a rozoga léczkerítésre.

— Maica pracista! — mormogta maga elé. A szemébe huzta a kalapját, a botjával nagyot ütött egy utszéli katangkóróra, azután eltűnt a forduló nagy fáin mögött.

II.

Másnap csak déltájban kelt fel az asszony, fáradt volt és ideges s teljesen megfélekedett az erdőről. Erőt vett rajta ismét a honvágy, az aszfaltos járdák, a ragyogó paloták nosztalgiája.

Lassan, sok pihenőt tartva, öltözött fel, s az a kis köz, toilette-asztalától az álló-tükörig, számot tudott volna adni mindazon különös, ellentmondó gondolatról, amely egy elkényeztetett, unatkozó asszony agyán keresztülrohan.

Mikor már a könnyü batisztbluzt is magára öltötte, kitárta az ablakokat és bebocsátotta a napfényt. Messziről behallatszott hozzá a falu ezer-

hangu zsibongása, madarak vidám csiripelése. Élet vette körül, lüktető, hullámozó élet: ez kissé felüdítette.

— A hársfa alá terits ebédhez — mondta szobalányának s napernyőt és könyvet véve kezébe, kiment a kertbe.

A lóczán, ahol ülni szokott, egy bokrétát talált: egy nagy, remegő páfránylevelet, melyen borostyán kuszott fel, erdei nefelegtseket, kakukfüveket s egy esetben mályvaszálat. Gyönyörködve vette kezébe, jól esett neki a figyelem. A mályvát ugyan kitepte a virágok közül, mert bántotta a széperzékét és elhajította a csalán közé, mely már az utra is kinyújtotta friss hajtásait, de a többit maga elé tette az asztalra s néha-néha hűsítette vele az arcát, mint egy legyezővel.

— Köszönöm — szólt szobalányához, midőn az a fehér abroszszal és az edényekkel megjelent a fa árnyékában.

— Nem én tőlem való — szabadkozott a lány — Albu Costa hozta, ő járt itt ma reggel.

Az asszony gondolkodva nézett maga elé. Eszébe jutott valaki, aki valamikor, régen így hordott néki virágokat, nem remélve, nem várva semmit értük, csak azért, hogy tudtára adja: szívének minden dobbanása az övé . . .

Az a valaki meghalt régen, éppen akkor, mikor ő másnak esküdött hűséget. Nem miatta halt meg, a véletlen hozta úgy és mégis ez az emlék min-

dig fel-felujult a szivében, ha virágot látott. Most pedig, ebben az egyedüliségben, a melyben néhány nap óta élt, valóságos fizikai fájdalomként jelentkezett.

Felállott a helyéről s a kerítéshez lépett. A páfránylevelet rászoritotta az arczára.

— Kokonicza . . . Kokonicza . . . — szólott az Albu Costa hangja a kerítés másik oldaláról szinte panaszosan.

Felrezzent reá.

— Te vagy az, Albu? — Eszébe jutott az erdő s a délutáni séta. — Értem jöttél? — kérdezte.

— Igen. Ha mindent látni akar, Kokonicza, akkor jókor kell elindulnunk.

— De előbb még ebédelek.

— Hát csak eljöttem, hogy kéznél legyek Kokonicza . . .

Zavartan hallgatott el.

— Mi az, Albu?

— Talán beteg a domnule?

— Hála Istennek, nem. Mért kérdezed?

— Mert úgy láttam, hogy sirt . . .

Az asszony megrántotta a vállát gőgösen. Mi köze az ő könnyeihez ennek a parasztnak. De amint ránézett és látta a szomorúságot a napégetett ifju arczon, meglágyult a szive.

— Valami eszembe jutott, Albu. Egy régi történet . . . Ezek a virágok hozták emlékembe . . .

— Az én virágaim!

Keserűség volt a hangjában, mintha vádolná önmagát.

A szobalány az ebédet hozta. Az asszony intett a kezével s a fiatal paraszt lehajtott fővel távozott.

Négy óra felé járt az idő, mikor Dercsényiné el birta határozni magát a nagy utra. Sehogy sem volt képes kellőképpen felöltözni. A fejére nem tett semmit, a lábain magas sarku chevreau czipő volt, s a ruháját fel kellett aggatni, hogy ne huzza a földön.

Albu Costa a fejét rázta:

— Ez nem jól lesz, Kokonicza.

— Hát akkor nem megyek! — tört ki az asszony csaknem indulatosan. De aztán megbánta s így szólt:

— Mindegy az . . .

— De a Vale Reoban többször át kell menni a vizen.

— Ejh, hát akkor majd levetem a czipőmet!

A paraszt hirtelen félre fordította a fejét. Érezte, hogy láng gyul ki a tekintetében, az arcán: ne sértse meg vele a Kokoniczát.

Eleinte szótlánul haladtak egymás mellett. Az asszony kipirult a gyors menéstől, a szoknyája meg-megakadt a szederindában, kiálló kövekben, fagyökerekben. Egy ideig türelmesen bontogatta ki, aztán megharagudott és elszakította. Albu

Costa nem mert szólani, felajánlani a segítségét: némán leste minden mozdulatát.

A Reo ott kanyargott előttük, mellettük, szélső fordulatokban. Tiszta vizü, meglehetősen sekély patak volt; fenekén meglátszottak a lapos, fehérre mosott kövek. Az ut egyre összébb szorult, s itt-ott át kellett gázolni a patakon is. Ilyenkor Albu előre ment, s nagy, erős kövekből gátat csinált, aztán odanyújtotta a kezét az asszonynak, s az csaknem száraz lábbal jutott át a tulsó partra. Egy helyen azonban olyan sebes volt a víz, hogy akármit csinált Albu, a köveket mindig elvitte. Az asszony megunt a várakozást. Egy fatörzs mögött hirtelen feltűrte a szoknyáját, lehuzta a cipőjét, a harisnyáját, bekötötte azokat a zsebkendőjébe s oda hajította a parasztfiúnak.

— Ne, hozd utánam!

Belegázolt a vízbe, csaknem térdig. Igyekezett egyik kőről a másikra lépni, de meg-megcsuszott; előbb ki kellett tapogatnia, melyik bírja meg. Láb-szárai olyanok voltak, mint egy-egy szál virág, melynek öt szirma a vízben nyilott ki. Mintha reszkető, ideges életet élnének . . . Néha meghajoltak, mint egy-egy kar, vagy kiemelkedtek a vízből, mint karcsu márványoszlopok; máskor meg kereszteződtek, mint két ezüst kérgű nyir . . . Annyira egymáshoz voltak kötve, mint két iker-testvér, s mégis annyira függetlenek egymástól, mint két idegen . . .

A parasztfiu a partról szomjas szemekkel, észvesztetten nézte.

A nap lángjai égették a tért. A szük völgyben megrekedt a forróság és ráfeküdt az ifju paraszt mellére. Az ajka kiszáradt és zihálva vett lélegzetet.

Az asszony talán megérezte a kinlódását, mert hátrafordult. A tekintete úgy ért hozzá, mint egy szentségtelen kéz. Hirtelen félelem vett rajta erőt. Egyedül itt, vele, ebben az elhagyatott erdőben! . . .

Átvágott a másik partra, onnan szólt át hozzá, röviden, parancsolóan:

— Albu, dobd át a vizen a czipőmet!

A fiu reszketve engedelmeskedett. Áthajította a zsebkendőbe kötött csomagot az asszonyhoz. Csak amikor az már újra felöltözött, akkor mert átmenni ő is a tulsó partra.

Az asszony azt mondta, hogy fáradt és hogy nem megy tovább. Leült egy mohos szikla aljába és nekitámaszkodott a hátával. A fiu pedig a földre telepedett, egy kissé távolabb tőle.

A kalapját mélyen a szemére huzta. A tekintete még mindig zavarodott volt és nem bízott a hangjában sem.

Az asszony is hallgatott. Most már ismét az otthonára gondolt, a férjére, akit teljes szívéből szeretett, a kényelmes szobájára, a szép ruháira. Eszébe jutottak azok is, akik évek óta jártak

utána hiába, s ahogy ide ért gondolataiban, Albu Costára esett a tekintete.

— Ime, a férfi! — mondta keserűen önmagának. — Egyformák valamennyien, ha biborban születtek, ha rongyokban... Mélységes undort érzett, émelygésfélét s egy perczre behunyta a szemét: úgy képzelte, jó volna meghalni most...

Könnyek peregtek le az arczán.

Alázatos hang térítette magához:

— Maica pracista... Maica pracista... Bocssásson meg...

Albu Costa a lábánál térdelt, s ajkaihoz emelte a ruhája szegélyét; úgy, olyan áhitattal, mint a Szent Szűz ruháját, ott, a kis falusi templom oltára fölött...

*

Dercsényiné még sokáig ott maradt a kis faluban. Az urának politikai dolgokban külföldre kellett utaznia s azt kívánta, hogy azt az időt ott töltsse el a felesége.

Lassankint megszokta ezt az életet. Csaknem minden postával kapott leveleket barátnőitől meg az urától. Aztán ott voltak a könyvek is, s az erdőt is megszerette, változó színreflexeivel, hol borongós, hol meg vidám hangulataival...

Albu Costa akkor este óta nagyon vigyázott magára. Tiszteletteljes távolban maradt urnőjétől s mindössze annyit engedett meg magának, hogy

jókor reggel megrabolta az erdőt legszebb virágaiért, s azokat odalopta a fiatal asszony megszokott helyére. És boldog volt, ha egy-egy nefelejtset, barátszegfűt vagy borostyánlevelet megpillantott urnője keblén.

Végre elérkezett Dercsényinére a megváltás napja. A férje irt, hogy most már haza várja.

A fiatal asszony bejárta a kertet, az udvart s bucsut akart venni az erdőtől is. Albu Costa, aki utóbbi időben teljesen elhanyagolta az erdőt, s mindig ott ténfergett a kuria körül, most is kéznél volt.

Nemsokára elérték a Vale Reot, az asszony kedvencz helyét.

Dercsényiné leült a mohlepte kő alá s beszélgetni kezdtek. Az Albu Costa édes anyjáról kérdezősködött, meg arról, hogy szabadult ki a katonasor alól. A fiatal paraszt rövid mondatokban válaszolt, sőt néha-néha visszás feleleteket is adott.

— Mi lelt? — kérdezte egyszer az asszony nevetve, — olyan furcsa vagy!

— Kokonicza! — hangzott bátortalanul. — Már régen töröm a fejemet valamin. De félek, hogy megharagszik . . .

Az asszony rátekingett: az arcza nyugodt volt és komoly, nem volt mitől félnie.

— Nos, ki vele! — mondta bátorítólag.

— Azt szeretném tudni, — kezdte a fiu, —

hogy ez, — ujjával az asszony sárga hajára mutatott, — mind a Kokoniczáé? Nálunk a fáták kitoldják a hajukat piros pántlikával, kék zsinórral!

Az asszony hangosan felkaczagott.

— Na, hacsak ez a bajod, Albu, ezen segíthetek, — mondta.

Egy kissé bántotta a hiuságát a fiu ostobasága. Gyors mozdulattal kikapta a hajtüket a lazán feltüzött, összesodort hajából s végig engedte omolni a vállán, a hátán, egészen a térdéig.

Albu Costa lélekzetét visszafojtva nézett reá. Összetette a két kezét, mintha imádkoznék...

— És most menj, szedj nekem virágot, — mondta az asszony, mikor megelégelte ezt a néma hódolatot.

A fiu engedelmesen állt föl a helyéről.

— A reggelieket eldobta, Kokonicza? — kérdezte bátortalanul.

— Nem, de frisseket akarok hazavinni az uramnak.

Albu Costa hirtelen megállott, mintha a földbe gyökerezett volna a lába. A szeme ijedten tapadt az asszonyra.

— A Kokonicza elmegy? — dadogta alig érthetően.

— Igen, holnap reggel. Siess; már esteledni kezd s holnap nem érünk rá virágot szedni.

De Albu Costa nem mozdult a helyéről.

— Mi az, Albu? — kérdezte az asszony ösz-

szeránczolt homlokkal. — Hozod azt a virágot, vagy nem hozod?

— Nem!

Daczosan felelt és a szemében vésztojósló láng gyult ki.

Nem! Az asszony csudálkozva nézett rá. Egy pillanatig szemben állottak egymással s lerombolódtak köztük a társadalmi válaszfalak. Az egyik csak egy kétségbeesett, szerelmes férfi volt, a másik haragos, megsértett asszony.

Albu szólalt meg először.

— Nem, nem hozok virágot az urának. A Kokonicza kedvéért megjárnam a legvadabb sziklatetőket és ha ezer halál lesne is rám, hogy egy szál gyopárt találjak. De azért, hogy egy másik férfinak adja oda azt, amire én az egész lelke-met teszem . . . nem, nem megyek! . . .

Napbarnított arczán el-elömlött a vér, meg visszahúzódott belőle és sápadttá tette egy-egy pillanatra. Szenvedélyének felhabzó ereje pedig megrázta ifju, erős testét, mint a büszke tölgyet a zivatar.

Az asszony megértette.

— Jól van, Albu — mondta csaknem szeliden.

— Hagyd el hát . . .

Lehajtotta a fejét s megindult visszafelé. A másik szótlanul követte. A kapuban megkérdezte tőle, nagyon csendesen, mikor utazik el. Apróra megtudakolta tőle a vonat indulását, az állomás nevét. Aztán megcsókolta a kezét, alázatosan.

— Már nem látom többé a Kokoniczát . . . Holnap egész nap dolgom van az erdőn . . . Az Isten áldja meg . . .

Egyszer még a szemébe nézett, hosszan, égő tekintettel, szomoruan. Aztán megfordult és alakja beleveszett az esti szürkület egyre sűrűsödő homályába . . .

*

Egy héttel később, hogy visszaérkezett a fővárosba, Dercsényiné levelet kapott a szobaleányától, akit lent hagyott, hogy ott rendbe hozza a lakást, mert a vadászati idényre vendégek érkeztek hozzájuk.

. . . Nem is tudja a nagysága, — írta — milyen szomorú véget ért a szegény Albu Costa. Tetszik még emlékezni reá? Az az oláh fiú, aki a nagyságát kísérni szokta az erdei sétákban. Akkor este, hogy a nagysága felült a vonatra, át akart haladni a vonat előtt (bizonyosan a vásár miatt jött be a városba!) s az elütötte. Csak másnap találta meg az őt az árokban az összezuzott testét. A feje össze volt roncsolva, a két kezében pedig egy monogrammos batisztkendőt szorongatott, a nagysága zsebkendőjét . . . Lám, hogy igazam volt, hogy hiányzott egy a tuczathól! De azt sohasem gondoltam volna, hogy a szegény Albu lopta el . . . »

Hajón.

190* augusztus, az »*Albatros*on«.

Édes, szép asszonyom!

Eltelt az év, melyet feltételül tűzött ki, s én utban vagyok hazafelé.

Tudja-e, mit jelent ez? Emlékszik-e még?

Az életet, az életet jelenti a halál után . . .

Oh, ha a lelkembe látna most, ha tudná, ha megérthetné, mily lázongó, vad ujongással van az teli! Ha megérezné, így, a távolból száz és száz mértföldön át az én forró vágyódásomat, akkor megsiratná azt a tilalmat, amely egy hosszú esztendőt elrabolt az életemből, s vele megsiratna engemet is . . . Földönfutó árva voltam magam nélkül. Az anyyi időn át élvezett édes közelsége annyira beleitta magát a lelkembe, hogy sokszor — utazásom alatt — fenhangon szóltam magamhoz, ezt vagy amazt dicsérve. És hogy nem halottam mindennap a hangját, azt hittem: nem állom ki így, és szinte csudálkoztam minden nap végeztével, hogy még most is élek.

Amikor még otthon voltam, az édes haza

földjén, amikor még jöhettem-mehettem kedves kis szalonjának bájos intimitásában, azt képzeltem magamban, hogy velem nem úgy bánt, mint a többi férfiakkal, hogy mosolya melegebb ha rám néz s hogy tekintete a többiek között csak engemet keres. És egyszer, egy este, ott a nagykövet bálján úgy éreztem, hogy míg a keringő alatt magamhoz szorítottam édes, meleg testét, — a szive ép oly öröltén dobog, mint az enyém. Álmodtam-e ezt csupán, mondja? Ha igen, ne büntessen meg nagyon érte, ennek az álomnak köszönheti, hogy még mindig életben van barátja.

Hát a »főfájós« napjaira emlékszik-e még édes asszonyom? Amikor kedvét lelte abban, hogy engem gyötörjön, amikor mindenben hibát keresett, hibát talált, amikor elküldött magától — csak azért ugy-e, — hogy annál alázatosabban térjek vissza? És arra, mikor újra találkoztunk, itt vagy amott, mily hidegen ment el mellettem, mintha nem is látna, mily röviden s félvállról fogadta köszönésemet, s mily száraz volt üdvözlése: jó napot! S mint bocsátott meg újra, mikor látta, hogy már nem bírom tovább, hogy már csaknem feljajdulok fájdalmamban és mert magára is elragadt valami, — óh ne tagadja! — abból a hatalmas érzésből, amelynek a reflexzének is hatalmasnak kell lennie.

Tudja-e, édes asszonyom, hogy mire jutottam? Ott a külföldön, ahol az idegennek annyi

szórakozás kínálkozik, ahol a nők mindegyike megannyi duzzadó, szép, tropikus virág, én minden időmet a főkonzul nejénél töltöttem, ennél a kis vénülni kezdő asszonynál s órák hosszat ott ültem vele a spleennek e fészkeben, a nagy indus növények árnyékában, témat szürcsölve vagy szivarozva, úgy hogy ismerőseim már gunyos szemekkel néztek reám. És tudja-e, miért tettem ezt?

Mert féltem, hogyha belevegyülök az itteni élet hullámaiba, ha részt veszek a multságokban, ha szóba állok is egyikével e barnabőrű exotikus szépségeknek, akad valaki környezetemből, aki megjelenti ezt kegyednek. Ne gondolja, hogy oly önhitt vagyok, hogy azt gondolnám: egyetlen rossz percze is lett volna emiatt. Nem! fájdalom, nincs okom e feltevésre. De ismerem magát és tudom, hogy ürügyül használta volna fel ezt, ígéretének be nem tartására . . .

Azután meg volt egy más okom is: mert a konzul felesége magyar asszony, mert szobáját tele rakja fényképekkel s mert egy mór étagère-en egy csomó keleti lim-lom között, az ő felsége színezett portréja és a miniszterelnök energikus arcának szomszédságában ott diszeleg a maga fotografiája is: az a báliruhás képe, amelyet annyira szeretek s amelyet nem akart nekem adni, mert egyszer, egy őrizetlen pillanatban, midőn egy perczre magunk maradtunk kis szalonjának kedves, bizalmas félhomályában, meg-

csókoltam — az ujjai hegyét . . . Meg, amit már csak azért is megtagadott tőlem, mert azt kívánta, hogy az idegenben semmi más ne emlékeztessen rá, mint a saját mélységes nagy szerelmem . . .

Lássa édes, szép asszonyom, hogy még a sors is ellene szegődik?

Tehát ott ültem órák hosszat vele szemben, s mivel gondolatban újra átéltem a multat — amiben tulajdonképpen nem történt semmi, de ami azért mégis magában foglal mindent, amiért érdemes élni a világon — a társalgás egyre vontatottabb lett s néha meg is akadt. Egyszer, emlékszem, egyedül maradtam arczképével a szobában. Szerettem volna elvenni helyéről és magammal vinni, hogy örökösen előttem legyen, hogy megmondhassam neki mindazt, amit magának szemtől-szembe megmondani nem merek, mert félek, hogy kinevetne érte, és mert ez a nevetése kétségbe ejtene.

. . . Ismeretségünk elején, mikor először láttam, — már nagyon, mindenekfölött tetszett nekem. Mert soha életemben senki még nem nézett rám oly mély tekintettel, mert nyakszirtje fehér, mint a hó, mert ifju ajka oly üde, mintha még sohasem érintette volna férficsók.

Már akkor is szívesen kötöttem volna alkut a sorssal: odaadtam volna életemnek hátralévő részét, egész vagyonomat és minden ambíciómat, hogy az enyém lehessen, hogy magammal vihessem

messzire, hogy elcsitítsam lelkének titkos aggodalmát, nosztalgiáját, hogy elfelejtessem vele csalódásait s azt a régen kitalált fájdalmas titkát, hogy nem boldog.

Később már úgy szerettem, amint asszonyt nem szerettek még s nem fognak szeretni soha. Szerettem égőn, vakon, tisztelettel, kinzó lázzal s nem tudom micsoda hipnotikus ragaszkodással. Magának egyetlen mosolya a boldogság kuforrása lett reám nézve. A fájdalom, amelyet maga okoz nekem, lesujt és megöl. És egyetlen álmom: hogy szívemet, eszemet és lelkemet e bálvány előtt égessem el, úgy miként az áldozati gyertyákat szokás az oltárok előtt.

Azt kérdezte tőlem egyszer, hogy mit szeretek rajta legjobban? Ezt nem tudnám megmondani. Amig együtt voltunk, minden perczen új és új bájt fedeztem fel benne, olyan tökéletességet, amelyre ezelőtt nem is gondoltam. Vajjon a hangja babonázott-e meg, mert olyan, mint egy távoli édes zenének harmonikus akkordja, a hangja, amelyben ott van az alkony szomorúsága is; vagy a járását szerettem annyira, vagy talán mozdulatainak grációzitását? A haja, — melyet úgy visel, mint a hajdankor márkinői — is részes a bűnben. De azért azt hiszem mégis, hogy szemeinek kék tengerében veszttem el. Jobban szeretem az egész világnál, szeretni fogom örökké, sohasem fogok szeretni mást, csak magát s bol-

dogságom, életem attól az órától kezdődik majd, amikor maga hinni fog bennem.

Minden ember előre megérezheti, — ha megfigyeli önmagát — hogy miért született. Én láttam a prairiek méltóságteljes nagyságát, a folyamok fenséges nyugalját, az elmélkedő pusztákat . . . Lelkem gyönyörködött az októberi égnek melanchóliájában, a hajnalpirban égő hegyek örökös álmában, a holdvilágban fürdő völgyek kecses vonalaiban. És láttam letérdelni a fákat a vizek mentén . . .

A tengereknek imájába belevegyitettem a magam könyörgését, hallottam a fenevadak ordítását a sivatagokban és megismertem a nemes és nemtelen emberi szenvedélyeknek egész forgatagát. És e csudák által világossá lett előttem, hogy a természetben csak egy örök törvény van: a szerelemé.

Az egy év eltelt, édes Asszonyom és én nem tudtam felejteni. Reszkető szívvvel, áhítatos megindultsággal gondolok — a jutalomra. Mert nem úgy térek vissza, mint ahogy elmentem, koldus-szegényen, hanem mint diadalmas Caesar. És most már hiába minden tiltakozása, hiába galamb-lelkének remegése, édes, megriadt hangja nem tart többé vissza. A magáé szívemnek viharzó nagy szenvedélye, és minden pillanat közelebb hozza felém . . . Szeretem, *szeretlek*, és — jövök.

Várj . . .

Imre.

Az atelierben.

— Pihenni akarok, mester — szólott a fiatal asszony, mialatt fehér vállaira ismét felhuzta a nagykendőt. — Már nagyon kifáradtam. És igazán, miután nem *egészen* én leszek a képen, nincs értelme, hogy annyira kinozzam magam a pózolással.

— De hiszen az arcz, a vállak, a láb a kegyedé lesz . . .

— Igen, — válaszolt az türelmetlenül, — ezt már mondta. De nem érti, hogy boszszant engemet az, hogy hajam színét megváltoztatja, hogy a karokat, a kezeket, a testet más asszony után fogja festeni? Mikor megígérttem önnek, hogy ülni fogok, ez nem volt az alkuban.

A festő csodálkozva nézett rá.

— Miért bántaná ez? hiszen én nem portrait, de *képet* akarok: azután meg a leghiresebb szépségek, a római, görög vagy kasztíliai nők sem birtak mind azokkal a bájakkal, melyeket én *ezen* a képen akarok egyesítve látni. Egyiktől karjának

hajlását, másiktól vállának nemes vonalait, ajkait, szemeit, haját, arczát kérték kölcsön a régi mesterek. Muzsájuk addig röpködött szerte-széjjel, míg megtalálta a mit keresett. Én is így teszek: virágról-virágra szállok, de nem leszek mámoros egyiknek az illatától sem. Nekem az asszonyok nem egyebek, mint képek, s a legszebbnek szerelme sem ér fel egyetlen művemmel sem . . .

A fiatal asszony sóhajtva állott föl helyéről, hogy elzsibbadt tagjait kinyújtóztassa a lány tónusu bokharával leterített alacsony kereveten.

— Ah, — szólott unottan — pedig a művészet nem más, mint egy szép gyümölcs, mely belül hamuval van telve, egy aranyserleg, amely fanyar keserű nedvet rajt magában. Azt hiszi ön, hogy poétáinknak gondolatait a szavak *teljes egészükben* kifejezik? Vagy hogy a felkelő nap diadalmas ragyogását vissza tudja ön adni palettája színeivel? Elismerem: vannak ritka és áldott órák, mikor a vászon megelevenedik, a szobor megmozdul és a harmónia felébred a művész lelkében, — de a gondolattól a kivitelig mély ürtátong . . . és ön nem más, mint egy gyermek, aki, mikor az aranyos pillangót a kezei közt tartja, nem veszi észre, hogy szárnya megkopott, mert himporát letörülte róla a durva érintéssel. Igen, igen! Mindazt, amit képzelt koncepczióiban álom közben látott, mindazt, amit lelki szemei előtt *élőnek* érzett, csak szintelen kópiaként

kényszeritheti vásznára. Óh higgyen nekem! Ne akarja megkorrigálni a természetet, mert a legnagyobb mestermű sem ér fel Istennek legprimitívebb teremtményével. Talán egyetlen egy nő sem bir oly formai tökélylyel, mint a milói Vénus, de valamennyi mégis fölötte áll annak, mert rendelkezik a tekintet, a mosoly, a szerelem hatalmával . . .

— Gyermek! — válaszolt a művész kicsinylő mosolylyal, — mi sohasem fogjuk egymást megérteni. Gondolatainkat óriási távolságok választják el egymástól. Hiszen kegyed még azt sem tudja, *mi* a művészet és mégis vitatkozni akar felette! *A művészet a Szép az Igazban* s oly abszolút szabályai vannak, hogy azokat *csupán* a természetben fölfedezni nem lehet. Ha a természet *lemásolása* elég volna arra, hogy belőlünk művészt csináljon, akkor hosszabb gyakorlat után bárki azzá lehetne. De az igazi génie abban rejlik, hogy befejezzük azt, amit a természet egy s más okból bevégezetlenül, mintegy vázlatosan hagyott. Itt is, amott is *észre kell vennünk*, kiaknáznunk pompás, de hiányos ujjmutatásait. És még ez sem elég! harmóniába kell hozni egymással mindazt, amit észleltünk s beléolvasztani egész egyéniségünket, gondolatainkat, érzésünket. Az kell, hogy másokkal is közöljük azokat a benyomásokat, melyeknek varázsa alatt álltunk, mikor képünket először *megéreztünk* s hogy meg-

éreztessek velük azt, amit ki akarunk fejezni. Keljen föl egy perczre asszonyom, s jőjjön ide hozzám a tükör elé. Kegyed nagyon szép, s bizonyára ezerszer meg is mondták ezt már előttem. Nos, anélkül, hogy sérteni kívánnám, be kell vallanom, hogy testének egyes részei nincsenek harmoniában egymással. Nézze például, itt mindjárt, a scapulák jó helyen vannak s nem rajzolódnak ki tulságosan; hátának látható része formás és fehér, nyakvonala azonban tulságosan lágy és ernyedt és teljesen nélkülözi az erő látszatát. Felső karja tökéletes, vonalai nemesen egyszerűek, de nézze, ha az alsóhoz arányítjuk, kissé vékonynak tűnik fel, míg keze határozottan nagy, karcsu csuklóihoz . . .

Ami legszebb kegyeden asszonyom, az a lábacska. Olyan mint egy halvány, ötszirmu virág. És látja, ez az egyetlen, ami ellentáll az időnek, ami örökké fiatal marad . . . Ó a Szarmaták, akiket pedig barbároknak neveznek, tudták mit csinálnak, midőn lakomáikon az asszonyaik papucsából itták a gyöngyöző nedvet!

Az asszony vállat vont.

— Ön, aki a nőt másképp mint modelt nem becsüli, csak szimulálja ezt a lelkesedést. Mire való ez? — Én ugy sem hiszek benne, más pedig nincs itt, aki meghallhatná . . .

Könnyedén, gunyos hangon beszélt, de azért szavából kiértzett a keserűség.

A mióta, — pár hónappal ezelőtt — Vera grófné szalónjában találkoztak, valósággal rabja lett ennek az embernek, s az ő nyílt közönye, hidegsége minden iránt ami nem művészet — vagy ezzel kapcsolatos — csak fokozta szenvedélyét. Minden módot megkísérlett már, hogy meghódítsa, de mindeddig hasztalanul. Most már csak a naponkinti érintkezéstől remélhetett eredményt s azért ajánlkozott modelül a festőnek nagy képéhez. De úgy látszik, hogy a művészt ez sem zavarta meg nyugalmaiban: csak a modelt látta meg benne, aki szenvedélyes, sötét arczával pompásan megfelel Jeanne d'Arc czimű nagy kompozíciójának főalakjául.

Most már körülbelül ötödször ült neki, s a festő mindennap újabb és újabb hibát fedezett föl benne: majd alacsonynak találta termetét, majd a haja színével nem volt megelégedve, s végül elhatározta, hogy csak az arcát, a vállait, a lábakat másolja le róla. Midőn azt megmondta neki, ingerülten ugrott fel az asszony és távozni akart; de aztán meggondolta.

Eszébe jutott, hogy ezzel egyszerre vége volna a négyszemközti órák édesen fájdalmas varázsának . . . Maradt tehát, és szomorúan nézte, miként kever amaz új színeket palettájára . . .

Miután önálló és szabad volt, szívesen kötötte volna sorsát a szeretett férfiéhez; már több házassági ajánlatot utasított vissza miatta, de az nem

tudta vagy nem akarta őt megérteni. Szerelmes volt a művészetébe s egyre azt hangoztatta:

— Ott, ahol a művészet, azaz a szépnek *helyes* érzéke valóban létezik, egyaránt kell, hogy uralja a szívet, a képzeletet, az ésszt, sőt az érzékeket is . . .

— Tehát a zsenialitás önző, mert minden más érzést abszorbeál — mondta ilyenkor az asszony.

— Fél mindentől, ami leköthetné, ami hasonlóvá tehetné más emberekhez.

— Igen, mi művészek *többek* akarunk lenni, mint *csak* emberek — válaszolt az. — Mi közelebb állunk az Istenhez, mint más, mert teremtünk. Az, amit a lángész egyedül, segítség nélkül produkál, az saját eszének munkája. Ő belőle, az ő saját külön egyéniségéből emanálódik és magában foglalja a halhatatlanság alapelvét. Örökre híressé teszi azt, a kinek agyában, lelkében megfogamzott és nevét ismerni fogja a legkésőbbi utókor is . . . És a gyermek, amelyet szült, egyedül, kizárólag övé. A véletlen, a körülmények semmiképpen sem okai létezésének s ha nem is vér a vérből, de magasztosabb ennél, mert ott nyert életet, ahonnan a léleknek legtisztább érzései fakadnak: az akarat-, a meditáció-, a kitartás- és a fájdalomból.

A szemei ragyogtak a lelkesedéstől mikor így beszélt s a fiatal asszony ilyenkor csüggedten hajtotta le fejét: napról-napra távolodott tőle a remény, hogy szívéhez férközhessék . . .

Ma is, mint máskor, fáradtan, reményvesztetten vette magára felöltőjét, s a festő ügyetlen mentegetőzéssel kísérte az ajtóhoz:

— Ne haragudjék előbbi durvaságomért, — mondta. — Utóvégre is ki tehet róla, hogy a karja nem oly tökéletes, mint a vállai? Talán ön? Avagy én? Nem, egyikünk sem, csak a természet. Amit ön úgy dicsőít. De azért ha a képet így amint van, el akarnám adni, nem kellene senkinek sem . . .

*

Végre elkészült a kép s ki is állították a tárlaton. A kritika nem valami kedvezően fogadta ugyan, de a festő ezzel nem törődött, mert harmadnap, a tárlat megnyitása után levelet kapott attól a mestertől, akit egyedül illetékes bírának ismert el maga fölött.

A levél tartalma a következő volt:

Kedves barátom!

»Jeanne d'Arc a máglyán« nevű nagy vásznadat, a rajta kitüntetett árban megvásárolom. Talán a kép másnak nem jelent annyit, mint nekem, de az én szemeimben értéke megfizetetlen. Azért kérlek a tárlat bezárása után azt azonnal lakásomra juttatni. Cheque mellékelve.

Hived stb.

Néhány hét múlva ezután a festő üzenetet küldött a fiatal asszonyhoz: ha a képet eladás

előtt még egyszer látni óhajtja, jőjjön négy órákor délután az atelierbe.

Az természetesen pontosan megjelent, s mély szomorúsággal nézte, hogyan méregeti a művész a kép hosszát, szélességét, hogy megfelelő ládát készíttessen hozzá.

— Hát csakugyan eladja? — kérdezte halkan.
— Én nem vagyok művész, de ha ennyi időt töltöttem volna bármily prózai munka mellett is, nem tudnék tőle ily könnyen megválni.

— Nem adom idegennek, — szólott az, mintegy mentegetőzve. — Olyan emberhez jut, aki már elérte a Parnasszust, aki teljes ékesszólásában megérti e képben azt, amit én ki *akartam* fejezni. Oh az ő lánglelke megérzi e képnek azokat a finom szépségeit is, melyek a durva tömeg előtt örökre rejtve maradnak . . . Látja! — folytatta lelkesedéssel, hátralepve, — ez a láng itt, amint feltör a fahasábok között, él, mozog! Nézze miként reszketnek ott a háttérben Rouennek házai a felszálló füst szürke fátyolán át . . . És nem-e, szinte hallja az angol katonák brutális diadalordítását? Nézze, nézze csak a Jeanne d'Arc szemeit, mily elszántsággal, mily bizalommal tekintenek körül, mintha azt mondanák: velem az igazság! . . . Arczának olyannyira nemes vonásai pedig magasztos megnyugvásról beszélnek a Felsőbb Akaratban . . .

— Ön feledi, hogy Jeanne d'Arcnak *én* pózol-

tam — szakította őt félbe halkan a fiatal asszony, — s hogy így szemtől-szembe magasztal. Azonban örülök, hogy egy kissé általam is jutott a dicsőséghez. De igazán kíváncsivá tett: szeretném végre én is tudni, ki vásárolta meg a képet?

— Óh, hát még nem mondtam? Ő, az egyedüli, aki megért engemet... Ő, aki miként én, *messze fut a nőtől*, mert szentségtörésnek tartaná a művészettől egy rövidke pillanatot is elrabolni!... Ő, Ő, az új iskola apostola, akiről annyit beszéltem kegyednek — a *Mester!!!*...

A fiatal asszony lehajtotta a fejét és hallgatott. Meglátszott rajta, hogy küzd önmagával. Majd hirtelen elhatározás támadt a lelkében. A festő karjára tette a kezét s nagyon csendes, szomorú hangon így szólt:

— Fáj, hogy ki kell ábrándítanom. De talán használok vele önnek. A mester, aki miként ön, *messze fut a nőtől* — ma harmadszor kérte meg kezemet, s ha az ön vásznát megvásárolja, az nem azért történik, mert lelkesülne érte, hanem mert Jeanne d'Arc véletlenül — én vagyok.

TARTALOM.

Levél	1
A szent	12
Otthon	26
Az utolsó Fáraó	37
Áldozat	46
Éva	57
Tiszavirág	72
Cserkészeten	83
Orchideák	93
A zenélő óra	100
Tiszaparton	110
Örökség	120
A király bosszuja	133
A courtisane	140
Szalontragédia	149
Falun	159
Hajón	174
Az atelierben	180

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

